

Dziennik Urzędowy L 218

Unii Europejskiej

Wydanie polskie

Legislacja

Rocznik 65

23 sierpnia 2022

Spis treści

II Akty o charakterze nieustawodawczym

ROZPORZĄDZENIA

- ★ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1416 z dnia 16 sierpnia 2022 r. rejestrujące w rejestrze chronionych nazw pochodzenia i chronionych oznaczeń geograficznych nazwę [„Finocchio di Isola Capo Rizzuto” (ChOG)] 1
- ★ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1417 z dnia 22 sierpnia 2022 r. dotyczące zezwolenia na stosowanie preparatu *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 jako dodatku paszowego dla wszystkich gatunków i kategorii drobiu z wyjątkiem kur niosek i kurcząt rzeźnych oraz dla ptaków ozdobnych oraz zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) 2017/2275 (posiadacz zezwolenia: Centro Sperimentale del Latte S.r.l.) ⁽¹⁾ 3
- ★ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1418 z dnia 22 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) 2015/1375 w odniesieniu do zwalczania włośni (*Trichinella*) w związku z rozbiorem tusz oraz alternatywnymi metodami analitycznymi ⁽¹⁾ 7
- ★ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1419 z dnia 22 sierpnia 2022 r. dotyczące zezwolenia na stosowanie olejku eterycznego z liści buchu pozyskanego z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans jako dodatku paszowego dla wszystkich gatunków zwierząt ⁽¹⁾ 12
- ★ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1420 z dnia 22 sierpnia 2022 r. dotyczące zezwolenia na stosowanie kwasu L-glutaminowego i glutaminianu monosodowego, wytwarzanych przez *Corynebacterium glutamicum* NITE BP-01681, jako dodatków paszowych dla wszystkich gatunków zwierząt ⁽¹⁾ 17
- ★ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1421 z dnia 22 sierpnia 2022 r. dotyczące zezwolenia na stosowanie tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego, destylowanego pomarańczowego olejku eterycznego i skoncentrowanego olejku pomarańczowego otrzymanych z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck jako dodatków paszowych dla wszystkich gatunków zwierząt ⁽¹⁾ 27

⁽¹⁾ Tekst mający znaczenie dla EOG.

PL

Akty, których tytuły wydrukowano zwykłą czcionką, odnoszą się do bieżącego zarządzania sprawami rolnictwa i generalnie zachowują ważność przez określony czas.

Tytuły wszystkich innych aktów poprzedza gwiazdka, a drukuje się je czcionką pogrubioną.

AKTY PRZYJĘTE PRZEZ ORGANY UTWORZONE NA MOCY UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

- ★ Zalecenie nr 1/2022 Rady Stowarzyszenia UE–Gruzja z dnia 16 sierpnia 2022 r. w sprawie uzgodnienia programu stowarzyszeniowego UE–Gruzja na lata 2021–2027 [2022/1422] 40

II

(Akty o charakterze nieustawodawczym)

ROZPORZĄDZENIA

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE KOMISJI (UE) 2022/1416

z dnia 16 sierpnia 2022 r.

rejestrujące w rejestrze chronionych nazw pochodzenia i chronionych oznaczeń geograficznych nazwę [„Finocchio di Isola Capo Rizzuto” (ChOG)]

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,

uwzględniając rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1151/2012 z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych ⁽¹⁾, w szczególności jego art. 52 ust. 2,

a także mając na uwadze, co następuje,

- (1) Zgodnie z art. 50 ust. 2 lit. a) rozporządzenia (UE) nr 1151/2012 wniosek Włoch o rejestrację nazwy „Finocchio di Isola Capo Rizzuto” został opublikowany w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* ⁽²⁾.
- (2) Do Komisji nie wpłynęło żadne oświadczenie o sprzeciwie zgodnie z art. 51 rozporządzenia (UE) nr 1151/2012, nazwa „Finocchio di Isola Capo Rizzuto” powinna zatem zostać zarejestrowana,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Artykuł 1

Nazwa „Finocchio di Isola Capo Rizzuto” (ChOG) zostaje zarejestrowana.

Nazwa, o której mowa w akapicie pierwszym, określa produkt należący do klasy 1.6. Owoce, warzywa i zboża świeże lub przetworzone, zgodnie z załącznikiem XI do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 668/2014 ⁽³⁾.

Artykuł 2

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

⁽¹⁾ Dz.U. L 343 z 14.12.2012, s. 1.

⁽²⁾ Dz.U. C 179 z 2.5.2022, s. 19.

⁽³⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 668/2014 z dnia 13 czerwca 2014 r. ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych (Dz.U. L 179 z 19.6.2014, s. 36).

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 16 sierpnia 2022 r.

*W imieniu Komisji,
za Przewodniczącą,
Janusz WOJCIECHOWSKI
Członek Komisji*

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE KOMISJI (UE) 2022/1417**z dnia 22 sierpnia 2022 r.****dotyczące zezwolenia na stosowanie preparatu *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 jako dodatku paszowego dla wszystkich gatunków i kategorii drobiu z wyjątkiem kur niosek i kurcząt rzeźnych oraz dla ptaków ozdobnych oraz zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) 2017/2275 (posiadacz zezwolenia: Centro Sperimentale del Latte S.r.l.)****(Tekst mający znaczenie dla EOG)**

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,

uwzględniając rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt ⁽¹⁾, w szczególności jego art. 9 ust. 2,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) W rozporządzeniu (WE) nr 1831/2003 przewidziano udzielanie zezwoleń na stosowanie dodatków w żywieniu zwierząt oraz określono sposób uzasadniania i procedury udzielania takich zezwoleń.
- (2) Preparat *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 jako dodatek paszowy dopuszczono na okres 10 lat dla kur niosek rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) 2015/38 ⁽²⁾, dla kurcząt rzeźnych rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) 2017/2275 ⁽³⁾ oraz dla kotów i psów rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) 2018/1558 ⁽⁴⁾.
- (3) Zgodnie z art. 7 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 złożony został wniosek o zezwolenie na nowe zastosowania preparatu *Lactobacillus acidophilus* (CECT 4529). Do wniosku dołączone zostały dane szczegółowe oraz dokumenty wymagane na mocy art. 7 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003.
- (4) Wniosek dotyczy zezwolenia na stosowanie preparatu *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 jako dodatku paszowego w paszach i w wodzie do pojenia dla wszystkich gatunków i kategorii drobiu oraz dla ptaków ozdobnych, celem sklasyfikowania go w kategorii „dodatki zootechniczne”.
- (5) W opinii z dnia 26 stycznia 2022 r. ⁽⁵⁾ Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności („Urząd”) stwierdził, że w proponowanych warunkach stosowania preparat *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 nie ma szkodliwych skutków dla zdrowia zwierząt, bezpieczeństwa konsumentów ani środowiska. Urząd stwierdził również, że preparat ten działa drażniąco na oczy/skórę oraz działa uczulająco na skórę/drogi oddechowe. W związku z tym Komisja uważa, że należy zastosować odpowiednie środki ochronne, aby zapobiec szkodliwym skutkom dla zdrowia ludzi, w szczególności w odniesieniu do użytkowników dodatku. Urząd stwierdził również, że preparat może mieć skuteczne działanie jako dodatek zootechniczny w paszach. Zdaniem Urzędu nie ma potrzeby wprowadzania szczegółowych wymogów dotyczących monitorowania po wprowadzeniu do obrotu. Urząd zweryfikował również sprawozdanie dotyczące metod analizy dodatku paszowego w paszy, przedłożone przez laboratorium referencyjne ustanowione rozporządzeniem (WE) nr 1831/2003.

⁽¹⁾ Dz.U. L 268 z 18.10.2003, s. 29.

⁽²⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2015/38 z dnia 13 stycznia 2015 r. dotyczące zezwolenia na stosowanie preparatu *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 jako dodatku paszowego dla kur niosek oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1520/2007 (posiadacz zezwolenia: Centro Sperimentale del Latte) (Dz.U. L 8 z 14.1.2015, s. 4).

⁽³⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2017/2275 z dnia 8 grudnia 2017 r. dotyczące zezwolenia na nowe zastosowanie preparatu *Lactobacillus acidophilus* (CECT 4529) jako dodatku paszowego dla kurcząt rzeźnych (posiadacz zezwolenia Centro Sperimentale del Latte) (Dz.U. L 326 z 9.12.2017, s. 47).

⁽⁴⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2018/1558 z dnia 17 października 2018 r. dotyczące zezwolenia na stosowanie preparatu *Lactobacillus acidophilus* (CECT 4529) jako dodatku paszowego dla kotów i psów (posiadacz zezwolenia Centro Sperimentale del Latte) (Dz.U. L 261 z 18.10.2018, s. 13).

⁽⁵⁾ Dziennik EFSA 2022; 20(3):7150.

- (6) Ze względu na przejrzystość, w szczególności w odniesieniu do przepisów dotyczących etykietowania, należy zatem odpowiednio zmienić rozporządzenie wykonawcze (UE) 2017/2275.
- (7) Ocena preparatu *Lactobacillus acidophilus* CECT 4529 wykazała, że warunki udzielenia zezwolenia przewidziane w art. 5 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 są spełnione. W związku z tym należy zezwolić na stosowanie tego preparatu, jak określono w załączniku do niniejszego rozporządzenia.
- (8) Środki przewidziane w niniejszym rozporządzeniu są zgodne z opinią Stałego Komitetu ds. Roślin, Zwierząt, Żywności i Pasz,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Artykuł 1

Preparat wyszczególniony w załączniku I, należący do kategorii „dodatki zootechniczne” i do grupy funkcjonalnej „stabilizatory flory jelitowej”, zostaje dopuszczony jako dodatek stosowany w żywieniu zwierząt zgodnie z warunkami określonymi w załączniku.

Artykuł 2

Załącznik do rozporządzenia wykonawczego (UE) 2017/2275 zastępuje się załącznikiem II do niniejszego rozporządzenia.

Artykuł 3

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 22 sierpnia 2022 r.

W imieniu Komisji
Przewodnicząca
Ursula VON DER LEYEN

ZAŁĄCZNIKI

Numer identyfikacyjny dodatku	Nazwa posiadacza zezwolenia	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
						jtk/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %		jtk/l wody do pojenia			

Kategoria: dodatki zootechniczne
Grupa funkcjonalna: stabilizatory flory jelitowej

4b1715	Centro Sperimentale del Latte S.r.l.	<i>Lactobacillus acidophilus</i> CECT 4529	<p><i>Skład dodatku</i></p> <p>Preparat <i>Lactobacillus acidophilus</i> CECT 4529 zawierający co najmniej: 5×10^{10} jtk/g</p> <p>Postać stała</p>	Wszystkie gatunki i kategorie drobiu z wyjątkiem kur niosek i kurcząt rzeźnych	-	1×10^9	-	5×10^8	-	<p>1. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy wskazać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej.</p> <p>2. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia wynikające z ich stosowania. Jeżeli zagrożenie nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony oczu, skóry i dróg oddechowych.</p>	12.9.2032
			<p><i>Charakterystyka substancji czynnej</i></p> <p>Żywe komórki <i>Lactobacillus acidophilus</i> CECT 4529</p>	Ptaki ozdobne							
			<p><i>Metoda analityczna</i> ⁽¹⁾</p> <p>Oznaczenie liczby: — metoda posiewu powierzchniowego z użyciem agaru MRS (EN 15787).</p> <p>Oznakowanie: — Elektroforeza pulsacyjna w zmiennym polu elektrycznym (PFGE) lub metody sekwencjonowania DNA</p>								

⁽¹⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

ZAŁĄCZNIK II

„ZAŁĄCZNIK

Numer identyfikacyjny dodatku	Nazwa posiadacza zezwolenia	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
						jtk/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %		jtk/l wody do pojenia			

Kategoria: dodatki zootechniczne**Grupa funkcjonalna: stabilizatory flory jelitowej**

4b1715	Centro Sperimentale del Latte	<i>Lactobacillus acidophilus</i> CECT 4529	Skład dodatku Preparat <i>Lactobacillus acidophilus</i> CECT 4529 zawierający co najmniej: 5×10^{10} jtk/g Postać stała	Kurczęta rzeźne	-	1×10^9	-	-	-	1. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy wskazać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. 2. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia wynikające z ich stosowania. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatków i premiksów należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony oczu, skóry i dróg oddechowych.	29.12.2027
			Charakterystyka substancji czynnej Żywe komórki <i>Lactobacillus acidophilus</i> CECT 4529	Kurczęta rzeźne	-	-	-	5×10^8	-		12.9.2032
			Metoda analityczna ⁽¹⁾ Oznaczenie liczby: — metoda posiewu powierzchniowego z użyciem agaru MRS (EN 15787). Oznakowanie: — Elektroforeza pulsacyjna w zmiennym polu elektrycznym (PFGE) lub metody sekwencjonowania DNA”								

⁽¹⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE KOMISJI (UE) 2022/1418**z dnia 22 sierpnia 2022 r.****zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) 2015/1375 w odniesieniu do zwalczania włośni (*Trichinella*) w związku z rozbiorem tusz oraz alternatywnymi metodami analitycznymi****(Tekst mający znaczenie dla EOG)**

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,

uwzględniając rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego oraz zasad dotyczących zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin i środków ochrony roślin, zmieniające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001, (WE) nr 396/2005, (WE) nr 1069/2009, (WE) nr 1107/2009, (UE) nr 1151/2012, (UE) nr 652/2014, (UE) 2016/429 i (UE) 2016/2031, rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 i (WE) nr 1099/2009 oraz dyrektywy Rady 98/58/WE, 1999/74/WE, 2007/43/WE, 2008/119/WE i 2008/120/WE, oraz uchylające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 854/2004 i (WE) nr 882/2004, dyrektywy Rady 89/608/EWG, 89/662/EWG, 90/425/EWG, 91/496/EWG, 96/23/WE, 96/93/WE i 97/78/WE oraz decyzję Rady 92/438/EWG (rozporządzenie w sprawie kontroli urzędowych) ⁽¹⁾, w szczególności jego art. 18 ust. 8 lit. a),

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) W rozporządzeniu (UE) 2017/625 ustanowiono przepisy dotyczące przeprowadzania kontroli urzędowych oraz podejmowania przez właściwe organy działań w związku z wytwarzaniem produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi.
- (2) Włosień (*Trichinella*) jest pasożytem, który może występować w mięsie gatunków podatnych, takich jak świnie, i powoduje u ludzi choroby przenoszone przez żywność w przypadku spożycia zakażonego mięsa. W rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) 2015/1375 ⁽²⁾ ustanowiono szczególne przepisy dotyczące kontroli urzędowych w odniesieniu do włośni w mięsie, w tym badań laboratoryjnych próbek mięsa świń domowych.
- (3) Rozporządzenie wykonawcze (UE) 2015/1375 zezwala na rozbiór tusz świń domowych na więcej niż sześć części, zanim wynik badania na obecność włośni będzie znany, pod pewnymi warunkami. Jednym z warunków jest to, że rozbiór mięsa ciepłego jest niezbędny do produkcji określonych produktów.
- (4) Takie ograniczenie dotyczące produkcji określonych produktów okazało się pozbawione podstaw naukowych. Ponadto rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady ⁽³⁾ (higiena produktów pochodzenia zwierzęcego) nie przewiduje takiego ograniczenia dotyczącego rozbioru mięsa ciepłego. Ograniczenie to należy zatem usunąć z rozporządzenia wykonawczego (UE) 2015/1375.
- (5) Rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) 2020/1478 ⁽⁴⁾ zmieniono rozporządzenie wykonawcze (UE) 2015/1375, zastępując w rozdziale I załącznika I szczegółową referencyjną metodę wykrywania do celów badania próbek na obecność włośni odniesieniem do normy ISO 18743:2015. W rozdziale II załącznika I do rozporządzenia wykonawczego (UE) 2015/1375 ustanowiono równoważne metody alternatywne zawierające odniesienia do konkretnych aspektów poprzednich metod referencyjnych. Odniesienia te należy zatem zaktualizować i zastąpić odniesieniami w normie ISO 18743:2015.
- (6) Środki przewidziane w niniejszym rozporządzeniu są zgodne z opinią Stałego Komitetu ds. Roślin, Zwierząt, Żywności i Pasz,

⁽¹⁾ Dz.U. L 95 z 7.4.2017, s. 1.

⁽²⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2015/1375 z dnia 10 sierpnia 2015 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące urzędowych kontroli w odniesieniu do włośni (*Trichinella*) w mięsie (Dz.U. L 212 z 11.8.2015, s. 7).

⁽³⁾ Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz.U. L 139 z 30.4.2004, s. 55).

⁽⁴⁾ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2020/1478 z dnia 14 października 2020 r. zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) 2015/1375 w odniesieniu do pobierania próbek, metody referencyjnej służącej do wykrywania i warunków przywozu związanych z kontrolą włośnia (*Trichinella*) (Dz.U. L 338 z 15.10.2020, s. 7).

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Artykuł 1

W rozporządzeniu wykonawczym (UE) 2015/1375 wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 3 ust. 5 lit. b) pkt (ii) otrzymuje brzmienie:

„(ii) rozbiór lub oddzielanie kości, przed osiągnięciem temperatury, o której mowa w sekcji I rozdział V pkt 2 lit. b) załącznika III do rozporządzenia (WE) nr 853/2004, stosuje się zgodnie z sekcją I rozdział V pkt 4 załącznika III do tego rozporządzenia;”;

2) w załączniku I rozdział II wprowadza się następujące zmiany:

a) w pkt A.1:

(i) lit. k) otrzymuje brzmienie:

„k) Termometr o dokładności 0,5 °C i o zakresie pomiaru 20–70 °C.”;

(ii) lit. o) otrzymuje brzmienie:

„o) Płytki Petriego o średnicy około 90 mm, podzielone na kwadraty o boku około 1 cm, lub równoważne wyposażenie do liczenia larw, jak określono w pkt 6.14 normy ISO 18743:2015.”;

(iii) lit. q) otrzymuje brzmienie:

„q) Pepsyna o następującej mocy:

— w postaci proszku lub granulatu: 1:10 000 NF (Narodowy Receptariusz USA) odpowiadająca 1:12 500 BP (Farmakopea Brytyjska) oraz 2 000 FIP (Międzynarodowa Federacja Farmacji), lub

— w postaci płynnej: stabilizowana pepsyna płynna – minimum 660 j./ml (Farmakopea Europejska).

Można stosować inną aktywność pepsyny, pod warunkiem że ostateczna aktywność w płynie wytrawiającym jest równoważna aktywności 10 g wynoszącej 1:10 000 NF, jak określono w pkt 5.3 normy ISO 18743:2015.”;

(iv) lit. s) otrzymuje brzmienie:

„s) Skalibrowana waga do ważenia próbek lub pepsyny (dokładność ±0,1 g).”;

b) pkt A.2 otrzymuje brzmienie:

„2. Pobieranie próbek do badania metodą wytrawiania i ich gramatura

Jak określono w pkt 4.2 normy ISO 18743:2015 (aby uzyskać więcej szczegółowych informacji, zob. również załączniki A i B do tej normy).”;

c) pkt A.3 sekcje III i IV otrzymują brzmienie:

„III. Oddzielanie larw metodą sedymentacji

— Lód (o masie 300–400 g w płatkach, łuskach lub pokruszony) dodaje się do płynu wytrawiającego, doprowadzając jego objętość do około 2 litrów. Następnie płyn ten miesza się do chwili rozpuszczenia lodu. W przypadku mniejszych próbek zbiorczych (zob. sekcja II lit. b)) ilość lodu zmniejsza się odpowiednio.

— Wychłodzony płyn wytrawiający przenosi się do dwulitrowego rozdzielacza, wyposażonego w wibrator z dodatkowym uchwytem.

— Sedymentacja powinna trwać 30 minut, przy czym rozdzielacz poddawany jest wibracjom w sposób przerywany, tj. 1 minuta wibracji, po czym następuje 1 minuta przerwy.

— Po 30 minutach sedymentacji 60 ml próbkę osadu przenosi się bezzwłocznie do 100 ml cylindra miarowego (po użyciu rozdzielacz zostaje przemyty roztworem detergentu).

- 60 ml próbkę odstawia się na co najmniej 10 minut, a następnie ciecz sklarowaną nad osadem odsysa się, pozostawiając 15 ml do badania na obecność larw.
- Do odsysania można zastosować strzykawkę jednorazowego użytku połączoną z plastikowym przewodem. Długość przewodu powinna być taka, aby w cylindrze miarowym pozostawało 15 ml, gdy stopka strzykawki spoczywa na krawędzi cylindra.
- Pozostałe 15 ml przelewa się na płytkę Petriego lub równoważne wyposażenie do liczenia larw i bada się pod trychinoskopem lub stereomikroskopem.
- Cylinder miarowy przepłukuje się 5–10 ml wody z kranu, którą następnie dodaje się do próbki.
- Badanie należy wykonywać bezzwłocznie. W żadnym wypadku badania nie można odkładać na dzień następny.

Jeżeli płyny są mętne, należy oczyścić je w następujący sposób:

- końcową próbkę o objętości 60 ml przelewa się do cylindra miarowego i pozostawia na 10 minut. Po upływie tego czasu odsysa się 45 ml cieczy sklarowanej nad osadem, a pozostałe 15 ml uzupełnia się wodą z kranu do 45 ml,
- po upływie następnych 10 minut odsysa się 30 ml cieczy sklarowanej nad osadem, a pozostałe 15 ml przelewa się na płytkę Petriego lub równoważne wyposażenie do liczenia larw i bada się pod trychinoskopem lub stereomikroskopem,
- cylinder miarowy przepłukuje się 10 ml wody z kranu, którą następnie dodaje się do próbki na płytce Petriego lub równoważnym wyposażeniu do liczenia larw i bada się pod trychinoskopem lub stereomikroskopem.

IV. Wyniki dodatnie lub wątpliwe

W przypadku dodatniego lub wątpliwego wyniku badania próbki zbiorczej pobiera się kolejne 20 g próbki od każdej świni, jak określono w pkt 4.2 normy ISO 18743:2015 (aby uzyskać więcej szczegółowych informacji, zob. również załączniki A i B do tej normy). 20 g próbek z pięciu świń należy połączyć i poddać badaniu za pomocą metody opisanej w niniejszym rozdziale. W ten sposób zostaną przebadane próbki z 20 grup trzody chlewnej, po 5 świń każda. W przypadku wykrycia włośni w próbce zbiorczej od 5 świń, od pojedynczych sztuk z grupy pobiera się dalsze 20 g próbki i każdą z nich poddaje się oddzielnemu badaniu z zastosowaniem metody opisanej w niniejszym rozdziale. Próbki z pasożytami przechowuje się w alkoholu etylowym 70–90 % (końcowe stężenie) w celu konserwacji i identyfikacji na poziomie gatunku w laboratorium referencyjnym UE lub krajowym laboratorium referencyjnym. Procedura dekontaminacji została opisana w pkt 12 normy ISO 18743:2015.”;

d) pkt B.2 otrzymuje brzmienie:

„2. Pobieranie próbek

Jak określono w pkt 4.2 normy ISO 18743:2015 (aby uzyskać więcej szczegółowych informacji, zob. również załączniki A i B do tej normy).”;

e) w pkt B.3 wprowadza się następujące zmiany:

(i) sekcja III lit. h) otrzymuje brzmienie:

„h) Po trzech minutach torebkę plastikową z filtrem i roztworem podpuszczki wyjmuje się ze Stomachera i otwiera nożyczkami. Płyn przelewa się na płytkę Petriego lub równoważne wyposażenie do liczenia larw. Torebkę natomiast przepłukuje się 5–10 ml wody, którą następnie przelewa się na płytkę Petriego lub równoważne wyposażenie do liczenia larw i bada się pod trychinoskopem lub stereomikroskopem.”;

(ii) sekcja IV otrzymuje brzmienie:

„IV. Wyniki dodatnie lub wątpliwe

Jak określono w pkt A.3 sekcja IV.”;

f) w pkt C.1 wprowadza się następujące zmiany:

(i) lit. f) otrzymuje brzmienie:

„f) Pepsyna o następującej mocy:

— w postaci proszku lub granulatu: 1:10 000 NF (Narodowy Receptariusz USA) odpowiadająca 1:12 500 BP (Farmakopea Brytyjska) oraz 2 000 FIP (Międzynarodowa Federacja Farmacji), lub

— w postaci płynnej: stabilizowana pepsyna płynna – minimum 660 j./ml (Farmakopea Europejska).

Można stosować inną aktywność pepsyny, pod warunkiem że ostateczna aktywność w płynie wytrawiającym jest równoważna aktywności 10 g wynoszącej 1:10 000 NF, jak określono w pkt 5.3 normy ISO 18743:2015.”;

(ii) lit. g) otrzymuje brzmienie:

„g) Skalibrowana waga do ważenia próbek lub pepsyny (dokładność $\pm 0,1$ g).”;

(iii) lit. m) otrzymuje brzmienie:

„m) Termometr o dokładności 0,5 °C i o zakresie pomiaru 20–70 °C.”;

g) pkt C.2 otrzymuje brzmienie:

„2. Pobieranie próbek

Jak określono w pkt 4.2 normy ISO 18743:2015 (aby uzyskać więcej szczegółowych informacji, zob. również załączniki A i B do tej normy).”;

h) pkt C.3 sekcja VI otrzymuje brzmienie:

„VI. Wyniki dodatnie lub wątpliwe

Jak określono w pkt A.3 sekcja IV.”;

i) w pkt D.1 wprowadza się następujące zmiany:

(i) lit. m) otrzymuje brzmienie:

„m) Pepsyna o następującej mocy:

— w postaci proszku lub granulatu: 1:10 000 NF (Narodowy Receptariusz USA) odpowiadająca 1:12 500 BP (Farmakopea Brytyjska) oraz 2 000 FIP (Międzynarodowa Federacja Farmacji), lub

— w postaci płynnej: stabilizowana pepsyna płynna – minimum 660 j./ml (Farmakopea Europejska).

Można stosować inną aktywność pepsyny, pod warunkiem że ostateczna aktywność w płynie wytrawiającym jest równoważna aktywności 10 g wynoszącej 1:10 000 NF, jak określono w pkt 5.3 normy ISO 18743:2015.”;

(ii) lit. o) otrzymuje brzmienie:

„o) Skalibrowana waga do ważenia próbek lub pepsyny (dokładność $\pm 0,1$ g).”;

(iii) lit. u) otrzymuje brzmienie:

„u) Termometr o dokładności 0,5 °C i o zakresie pomiaru 20–70 °C.”;

j) pkt D.2 otrzymuje brzmienie:

„2. Pobieranie próbek

Jak określono w pkt 4.2 normy ISO 18743:2015 (aby uzyskać więcej szczegółowych informacji, zob. również załączniki A i B do tej normy).”;

k) pkt D.3 sekcje II i III otrzymują brzmienie:

„II. Próbką zbiorcza składająca się z mniej niż 100 g, jak określono w pkt 8 normy ISO 18743:2015

W razie potrzeby można dodać maksymalnie 15 g do 100 g całkowitej próbki zbiorczej i badać razem z tymi próbkami zgodnie z sekcją I. Próbki o masie większej niż 15 g muszą być badane jako próbka zbiorcza. Dla próbek zbiorczych o masie do 50 g objętość płynu wytrawiającego i składników można zredukować do 1 litra wody, 8 ml kwasu chlorowodorowego i 5 g pepsyny.

III. Wyniki dodatnie lub wątpliwe

W przypadku gdy badanie próbki zbiorczej testem aglutynacji lateksowej daje wynik dodatni lub wątpliwy, pobiera się kolejne 20 g próbki od każdej świni zgodnie z pkt 4.2 normy ISO 18743:2015 (aby uzyskać więcej szczegółowych informacji, zob. również załączniki A i B do tej normy). 20 g próbek od pięciu świń należy połączyć i poddać badaniu metodą opisaną w sekcji I. W ten sposób należy przebadać próbki od 20 grup po pięć świń każda.

W przypadku uzyskania dodatniego wyniku testu aglutynacji lateksowej przeprowadzonego na grupie pięciu świń należy pobrać dalsze 20 g próbki od pojedynczych świń w tej grupie i każdą poddać oddzielnemu badaniu przy zastosowaniu metody opisanej w sekcji I.

W przypadku uzyskania dodatniego lub wątpliwego wyniku testu aglutynacji lateksowej należy przesłać do krajowego laboratorium referencyjnego przynajmniej 20 g tkanki mięśniowej świni w celu potwierdzenia wyniku przy wykorzystaniu normy ISO 18743:2015 lub jednej z równoważnych metod opisanych powyżej.

Próbki z pasożytami przechowuje się w alkoholu etylowym 70–90 % (końcowe stężenie) w celu konserwacji i identyfikacji na poziomie gatunku w laboratorium referencyjnym UE lub krajowym laboratorium referencyjnym.

Po zebraniu pasożytów płyny dodatnie należy poddać dekontaminacji przez podgrzanie do co najmniej 60 °C.”.

Artykuł 2

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 22 sierpnia 2022 r.

W imieniu Komisji
Przewodnicząca
Ursula VON DER LEYEN

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE KOMISJI (UE) 2022/1419**z dnia 22 sierpnia 2022 r.****dotyczące zezwolenia na stosowanie olejku eterycznego z liści buchu pozyskanego z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans jako dodatku paszowego dla wszystkich gatunków zwierząt****(Tekst mający znaczenie dla EOG)**

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,

uwzględniając rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt ⁽¹⁾, w szczególności jego art. 9 ust. 2,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) W rozporządzeniu (WE) nr 1831/2003 przewidziano udzielanie zezwoleń na stosowanie dodatków w żywieniu zwierząt oraz określono sposób uzasadniania i procedury udzielania takich zezwoleń. W art. 10 ust. 2 tego rozporządzenia przewidziano ponowną ocenę dodatków dopuszczonych na mocy dyrektywy Rady 70/524/EWG ⁽²⁾.
- (2) Olejek z liści buchu został dopuszczony bez ograniczeń czasowych zgodnie z dyrektywą 70/524/EWG jako dodatek paszowy dla wszystkich gatunków zwierząt. Dodatek ten został następnie wpisany do rejestru dodatków paszowych jako istniejący produkt zgodnie z art. 10 ust. 1 lit. b) rozporządzenia (WE) nr 1831/2003.
- (3) Zgodnie z art. 10 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 w związku z jego art. 7 złożono wniosek o ponowną ocenę olejku eterycznego z liści *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans (olejku eterycznego z liści buchu) dla wszystkich gatunków zwierząt.
- (4) Wnioskodawca wystąpił o sklasyfikowanie tego dodatku w kategorii „dodatki sensoryczne” i w grupie funkcjonalnej „substancje aromatyzujące”. Do wniosku dołączone zostały dane szczegółowe oraz dokumenty wymagane na mocy art. 7 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003.
- (5) Wnioskodawca wystąpił o zezwolenie na stosowanie dodatku również w wodzie do pojenia. Rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 nie przewiduje jednak zezwolenia na stosowanie substancji aromatyzujących w wodzie do pojenia. W związku z tym nie należy zezwalać na stosowanie olejku eterycznego z liści buchu pozyskanego z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans w wodzie do pojenia.
- (6) W opinii z dnia 27 stycznia 2022 r. ⁽³⁾ Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności („Urząd”) stwierdził, że w proponowanych warunkach stosowania olejek eteryczny z liści buchu pozyskany z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans nie ma szkodliwych skutków dla zdrowia zwierząt, zdrowia konsumentów ani środowiska. Urząd stwierdził również, że olejek eteryczny z liści buchu pozyskany z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans należy uznać za substancję drażniącą dla skóry i oczu oraz działającą uczulająco na skórę i drogi oddechowe. W związku z tym Komisja uważa, że należy zastosować odpowiednie środki ochronne, aby zapobiec szkodliwym skutkom dla zdrowia ludzi, w szczególności w odniesieniu do użytkowników dodatku.
- (7) Urząd stwierdził ponadto, że olejek eteryczny z liści buchu pozyskany z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans jest uznawany za środek aromatyzujący do żywności, a jego funkcja w paszy byłaby zasadniczo taka sama jak w żywności, w związku z czym ponowne wykazywanie skuteczności nie jest konieczne. Urząd zweryfikował również sprawozdanie dotyczące metod analizy dodatku paszowego w paszy, przedłożone przez laboratorium referencyjne ustanowione rozporządzeniem (WE) nr 1831/2003.

⁽¹⁾ Dz.U. L 268 z 18.10.2003, s. 29.⁽²⁾ Dyrektywa Rady 70/524/EWG z dnia 23 listopada 1970 r. dotycząca dodatków paszowych (Dz.U. L 270 z 14.12.1970, s. 1).⁽³⁾ Dziennik EFSA 2022; 20(3):7160.

- (8) Ocena olejku eterycznego z liści buchu pozyskanego z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans dowodzi, że warunki udzielenia zezwolenia przewidziane w art. 5 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 są spełnione. W związku z tym należy zezwolić na stosowanie tej substancji, jak określono w załączniku do niniejszego rozporządzenia.
- (9) Należy przewidzieć pewne warunki, aby umożliwić ściślejszą kontrolę. W szczególności na etykiecie dodatku należy wskazać zalecaną zawartość. W przypadku przekroczenia tej zawartości niektóre informacje powinny być podane na etykiecie premiksów.
- (10) Fakt, że olejek eteryczny z liści buchu pozyskany z *Agathosma betulina* (P.J. Bergius) Pillans nie jest dopuszczony do stosowania jako środek aromatyzujący w wodzie do pojenia, nie wyklucza jego stosowania w mieszankach paszowych podawanych z wodą.
- (11) Ponieważ względy bezpieczeństwa nie wymagają natychmiastowego zastosowania zmian w warunkach zezwolenia na stosowanie przedmiotowej substancji, należy przewidzieć okres przejściowy, aby umożliwić zainteresowanym stronom przygotowanie się do spełnienia nowych wymogów wynikających z zezwolenia.
- (12) Środki przewidziane w niniejszym rozporządzeniu są zgodne z opinią Stałego Komitetu ds. Roślin, Zwierząt, Żywności i Pasz,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Artykuł 1

Zezwolenie

Substancja wyszczególniona w załączniku, należąca do kategorii „dodatki sensoryczne” i do grupy funkcjonalnej „substancje aromatyzujące”, zostaje dopuszczona jako dodatek paszowy stosowany w żywieniu zwierząt zgodnie z warunkami określonymi w załączniku.

Artykuł 2

Środki przejściowe

1. Substancja wyszczególniona w załączniku oraz premiksy zawierające tę substancję, wyprodukowane i opatrzone etykietami przed dniem 12 marca 2023 r. zgodnie z przepisami obowiązującymi przed dniem 12 września 2022 r., mogą być nadal wprowadzane do obrotu i stosowane aż do wyczerpania zapasów.
2. Mieszanki paszowe i materiały paszowe zawierające substancję wyszczególnioną w załączniku, wyprodukowane i opatrzone etykietami przed dniem 12 września 2023 r. zgodnie z przepisami obowiązującymi przed dniem 12 września 2022 r., mogą być nadal wprowadzane do obrotu i stosowane aż do wyczerpania zapasów, jeżeli są przeznaczone dla zwierząt, od których lub z których pozyskuje się żywność.
3. Mieszanki paszowe i materiały paszowe zawierające substancję wyszczególnioną w załączniku, wyprodukowane i opatrzone etykietami przed dniem 12 września 2024 r. zgodnie z przepisami obowiązującymi przed dniem 12 września 2022 r., mogą być nadal wprowadzane do obrotu i stosowane aż do wyczerpania zapasów, jeżeli są przeznaczone dla zwierząt, od których ani z których nie pozyskuje się żywności.

Artykuł 3

Wejście w życie

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 22 sierpnia 2022 r.

W imieniu Komisji
Przewodnicząca
Ursula VON DER LEYEN

ZAŁĄCZNIK

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg dodatku/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			

Kategoria: dodatki sensoryczne Grupa funkcjonalna: substancje aromatyzujące

2b85c-eo	Olejek eteryczny z liści buchu	Skład dodatku	Wszystkie gatunki zwierząt z wyjątkiem kotów	-	-	-	1. Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. 2. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy wskazać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. 3. Mieszanie z innymi dodatkami zawierającymi metylo Eugenol jest niedozwolone. 4. Na etykiecie dodatku podaje się następujące informacje: „Zalecana maksymalna zawartość substancji czynnej na kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %: — kurczęta rzeźne i inne podrzędne gatunki drobiu rzeźnego: 0,1 mg; — kury niośki i inne podrzędne gatunki drobiu nieśnego i hodowlanego, indyki rzeźne i króliki: 0,15 mg; — prosięta wszystkich gatunków świńowatych: 0,20 mg; — wszystkie świńowate rzeźne: 0,25 mg; — lochy i przeżuwacze mleczne: 0,30 mg;	12.9.2032
		Olejek eteryczny z liści buchu otrzymywany z liści <i>Agathosma betulina</i> (P.J. Bergius) Pillans Postać płynna Metylo Eugenol ≤ 0,17 % <i>Charakterystyka substancji czynnej</i> Olejek eteryczny z liści buchu wytwarzany poprzez destylację parą wodną z liści <i>Agathosma betulina</i> (P.J. Bergius) Pillans zgodnie z definicją Rady Europy (1) d,l-izomenton: 19–27 % d-limonen: 19–26 % 2-hydroksypiperiton (lub diosfenol): 8–17 % p-mentan-3-on: 5–12 % Pulegon: 1,5–8 % Numer CAS: 68650-46-4 Numer CoE: 85c Numer FEMA: 2169	Koty	-	-	0,2		

		<p><i>Metoda analityczna</i> ⁽²⁾</p> <p>Do oznaczania d-limonenu i d,l-izomentonu (markerów fitochemicznych) w dodatku paszowym (olejku eterycznym z liści buchu):</p> <ul style="list-style-type: none"> — chromatografia gazowa z detekcją płomieniowo-jonizacyjną (GC-FID) (na podstawie ISO 11024) 					<ul style="list-style-type: none"> — przeżuwacze rzeźne i konie: 0,45 mg; — cielęta (preparat mlekozastępczy), psy, ryby i ryby ozdobne: 0,5 mg; — pozostałe gatunki, z wyjątkiem kotów: 0,1 mg.”. <p>5. Jeżeli stosowanie zgodnie z poziomem podanym na etykiecie premiksu skutkuje przekroczeniem poziomu, o którym mowa w pkt 4, na etykiecie premiksu podaje się grupę funkcjonalną, numer identyfikacyjny, nazwę i dodaną ilość substancji czynnej.</p> <p>6. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem, kontaktem ze skórą lub kontaktem z oczami. Jeżeli takich zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony skóry, oczu i dróg oddechowych.</p>	
--	--	--	--	--	--	--	--	--

⁽¹⁾ „Natural sources of flavourings” (Naturalne źródła aromatów) – sprawozdanie nr 2 (2007).

⁽²⁾ Szczegóły dotyczące metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE KOMISJI (UE) 2022/1420**z dnia 22 sierpnia 2022 r.****dotyczące zezwolenia na stosowanie kwasu L-glutaminowego i glutaminianu monosodowego, wytwarzanych przez *Corynebacterium glutamicum* NITE BP-01681, jako dodatków paszowych dla wszystkich gatunków zwierząt****(Tekst mający znaczenie dla EOG)**

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,

uwzględniając rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt ⁽¹⁾, w szczególności jego art. 9 ust. 2,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) W rozporządzeniu (WE) nr 1831/2003 przewidziano udzielanie zezwoleń na stosowanie dodatków w żywieniu zwierząt oraz określono sposób uzasadniania i procedury udzielania takich zezwoleń.
- (2) Zgodnie z art. 7 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 złożono wniosek o zezwolenie na stosowanie kwasu L-glutaminowego i glutaminianu monosodowego wytwarzanego przez *Corynebacterium glutamicum* NITE BP-01681. Do wniosku dołączone zostały dane szczegółowe oraz dokumenty wymagane na mocy art. 7 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003.
- (3) Wniosek dotyczy zezwolenia na stosowanie kwasu L-glutaminowego i glutaminianu monosodowego, wytwarzanych przez *Corynebacterium glutamicum* NITE BP-01681, jako dodatków paszowych dla wszystkich gatunków zwierząt, które to dodatki mają być zaklasyfikowane w kategorii „dodatków dietetycznych” i „dodatków sensorycznych”.
- (4) Wnioskodawca wystąpił o zezwolenie na stosowanie dodatku paszowego również w wodzie do pojenia. Rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 nie przewiduje jednak zezwolenia na stosowanie „substancji aromatyzujących” w wodzie do pojenia. W związku z tym nie należy zezwalać na stosowanie w wodzie do pojenia glutaminianu monosodowego wytwarzanego przez *Corynebacterium glutamicum* KCCM 80188. Fakt, że dodatek nie jest dopuszczony do stosowania jako środek aromatyzujący w wodzie do pojenia, nie wyklucza jego stosowania w mieszankach paszowych podawanych z wodą.
- (5) W opinii z dnia 26 stycznia 2022 r. ⁽²⁾ Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności („Urząd”) stwierdził, że w proponowanych warunkach stosowania kwasu L-glutaminowego i glutaminianu monosodowego wytwarzanych przez *Corynebacterium glutamicum* NITE BP-01681 nie ma szkodliwych skutków dla zdrowia zwierząt, bezpieczeństwa konsumentów ani środowiska. Urząd stwierdził również, że substancji tych nie uznaje się za działające drażniąco na skórę lub oczy ani za działające uczulająco na skórę, ale uznaje się je za stwarzające ryzyko związane z wdychaniem. W związku z tym Komisja uważa, że należy zastosować odpowiednie środki ochronne, aby zapobiec szkodliwym skutkom dla zdrowia ludzi, w szczególności w odniesieniu do użytkowników dodatku. Urząd stwierdził również, że substancje te mogą być skuteczne jako dodatki dietetyczne i substancje aromatyzujące w paszach. Zdaniem Urzędu nie ma potrzeby wprowadzania szczegółowych wymogów dotyczących monitorowania po wprowadzeniu do obrotu. Urząd zweryfikował również sprawozdanie dotyczące metod analizy dodatku paszowego w paszy, przedłożone przez laboratorium referencyjne ustanowione rozporządzeniem (WE) nr 1831/2003.
- (6) Ocena kwasu L-glutaminowego i glutaminianu monosodowego wytwarzanych przez *Corynebacterium glutamicum* NITE BP-01681 dowodzi, że warunki udzielenia zezwolenia przewidziane w art. 5 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 są spełnione. W związku z tym należy zezwolić na stosowanie tych substancji, jak określono w załączniku do niniejszego rozporządzenia.

⁽¹⁾ Dz.U. L 268 z 18.10.2003, s. 29.⁽²⁾ Dziennik EFSA 2022; 20(3):7156.

- (7) Aby umożliwić ściślejszą kontrolę, należy wprowadzić pewne ograniczenia i warunki. W szczególności na etykiecie dodatku paszowego należy wskazać zalecaną zawartość. W przypadku przekroczenia tej zawartości niektóre informacje powinny być podane na etykiecie premiksów.
- (8) Środki przewidziane w niniejszym rozporządzeniu są zgodne z opinią Stałego Komitetu ds. Roślin, Zwierząt, Żywności i Pasz,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Artykuł 1

1. Substancje wyszczególnione w załączniku, należące do kategorii „dodatki dietetyczne” i do grupy funkcjonalnej „aminy, ich sole i podobne produkty”, zostają dopuszczone jako dodatki paszowe stosowane w żywieniu zwierząt zgodnie z warunkami określonymi w załączniku.
2. Substancje wyszczególnione w załączniku, należące do kategorii „dodatki sensoryczne” i do grupy funkcjonalnej „substancje aromatyzujące”, zostają dopuszczone jako dodatki paszowe stosowane w żywieniu zwierząt zgodnie z warunkami określonymi w załączniku.

Artykuł 2

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 22 sierpnia 2022 r.

W imieniu Komisji
Przewodnicząca
Ursula VON DER LEYEN

ZAŁĄCZNIK

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg substancji czynnej/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			
Kategoria: dodatki dietetyczne								
Grupa funkcjonalna: aminokwasy, ich sole i podobne produkty								
2b620i	Kwas L-glutaminowy	<p><i>Skład dodatku</i></p> <p>Kwas L-glutaminowy</p> <p><i>Charakterystyka substancji czynnej</i></p> <p>Kwas L-glutaminowy wytwarzany przez <i>Corynebacterium glutamicum</i> NITE BP-01681</p> <p>Czystość: ≥ 98 %</p> <p>Wzór chemiczny: C₅H₉O₄N</p> <p>Numer CAS: 56-86-0</p> <p>Numer EINECS: 200-293-7</p> <p><i>Metoda analityczna</i> (1)</p> <p>Do analizy jakościowej kwasu L-glutaminowego w dodatku paszowym:</p> <p>— monografie Kodeksu substancji chemicznych w żywności: „Kwas L-glutaminowy”</p> <p>Do analizy jakościowej kwasu glutaminowego w dodatku paszowym:</p> <p>— chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD)</p>	Wszystkie gatunki zwierząt	-	-	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksu należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. 2. Dodatek może być stosowany w wodzie do pojenia. 3. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem lub kontaktem ze skórą. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu odpowiednich środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony dróg oddechowych. 4. Informacje, jakie należy podać na etykiecie dodatku i premiksów: „Przy suplementacji kwasem L-glutaminowym, w szczególności podawanym w wodzie do pojenia, należy brać pod uwagę podaż w diecie wszystkich aminokwasów niezbędnych i warunkowo niezbędnych, aby zapobiegać zakłóceniom równowagi żywieniowej.”. 	12 września 2032 r.

	<p>— chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS).</p> <p>Do analizy jakościowej kwasu L-glutaminowego w premiksach:</p> <p>— chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD)</p> <p>— chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS) – rozporządzenie Komisji (WE) nr 152/2009 (załącznik III sekcja F)</p> <p>Do analizy jakościowej kwasu glutaminowego w paszach:</p> <p>— chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS) – rozporządzenie Komisji (WE) nr 152/2009 (załącznik III sekcja F)</p>						
--	---	--	--	--	--	--	--

(¹) Szczegóły dotyczące metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg substancji czynnej/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			

Kategoria: dodatki sensoryczne
Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące

2b620i	Kwas L-glutaminowy	<p><i>Skład dodatku</i> Kwas L-glutaminowy <i>Charakterystyka substancji czynnej</i> Kwas L-glutaminowy wytwarzany przez <i>Corynebacterium glutamicum</i> NITE BP-01681 Czystość: ≥ 98 % Wzór chemiczny: C₅H₉O₄N Numer CAS: 56-86-0 Numer EINECS: 200-293-7 <i>Metoda analityczna</i> (1) Do analizy jakościowej kwasu L-glutaminowego w dodatku paszowym: — monografie Kodeksu substancji chemicznych w żywności: „Kwas L-glutaminowy” Do analizy jakościowej kwasu glutaminowego w dodatku paszowym: — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD) — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS).</p>	Wszystkie gatunki zwierząt	-	-	-	<ol style="list-style-type: none"> Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksu należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. Na etykiecie dodatku podaje się następujące informacje: „Zalecana maksymalna zawartość substancji czynnej w mieszance paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %: 25 mg/kg.”. Jeżeli stosowanie zgodnie z poziomem sugerowanym na etykiecie premiksu skutkuje przekroczeniem poziomu substancji czynnej w paszy pełnoporcjowej, o którym mowa w pkt 3, na etykiecie premiksu podaje się grupę funkcjonalną, numer identyfikacyjny, nazwę i dodaną ilość substancji czynnej. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem lub kontaktem ze skórą. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek 	12 września 2032 r.
--------	--------------------	--	----------------------------	---	---	---	--	---------------------

	<p>Do analizy jakościowej kwasu L-glutaminowego w premiksach:</p> <ul style="list-style-type: none"> — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD) — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS) – rozporządzenie Komisji (WE) nr 152/2009 (załącznik III sekcja F) 						<p>i premiksy należy stosować przy użyciu odpowiednich środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony dróg oddechowych.</p>	
--	---	--	--	--	--	--	---	--

(⁴) Szczegóły dotyczące metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg substancji czynnej/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			

Kategoria: dodatki dietetyczne

Grupa funkcjonalna: aminokwasy, ich sole i podobne produkty

2b621ii	Glutaminian monosodowy	<p><i>Skład dodatku</i> Glutaminian monosodowy <i>Charakterystyka substancji czynnej</i> Glutaminian monosodowy wytwarzany przez <i>Corynebacterium glutamicum</i> NITE BP-01681 Czystość: ≥ 99 % Wzór chemiczny: $C_5H_8NaNO_4 \cdot H_2O$ Numer CAS: 6106-04-3 Numer EINECS: 205-538-1 <i>Metoda analityczna</i> ⁽¹⁾ Do analizy jakościowej L-glutaminianu monosodowego, monowodzianu w dodatku paszowym: — monografie Kodeksu substancji chemicznych w żywności: „L-glutaminian monosodowy” Do oznaczania ilościowego glutaminianu monosodowego w dodatku paszowym: — chromatografią jonowymienną z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD) — chromatografią jonowymienną z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS).</p>	Wszystkie gatunki zwierząt	-	-	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksu należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. 2. Dodatek może być stosowany w wodzie do pojenia. 3. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem lub kontaktem ze skórą. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu odpowiednich środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony dróg oddechowych. 4. Informacje, jakie należy podać na etykiecie dodatku i premiksów: „Przy suplementacji glutaminianem monosodowym, w szczególności podawanym w wodzie do pojenia, należy brać pod uwagę podaż w diecie wszystkich aminokwasów niezbędnych i warunkowo niezbędnych, aby zapobiegać zakłóceniom równowagi żywieniowej.”. 	12 września 2032 r.
---------	------------------------	--	----------------------------	---	---	---	--	---------------------

	<p>Do oznaczania ilościowego glutaminianu monosodowego w premiksach:</p> <ul style="list-style-type: none"> — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD) — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS) – rozporządzenie Komisji (WE) nr 152/2009 (załącznik III sekcja F) <p>Do oznaczania ilościowego glutaminianu monosodowego w paszy:</p> <ul style="list-style-type: none"> — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS) – rozporządzenie Komisji (WE) nr 152/2009 (załącznik III sekcja F) 						
--	--	--	--	--	--	--	--

(¹) Szczegóły dotyczące metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg substancji czynnej/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			
Kategoria: dodatki sensoryczne								
Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące								
2b621ii	Glutaminian monosodowy	<p><i>Skład dodatku</i></p> <p>Glutaminian monosodowy</p> <p><i>Charakterystyka substancji czynnej</i></p> <p>Glutaminian monosodowy wytwarzany przez <i>Corynebacterium glutamicum</i> NITE BP-01681</p> <p>Czystość: ≥ 99 %</p> <p>Wzór chemiczny: C₅H₈NaNO₄·H₂O</p> <p>Numer CAS: 6106-04-3</p> <p>Numer EINECS: 205-538-1</p> <p><i>Metoda analityczna</i> (1)</p> <p>Do analizy jakościowej L-glutaminianu monosodowego, monowodzianu w dodatku paszowym:</p> <ul style="list-style-type: none"> — monografie Kodeksu substancji chemicznych w żywności: „L-glutaminian monosodowy” <p>Do oznaczania ilościowego glutaminianu monosodowego w dodatku paszowym:</p> <ul style="list-style-type: none"> — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD) — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS). 	Wszystkie gatunki zwierząt	-	-	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. 2. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksu należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. 3. Na etykiecie dodatku podaje się następujące informacje: „Zalecana maksymalna zawartość substancji czynnej w mieszance paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %: 25 mg/kg.”. 4. Jeżeli stosowanie zgodnie z poziomem sugerowanym na etykiecie premiksu skutkuje przekroczeniem poziomu substancji czynnej w paszy pełnoporcjowej, o którym mowa w pkt 3, na etykiecie premiksu podaje się grupę funkcjonalną, numer identyfikacyjny, nazwę i dodaną ilość substancji czynnej. 5. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem lub kontaktem ze skórą. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu odpowiednich środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony dróg oddechowych. 	12 września 2032 r.

		Do oznaczania ilościowego glutaminianu monosodowego w premiksach: — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i z detekcją promieniowania widzialnego lub detekcją fotometryczną (IEC-VIS/FLD) — chromatografia jonowymienna z derywatyzacją pokolumnową i detekcją fotometryczną (IEC-VIS) – rozporządzenie Komisji (WE) nr 152/2009 (załącznik III sekcja F)						
--	--	--	--	--	--	--	--	--

(⁴) Szczegóły dotyczące metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE KOMISJI (UE) 2022/1421**z dnia 22 sierpnia 2022 r.****dotyczące zezwolenia na stosowanie tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego, destylowanego pomarańczowego olejku eterycznego i skoncentrowanego olejku pomarańczowego otrzymanych z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck jako dodatków paszowych dla wszystkich gatunków zwierząt****(Tekst mający znaczenie dla EOG)**

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,

uwzględniając rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt ⁽¹⁾, w szczególności jego art. 9 ust. 2,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) W rozporządzeniu (WE) nr 1831/2003 przewidziano udzielanie zezwoleń na stosowanie dodatków w żywieniu zwierząt oraz określono sposób uzasadniania i procedury udzielania takich zezwoleń. W art. 10 ust. 2 tego rozporządzenia przewidziano ponowną ocenę dodatków dopuszczonych na mocy dyrektywy Rady 70/524/EWG ⁽²⁾.
- (2) Tłoczony pomarańczowy olejek eteryczny, destylowany pomarańczowy olejek eteryczny i skoncentrowany olejek pomarańczowy zostały dopuszczone bez ograniczeń czasowych jako dodatki paszowe dla wszystkich gatunków zwierząt zgodnie z dyrektywą 70/524/EWG. Dodatki te zostały następnie wpisane do rejestru dodatków paszowych jako istniejące produkty zgodnie z art. 10 ust. 1 lit. b) rozporządzenia (WE) nr 1831/2003.
- (3) Zgodnie z art. 10 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 w związku z jego art. 7 złożono wniosek o ponowną ocenę tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego, destylowanego pomarańczowego olejku eterycznego i skoncentrowanego olejku pomarańczowego otrzymanych z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck jako dodatków paszowych dla wszystkich gatunków zwierząt.
- (4) Wnioskodawca wystąpił o sklasyfikowanie tych dodatków w kategorii „dodatki sensoryczne” i w grupie funkcjonalnej „substancje aromatyzujące”. Do wniosku dołączone zostały dane szczegółowe oraz dokumenty wymagane na mocy art. 7 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003.
- (5) Wnioskodawca wystąpił o zezwolenie na stosowanie tych dodatków również w wodzie do pojenia. Rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 nie przewiduje jednak zezwolenia na stosowanie substancji aromatyzujących w wodzie do pojenia. W związku z tym stosowanie tych dodatków w wodzie do pojenia nie powinno być dozwolone.
- (6) W opinii z dnia 29 września 2021 r. ⁽³⁾ Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności („Urząd”) stwierdził, że w proponowanych warunkach stosowania tłoczony pomarańczowy olejek eteryczny, destylowany pomarańczowy olejek eteryczny i skoncentrowany olejek pomarańczowy otrzymane z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck nie mają szkodliwych skutków dla zdrowia zwierząt, zdrowia konsumentów ani środowiska. Nie można jednak wyciągnąć wniosków w odniesieniu do psów, kotów, ryb ozdobnych i ptaków ozdobnych, które zwykle nie są narażone na działanie produktów ubocznych owoców cytrusowych. Urząd stwierdził również, że tłoczony pomarańczowy olejek eteryczny, destylowany pomarańczowy olejek eteryczny i skoncentrowany olejek pomarańczowy otrzymane z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck należy uznać za substancje drażniące dla skóry i oczu oraz działające uczulająco na skórę i drogi oddechowe. W związku z tym Komisja uważa, że należy zastosować odpowiednie środki ochronne, aby zapobiec szkodliwym skutkom dla zdrowia ludzi, w szczególności w odniesieniu do użytkowników tych dodatków.

⁽¹⁾ Dz.U. L 268 z 18.10.2003, s. 29.⁽²⁾ Dyrektywa Rady 70/524/EWG z dnia 23 listopada 1970 r. dotycząca dodatków paszowych (Dz.U. L 270 z 14.12.1970, s. 1).⁽³⁾ Dziennik EFSA 2021; 19(11):6891.

- (7) Urząd stwierdził również, że tłoczony pomarańczowy olejek eteryczny, destylowany pomarańczowy olejek eteryczny i skoncentrowany olejek pomarańczowy otrzymane z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck są uznawane za środki aromatyzujące do żywności, a ich funkcja w paszy byłaby zasadniczo taka sama jak w żywności, w związku z czym ponowne wykazywanie skuteczności nie jest konieczne. Urząd zweryfikował również sprawozdanie dotyczące metod analizy dodatku paszowego w paszy, przedłożone przez laboratorium referencyjne ustanowione rozporządzeniem (WE) nr 1831/2003.
- (8) Ocena tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego, destylowanego pomarańczowego olejku eterycznego i skoncentrowanego olejku pomarańczowego otrzymanych z pomarańczy gatunku *Citrus sinensis* (L.) Osbeck dowodzi, że warunki udzielenia zezwolenia przewidziane w art. 5 rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 są spełnione. W związku z tym należy zezwolić na stosowanie tych substancji, jak określono w załączniku do niniejszego rozporządzenia.
- (9) Należy przewidzieć pewne warunki, aby umożliwić ściślejszą kontrolę. W szczególności na etykietach dodatków należy wskazać zalecaną zawartość. W przypadku przekroczenia tej zawartości niektóre informacje powinny być podane na etykiecie premiksów.
- (10) Fakt, że stosowanie dodatków jako środków aromatyzujących w wodzie do pojenia nie jest dozwolone, nie wyklucza ich stosowania w mieszankach paszowych podawanych z wodą.
- (11) Ponieważ względy bezpieczeństwa nie wymagają natychmiastowego zastosowania zmian w warunkach zezwolenia na stosowanie danych substancji, należy przewidzieć okres przejściowy, aby umożliwić zainteresowanym stronom przygotowanie się do spełnienia nowych wymogów wynikających z zezwolenia.
- (12) Środki przewidziane w niniejszym rozporządzeniu są zgodne z opinią Stałego Komitetu ds. Roślin, Zwierząt, Żywności i Pasz,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

Artykuł 1

Zezwolenie

Substancje wyszczególnione w załączniku, należące do kategorii „dodatki sensoryczne” i do grupy funkcjonalnej „substancje aromatyzujące”, zostają dopuszczone jako dodatki paszowe stosowane w żywieniu zwierząt zgodnie z warunkami określonymi w załączniku.

Artykuł 2

Środki przejściowe

1. Substancje wyszczególnione w załączniku oraz premiksy zawierające te substancje wyprodukowane i opatrzone etykietami przed dniem 12 marca 2023 r. zgodnie z przepisami obowiązującymi przed dniem 12 września 2022 r. mogą być nadal wprowadzane do obrotu i stosowane aż do wyczerpania zapasów.
2. Mieszanki paszowe i materiały paszowe zawierające substancje wyszczególnione w załączniku wyprodukowane i opatrzone etykietami przed dniem 12 września 2023 r. zgodnie z przepisami obowiązującymi przed dniem 12 września 2022 r. mogą być nadal wprowadzane do obrotu i stosowane aż do wyczerpania zapasów, jeżeli są przeznaczone dla zwierząt, od których lub z których pozyskuje się żywność.

Artykuł 3

Wejście w życie

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Niniejsze rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

Sporządzono w Brukseli dnia 22 sierpnia 2022 r.

W imieniu Komisji
Przewodnicząca
Ursula VON DER LEYEN

ZAŁĄCZNIK

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg dodatku/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			

Kategoria: Dodatki sensoryczne Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące

2b143-eo	Tłoczony pomarańczowy olejek eteryczny	<i>Skład dodatku</i>	Kurczęta rzeźne i inne podrzędne gatunki drobiu rzeźnego	-	-	80	<ol style="list-style-type: none"> Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. Zezwala się na mieszanie z innymi dodatkami botanicznymi, pod warunkiem że ilość perillaldehydu dodanego do materiału paszowego przez takie mieszanki jest niższa niż ilości wynikające ze stosowania pojedynczego dodatku przy maksymalnym lub zalecanym poziomie dla danego gatunku lub danej kategorii zwierząt. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem, kontaktem ze skórą lub kontaktem z oczami. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony skóry, oczu i dróg oddechowych. 	12.9.2032
		Tłoczony pomarańczowy olejek eteryczny ze skórek owoców pomarańczy gatunku <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck (1).	Kury nioski i inne podrzędne gatunki drobiu nieśnego i hodowlanego	-	-	172		
		Postać płynna <i>Charakterystyka substancji czynnej</i> Olejek eteryczny otrzymany w wyniku tłoczenia na zimno ze skórki owoców pomarańczy gatunku <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck, zgodnie z definicją Rady (2). We frakcji lotnej: d-limonen: 93–97 % Mircen: 1,5–3,5 % Sabinen: 0,1–1,0 % α-pinen: 0,4–0,8 % Linalol: 0,1–0,7 % Dekanal: 0,1–0,7 % Oktanal: 0,1–0,6 %	Indyki rzeźne Wszystkie świniowate rzeźne: Prosięta wszystkich gatunków świniowatych:	-	-	144		

<p>Perillaldehyd: < 0,05 % Numer CAS: 8028-48-6 Numer EINECS: 232-433-8 Numer FEMA: 2825 Numer CoE: 143 Metoda analityczna ⁽³⁾ Do oznaczenia d-limonenu (znacznik fitochemiczny) w dodatku paszowym: — chromatografia gazowa z detekcją płomieniowo-jonizacyjną (GC-FID) (zgodnie z metodą określoną w normie ISO 3140)</p>	Lochy	-	-	200
	Przeżuwacze	-	-	130
	Konie	-	-	230
	Króliki Ryby z wyjątkiem ryb ozdobnych	-	-	50
	Pozostałe gatunki	-	-	50

⁽¹⁾ Synonimy: *Citrus sinensis* (L.) Pers., *Citrus aurantium* (L.) Dulcis.

⁽²⁾ „Natural sources of flavourings” (Naturalne źródła aromatów) – sprawozdanie nr 2 (2007).

⁽³⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Nazwa posiadacza zezwolenia Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg dodatku/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			

Kategoria: Dodatki sensoryczne Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące

2b143-di	Destylowany pomarańczowy olejek eteryczny	Skład dodatku	Kurczęta rzeźne i inne podrzędne gatunki drobiu rzeźnego	-	-	80	<ol style="list-style-type: none"> Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. Zezwala się na mieszanie z innymi dodatkami botanicznymi, pod warunkiem że ilość perillaldehydu dodanego do materiału paszowego przez takie mieszanki jest niższa niż ilości wynikające ze stosowania pojedynczego dodatku przy maksymalnym lub zalecanym poziomie dla danego gatunku lub danej kategorii zwierząt. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem, kontaktem ze skórą lub kontaktem z oczami. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony skóry, oczu i dróg oddechowych. 	12.9.2032
		Destylat (frakcja lotna) pomarańczowego olejku eterycznego, otrzymywany ze skórki owoców <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck.	Kury nioski i inne podrzędne gatunki drobiu nieśnego i hodowlanego	-	-	200		
		Postać płynna	Indyki rzeźne	-	-	130		
		Charakterystyka substancji czynnej	Konie	-	-	225		
		Frakcja lotna z destylacji pomarańczowego olejku eterycznego tłoczonego (tłoczonego na zimno) otrzymywanego ze skórki owoców <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck zgodnie z definicją Rady (1).	Świniowate	-	-			
		d-limonen: 93–97,5 % Mircen: 1,5–3,5 % Sabinen: 0,2–1,0 % α-pinen: 0,3–0,8 % Linalol: 0,05–0,5 % Oktanal: 0,05–0,4 % Perillaldehyd: < 0,005 %	Przeżuwacze	-	-			

	Numer CAS: 8028-48-6 Numer CoE: 143 <i>Metoda analityczna</i> ⁽²⁾ Do oznaczenia d-limonenu (znacznik fitochemiczny) w dodatku paszowym: — chromatografia gazowa z detekcją płomieniowo-jonizacyjną (GC-FID) (zgodnie z metodą określoną w normie ISO 3140)	Króliki	-	-	80	
		Ryby z wyjątkiem ryb ozdobnych				
		Pozostałe gatunki	-	-	80	

⁽¹⁾ „Natural sources of flavourings” (Naturalne źródła aromatów) – sprawozdanie nr 2 (2007).

⁽²⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Nazwa posiadacza zezwolenia Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg dodatku/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			

Kategoria: Dodatki sensoryczne Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące

2b143-f	Skoncentrowany olejek pomarańczowy	Skład dodatku	Kurczęta rzeźne i inne podrzędne gatunki drobiu rzeźnego	-	-	15,5	<p>1. Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu.</p> <p>2. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej.</p> <p>3. Zezwala się na mieszanie z innymi dodatkami botanicznymi, pod warunkiem że ilości perillaldehydu dodanego do materiału paszowego przez takie mieszanki jest niższy niż ilości wynikające ze stosowania pojedynczego dodatku przy maksymalnym lub zalecanym poziomie dla danego gatunku lub danej kategorii zwierząt.</p> <p>4. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem, kontaktem ze skórą lub kontaktem z oczami. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony skóry, oczu i dróg oddechowych.</p>	12.9.2032
		Skoncentrowany olejek pomarańczowy ze skórek owoców pomarańczy gatunku <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck.	Kury nioski i inne podrzędne gatunki drobiu nieśnego i hodowlanego	-	-	23,5		
		Postać płynna	Indyki rzeźne	-	-	21		
		Charakterystyka substancji czynnej	Wszystkie świniowate rzeźne:	-	-	34		
		Skoncentrowany olejek produkowany w wyniku destylacji frakcyjnej tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego otrzymywanego ze skórki owoców <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck zgodnie z definicją Rady (¹).	Prosięta wszystkich gatunków świniowatych:	-	-	28,5		
		Fracja nielotna: 10,5 %	Lochy	-	-	41,5		
		We frakcji lotnej:	Cielęta (preparaty mlekozastępcze)	-	-	66,5		
d-limonen: 89–96 %								
Dekanal: 0,5–2 %								
Linalol: 0,7–1,7 %								
Mircen: 0,1–1,0 %								
Geraniol: 0,1–1,0 %								

<p>Perillaldehyd: < 0,3 %</p> <p>Numer CAS: 8028-48-6</p> <p>Numer FEMA: 2822</p> <p>Metoda analityczna ⁽²⁾</p> <p>Do oznaczenia d-limonenu (znacznik fitochemiczny) w dodatku paszowym:</p> <p>— chromatografia gazowa z detekcją płomieniowo-jonizacyjną (GC-FID) (zgodnie z metodą określoną w normie ISO 3140)</p>	Przeżuwacze rzeźne	-	-	62,5	
	Przeżuwacze mleczne	-	-	40,5	
	Konie	-	-	62,5	
	Króliki	-	-	25	
	Ryby z wyjątkiem ryb ozdobnych	-	-	70	
	Pozostałe gatunki	-	-	15,5	

⁽¹⁾ „Natural sources of flavourings” (Naturalne źródła aromatów) – sprawozdanie nr 2 (2007).

⁽²⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Nazwa posiadacza zezwolenia Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg dodatku/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			
Kategoria: Dodatki sensoryczne Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące								
2b143-f-i	Skoncentrowany olejek pomarańczowy	Skład dodatku	Kurczęta rzeźne i inne podrzędne gatunki drobiu rzeźnego	-	-	5,5	<ol style="list-style-type: none"> Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. Zezwala się na mieszanie z innymi dodatkami botanicznymi, pod warunkiem że ilość perillaldehydu dodanego do materiału paszowego przez takie mieszanki jest niższa niż ilości wynikające ze stosowania pojedynczego dodatku przy maksymalnym lub zalecanym poziomie dla danego gatunku lub danej kategorii zwierząt. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem, kontaktem ze skórą lub kontaktem z oczami. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony skóry, oczu i dróg oddechowych. 	12.9.2032
		Skoncentrowany olejek pomarańczowy ze skórek owoców pomarańczy gatunku <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck.	Kury nioski i inne podrzędne gatunki drobiu nieśnego i hodowlanego	-	-	8		
		Postać płynna	Indyki rzeźne	-	-	7		
		Charakterystyka substancji czynnej	Wszystkie świniowate rzeźne:	-	-	11,5		
		Skoncentrowany olejek produkowany w wyniku destylacji frakcyjnej tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego otrzymywanego ze skórki owoców <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck zgodnie z definicją Rady (¹).	Prosięta wszystkich gatunków świniowatych:	-	-	9,5		
		Fracja nielotna: 20,9 %	Lochy	-	-	14		
We frakcji lotnej:								
	d-limonen: 79–89 %							
	Dekanal: 3,0–5,0 %							
	Linalol: 2,0–5,0 %							
	Mircen: 0,1–1,0 %							
	Geraniol: 0,5–1,8 %							
	Perillaldehyd: < 0,6 %							

<p>Numer CAS: 8028-48-6 Numer FEMA: 2822</p> <p>Metoda analityczna ⁽²⁾</p> <p>Do oznaczenia d-limonenu (znacznik fitochemiczny) w dodatku paszowym:</p> <p>— chromatografia gazowa z detekcją płomieniowo-jonizacyjną (GC-FID) (zgodnie z metodą określoną w normie ISO 3140)</p>	Cielęta (preparaty mlekozastępcze)	-	-	23
	Przeżuwacze rzeźne	-	-	21,5
	Przeżuwacze mleczne	-	-	14
	Konie	-	-	21,5
	Króliki	-	-	8,5
	Ryby z wyjątkiem ryb ozdobnych	-	-	24,5
	Pozostałe gatunki	-	-	5,5

⁽¹⁾ „Natural sources of flavourings” (Naturalne źródła aromatów) – sprawozdanie nr 2 (2007).

⁽²⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

Numer identyfikacyjny dodatku	Dodatek	Skład, wzór chemiczny, opis, metoda analityczna	Gatunek lub kategoria zwierzęcia	Maksymalny wiek	Minimalna zawartość	Maksymalna zawartość	Pozostałe przepisy	Data ważności zezwolenia
					mg dodatku/kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %			
Kategoria: Dodatki sensoryczne Grupa funkcjonalna: Substancje aromatyzujące								
2b143-f-ii	Skoncentrowany olejek pomarańczowy	<p><i>Skład dodatku</i></p> <p>Skoncentrowany olejek pomarańczowy ze skórek owoców pomarańczy gatunku <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck.</p> <p>Postać płynna</p> <p><i>Charakterystyka substancji czynnej</i></p> <p>Skoncentrowany olejek produkowany w wyniku destylacji frakcyjnej tłoczonego pomarańczowego olejku eterycznego otrzymywanego ze skórki owoców <i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck zgodnie z definicją Rady ⁽¹⁾.</p> <p>Fracja nielotna: 18 %</p> <p>We frakcji lotnej:</p> <p>d-limonen: 85–95 %</p> <p>Linalol: 0,5–4 %</p> <p>Numer CAS: 8028-48-6</p> <p>Numer FEMA: 2822</p>	Wszystkie gatunki zwierząt	-	-	-	<ol style="list-style-type: none"> Dodatek jest włączany do pasz w postaci premiksu. W informacjach na temat stosowania dodatku i premiksów należy podać warunki przechowywania oraz stabilność przy obróbce cieplnej. Na etykiecie dodatku podaje się następujące informacje: „Zalecana maksymalna zawartość substancji czynnej na kg mieszanki paszowej pełnoporcjowej o wilgotności 12 %: — Kurczęta rzeźne i inne podrzędne gatunki drobiu rzeźnego, kur niosek i innych podrzędnych gatunków drobiu nieśnego i hodowlanego, indyki rzeźne, świniowate: 50 mg, — Cielęta (preparaty mlekozastępcze): 70 mg, — Przeżuwacze, z wyjątkiem owiec i kóz: 60 mg, — Owce i kozy: 70 mg, — Ryby z wyjątkiem ryb ozdobnych: 2 mg, — Inne zwierzęta lądowe: 50 mg”. Jeżeli stosowanie zgodnie z poziomem podanym na etykiecie premiksu skutkuje przekroczeniem poziomu, o którym mowa w pkt 3, na etykiecie premiksu podaje się grupę funkcjonalną, numer identyfikacyjny, nazwę i dodaną ilość substancji czynnej. 	12.9.2032

		<p><i>Metoda analityczna</i> ⁽²⁾</p> <p>Do oznaczenia d-limonenu (znacznik fitochemiczny) w dodatku paszowym:</p> <p>— chromatografia gazowa z detekcją płomieniowo-jonizacyjną (GC-FID) (zgodnie z metodą określoną w normie ISO 3140)</p>					<p>5. Podmioty działające na rynku pasz ustanawiają procedury postępowania i środki organizacyjne dla użytkowników dodatku i premiksów, tak aby ograniczyć ewentualne zagrożenia związane z wdychaniem, kontaktem ze skórą lub kontaktem z oczami. Jeżeli zagrożeń nie można wyeliminować ani maksymalnie ograniczyć za pomocą tych procedur i środków, dodatek i premiksy należy stosować przy użyciu środków ochrony indywidualnej, w tym środków ochrony skóry, oczu i dróg oddechowych.</p>	
--	--	--	--	--	--	--	---	--

⁽¹⁾ „Natural sources of flavourings” (Naturalne źródła aromatów) – sprawozdanie nr 2 (2007).

⁽²⁾ Informacje na temat metod analitycznych można uzyskać pod następującym adresem laboratorium referencyjnego: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/eurl-fa-eurl-feed-additives/eurl-fa-authorisation/eurl-fa-evaluation-reports_en.

AKTY PRZYJĘTE PRZEZ ORGANY UTWORZONE NA MOCY UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

ZALECENIE nr 1/2022 RADY STOWARZYSZENIA UE–GRUZJA

z dnia 16 sierpnia 2022 r.

w sprawie uzgodnienia programu stowarzyszeniowego UE–Gruzja na lata 2021–2027 [2022/1422]

RADA STOWARZYSZENIA UE–GRUZJA,

uwzględniając Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Gruzją, z drugiej strony,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Gruzją, z drugiej strony⁽¹⁾ (zwany dalej „Układem”), został podpisany w dniu 27 czerwca 2014 r. i wszedł w życie w dniu 1 lipca 2016 r.
- (2) Zgodnie z art. 406 ust. 1 Układu Rada Stowarzyszenia jest uprawniona do wydawania zaleceń dla osiągnięcia celów układu.
- (3) Zgodnie z art. 420 ust. 1 Układu Strony wprowadzają wszelkie ogólne lub szczególne środki wymagane w celu wypełnienia swoich zobowiązań w ramach układu i zapewniają osiągnięcie określonych w nim celów.
- (4) W art. 11 regulaminu wewnętrznego Rady Stowarzyszenia przewidziano możliwość podejmowania decyzji i formułowania zaleceń w drodze procedury pisemnej, jeżeli obie Strony wyrażą na to zgodę.
- (5) Unia i Gruzja postanowiły umocnić swoje partnerstwo, uzgadniając na lata 2021–2027 zestaw priorytetów wspólnych prac (zwany dalej „programem stowarzyszeniowym UE–Gruzja na lata 2021–2027”) na rzecz osiągnięcia celów stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej określonych w Układzie.
- (6) Strony Układu uzgodniły treść programu stowarzyszeniowego UE–Gruzja na lata 2021–2027, który będzie wspierał wykonanie układu, ze szczególnym naciskiem na współpracę w ustalonych wspólnych obszarach zainteresowania,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ZALECENIE:

Artykuł 1

Rada Stowarzyszenia zaleca, aby Strony realizowały program stowarzyszeniowy UE–Gruzja na lata 2021–2027 określony w załączniku.

Artykuł 2

Program stowarzyszeniowy UE–Gruzja na lata 2021–2027 określony w załączniku zastępuje program stowarzyszeniowy UE–Gruzja, który przyjęto 20 listopada 2017 r.

⁽¹⁾ Dz.U. L 261 z 30.8.2014, s. 4.

Artykuł 3

Niniejsze zalecenie staje się skuteczne z dniem jego przyjęcia.

Sporządzono w Tbilisi dnia 16 sierpnia 2022 r.

W imieniu Rady Stowarzyszenia
Przewodniczący
Irakli GARIBASHVILI

ZAŁĄCZNIK

**PROGRAM STOWARZYSZENIOWY MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ A GRUZJĄ NA LATA
2021–2027****Spis treści****Wprowadzenie**

- 1. Zasady, instrumenty i zasoby służące realizacji programu stowarzyszeniowego**
- 2. Priorytety programu stowarzyszeniowego**
 - A. Działania priorytetowe**
 1. *W dziedzinie odpornych, zrównoważonych i zintegrowanych gospodarek*
 2. *W dziedzinie rozliczalnych instytucji, praworządności i bezpieczeństwa*
 3. *W dziedzinie odporności środowiskowej i odporności na zmiany klimatu*
 4. *W dziedzinie odpornej transformacji cyfrowej*
 5. *W dziedzinie odpornych, sprawiedliwych i integracyjnych społeczeństw*
 6. *W dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*
 - B. Krótko- i średnioterminowe priorytety programu stowarzyszeniowego**
 1. *Demokracja, prawa człowieka i dobre rządy*
 2. *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa*
 3. *Sprawiedliwość, wolność i bezpieczeństwo*
 4. *Handel i zagadnienia związane z handlem*
 5. *Współpraca gospodarcza i sektorowa*
 6. *Łączność, energetyka, ochrona środowiska, działanie w dziedzinie klimatu oraz ochrona ludności*
 7. *Mobilność i kontakty międzyludzkie*

WPROWADZENIE

27 czerwca 2014 r. Unia Europejska, jej państwa członkowskie i Gruzja („Strony”) podpisały ambitny i innowacyjny układ o stowarzyszeniu obejmujący pogłębioną i kompleksową strefę wolnego handlu (DCFTA). Układ zawiera wiążące postanowienia oparte na zasadach oraz przewiduje wzmocnioną współpracę. DCFTA jest tymczasowo stosowana od 1 września 2014 r. Po zakończeniu procesu ratyfikacji układ o stowarzyszeniu zaczął w pełni obowiązywać 1 lipca 2016 r.

Kolejne programy stowarzyszeniowe uzgodnione między UE i Gruzją służą przygotowaniu do wdrożenia układu o stowarzyszeniu i ułatwiają to wdrożenie. Priorytety programu stowarzyszeniowego uzupełniają zobowiązania UE i Gruzji na rzecz pełnego wykonania postanowień układu o stowarzyszeniu / DCFTA. Fakt, że w programie stowarzyszeniowym skupiono się na ograniczonej liczbie priorytetów, nie wpływa na zakres ani mandat obecnego dialogu prowadzonego w ramach innych stosownych umów lub wielostronnego procesu Partnerstwa Wschodniego. Program stowarzyszeniowy nie przesądza również o wykonaniu zobowiązań podjętych w ramach układu o stowarzyszeniu / DCFTA od czasu jego wejścia w życie i wpisuje się w zasadę dynamicznego zbliżenia przepisów.

Ponadto zwolnienie z obowiązku wizowego obywateli Gruzji posiadających paszport biometryczny i podróżujących do państw Schengen, które weszło w życie 28 marca 2017 r., znacznie poprawiło mobilność i kontakty międzyludzkie między obiema Stronami, w bezpiecznym i dobrze zarządzanym środowisku. Celem niniejszego zaktualizowanego programu stowarzyszeniowego jest zatem również zapewnienie, by warunki ruchu bezwizowego były stale spełniane, zgodnie ze zobowiązaniami podjętymi w ramach procesu liberalizacji reżimu wizowego oraz zaleceniami zawartymi w regularnych sprawozdaniach wydawanych przez Komisję w ramach mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego. Mechanizm. Istotnym priorytetem współpracy między UE a Gruzją w kontekście liberalizacji reżimu wizowego pozostaje zajęcie się kwestiami związanymi z migracją, w tym w obszarach migracji nieuregulowanej, nieuzasadnionymi wnioskami o udzielenie azylu składanymi przez obywateli Gruzji, a także wyzwaniem związanymi z porządkiem publicznym i bezpieczeństwem. Można by dokładniej przeanalizować możliwości legalnej migracji.

W niniejszym dokumencie dokonuje się aktualizacji i przeformułowania dotychczasowych priorytetów programu stowarzyszeniowego na lata 2017–2020 i określa nowe priorytety dotyczące wspólnych prac, aby osiągnąć cele stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej przedstawione w układzie o stowarzyszeniu na lata 2021–2027. Wprowadzono w nim rozróżnienie między priorytetami krótkoterminowymi (które należy osiągnąć w ciągu 3–4 lat lub w przypadku których należy osiągnąć w tym terminie znaczne postępy) a priorytetami średnioterminowymi (które należy osiągnąć w ciągu siedmiu lat lub w przypadku których należy osiągnąć w tym terminie znaczne postępy). Rada Stowarzyszenia będzie nadzorowała i monitorowała stosowanie i wykonanie układu o stowarzyszeniu oraz prowadziła okresowe przeglądy jego funkcjonowania w kontekście jego celów, przy wsparciu ze strony Komitetu Stowarzyszenia i podkomitetów ustanowionych na mocy układu o stowarzyszeniu.

Niniejszy program stowarzyszeniowy będzie miał zastosowanie od momentu jego przyjęcia do końca 2027 r. Program stowarzyszeniowy może zostać zmieniony lub zaktualizowany w dowolnym momencie za zgodą Rady Stowarzyszenia UE–Gruzja.

1. ZASADY, INSTRUMENTY I ZASOBY SŁUŻĄCE REALIZACJI PROGRAMU STOWARZYSZENIOWEGO

Realizacja programu stowarzyszeniowego będzie nadal przebiegać według następujących wspólnych zasad:

- działania podejmowane w ramach programu stowarzyszeniowego należy realizować, w pełni przestrzegając układu o stowarzyszeniu / DCFTA, w tym zapisów preambuły;
- program stowarzyszeniowy należy realizować z pełnym poszanowaniem zasad przejrzystości, odpowiedzialności i włączenia zainteresowanych podmiotów;
- program stowarzyszeniowy wymaga zaangażowania obu stron i dialogu dotyczącego reform związanych ze stowarzyszeniem;
- program stowarzyszeniowy ma na celu osiągnięcie konkretnych i określonych rezultatów poprzez stopniową realizację praktycznych środków;
- Strony uznają istotne znaczenie wspierania uzgodnionych priorytetów za pomocą odpowiednich i wystarczających środków politycznych, technicznych i finansowych;

- realizacja programu stowarzyszeniowego będzie przedmiotem monitorowania, corocznej sprawozdawczości, w tym dotyczącej ogólnego postępu, i oceny. Przeprowadzany będzie przegląd postępów, m.in. w ramach struktury instytucjonalnej ustanowionej w układzie o stowarzyszeniu. Do monitorowania programu stowarzyszeniowego zachęcane będzie także społeczeństwo obywatelskie;
- Unia Europejska będzie wspierać Gruzję w realizacji celów i priorytetów określonych w programie stowarzyszeniowym. Będzie to czynić, korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł unijnego wsparcia, jak również wiedzy fachowej i doradztwa, najlepszych praktyk, know-how, poprzez wymianę informacji, wsparcie na rzecz budowania zdolności, wzmocnienie instytucjonalne, a także rozwijanie nowych instrumentów pomocowych. Podkreśla ona, że pomoc UE jest ściśle uzależniona od wypełniania wspólnie uzgodnionych zasad dotyczących postępu reform. UE będzie również współpracować z innymi partnerami, aby zapewnić koordynację wsparcia ze strony innych partnerów Gruzji i wzmocnić skoordynowane podejście w przypadku wsparcia Drużyny Europy łączącego w sobie zasoby UE, jej państw członkowskich i instytucji finansowych. Dostępne będą również odpowiednie instrumenty finansowe UE służące pomocy w realizacji programu stowarzyszeniowego. Program nie jest jednak sam w sobie dokumentem programowania finansowego i nie zastępuje programowania i formułowania działań podejmowanego przez Strony.

Uznając, że program stowarzyszeniowy jest podstawowym narzędziem wykonania układu o stowarzyszeniu / DCFTA, priorytety określone w programie stowarzyszeniowym odzwierciedlają również długoterminowe cele polityczne określone we wspólnym komunikacie pt. „Polityka Partnerstwa Wschodniego po 2020 r. Wzmacnianie odporności – Partnerstwo Wschodnie, które służy wszystkim ⁽¹⁾” oraz w deklaracji ze szczytu Partnerstwa Wschodniego ⁽²⁾, która stanowić będzie podstawę priorytetów Partnerstwa Wschodniego po 2020 r. Priorytety te będą stanowić podstawę pomocy UE dla Gruzji, zgodnie z Instrumentem Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej (ISWMR) oraz odpowiednimi dokumentami programowymi na okres po 2020 r. UE może także zapewniać pomoc z innych instrumentów UE. Wszelkie wsparcie będzie udzielane w pełnej zgodności z zasadami i procedurami wykonawczymi dotyczącymi pomocy zewnętrznej UE. We wsparciu UE zostanie odzwierciedlona jego warunkowość i podejście oparte na zachętach, wsparcie to będzie też uzależnione od realizacji uzgodnionych reform.

2. PRIORYTETY PROGRAMU STOWARZYSZENIOWEGO

UE i Gruzja uznają wykonanie układu o stowarzyszeniu i programu stowarzyszeniowego za główny priorytet służący umocnieniu i propagowaniu wspólnych wartości i zasad, zgodnie z deklaracjami obu stron. Układ o stowarzyszeniu przewiduje przyspieszenie stowarzyszenia politycznego i gospodarczej integracji z Unią Europejską.

Gruzja od czasu podpisania układu o stowarzyszeniu podjęła kroki i przeprowadziła istotne reformy, by zapewnić jego skuteczne wdrożenie. Obie strony doceniają postępy poczynione przez Gruzję w kierunku głębszego stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej z UE oraz wyzwania w takich dziedzinach jak wspólne podstawowe wartości, praworządność i reforma wymiaru sprawiedliwości, i ponownie stwierdzają, że nadal konieczne są dalsze działania, aby osiągnąć znaczny i trwały postęp umożliwiający obywatelom pełne korzystanie z układu o stowarzyszeniu między UE a Gruzją.

Postępy w realizacji gruzińskiego programu demokracji i praworządności poprzez ambitne reformy w zakresie polityki, sądownictwa i walki z korupcją w ramach szeroko zakrojonego i pluralistycznego procesu będą miały kluczowe znaczenie dla współpracy między UE a Gruzją w okresie objętym niniejszym programem stowarzyszeniowym.

Skuteczne wdrożenie układu o stowarzyszeniu i związanej z nim pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu, w powiązaniu z szerszym procesem zbliżenia przepisów i odnośnymi niezbędnymi reformami, przyczynia się do stworzenia warunków sprzyjających zacieśnieniu stosunków gospodarczych i handlowych z UE, prowadząc do dalszej stopniowej integracji gospodarczej Gruzji z rynkiem wewnętrznym Unii Europejskiej, jak przewidziano w układzie o stowarzyszeniu.

UE potwierdza swoje zdecydowane poparcie dla suwerenności i integralności terytorialnej Gruzji w granicach uznanych przez społeczność międzynarodową, w tym swoją politykę nieuznawania i zaangażowania w Gruzji, a także swoje zdecydowane przywiązanie do promowania pokoju, stabilności i rozwiązania konfliktu w Gruzji. Ponadto UE uznaje znaczący wkład Gruzji we wspólną politykę bezpieczeństwa i obrony UE, polegający między innymi na udziale w prowadzonych przez UE operacjach zarządzania kryzysowego. UE jest gotowa kontynuować współpracę z Gruzją w kwestiach bezpieczeństwa, by realizować swoje strategiczne priorytety w sąsiedztwie.

⁽¹⁾ JOIN(2020) 7.

⁽²⁾ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2021/12/15/eastern-partnership-summit-joint-declaration/>

Współpraca między UE a Gruzją, w tym w ramach Partnerstwa Wschodniego, ma również pomóc w osiągnięciu globalnych celów polityki, w tym założeń porozumienia klimatycznego z Paryża, a także we wdrażaniu Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i określonych w niej 17 celów zrównoważonego rozwoju, do czego obie strony są zobowiązane. Współpraca umocni międzynarodowy ład oparty na zasadach oraz przyczyni się do budowania silniejszej pozycji Europy na świecie.

W tym kontekście następujące reformy powinny być priorytetem.

A. Działania priorytetowe

1. W dziedzinie odpornych, zrównoważonych i zintegrowanych gospodarek

1.1. Rozwój gospodarczy, klimat biznesowy i warunki inwestycyjne

Strony będą współpracować, aby pobudzić rozwój gospodarczy kraju i integrację gospodarczą między Gruzją a UE, co przyniesie korzyści obywatelom Gruzji i poprawi ich dobrobyt. Dzięki temu zmniejszą się nierówności społeczno-ekonomiczne i edukacyjne oraz poprawią się warunki pracy, a równocześnie zapewnione zostanie stopniowe obniżanie emisyjności i neutralność klimatyczna gospodarki. Biorąc pod uwagę okoliczności, kluczowe znaczenie będzie miało zajęcie się społeczno-gospodarczymi skutkami pandemii COVID-19 przy jednoczesnym budowaniu krótko- i długoterminowej odporności. Powinno to przekładać się na starania mające na celu zapewnienie, aby odbudowa po pandemii COVID-19 była ekologiczna oraz by osiągnięto cele środowiskowe i klimatyczne. Zasadnicze znaczenie dla zrównoważonej i sprawiedliwej odbudowy będzie miało również utrzymanie ochrony pracy i wspieranie godnej pracy.

W centrum uwagi znajdzie się poprawa klimatu biznesowego i warunków inwestycyjnych, stworzenie – dzięki praworządności, pewności prawa i ciągłym działaniom antykorupcyjnym – równych warunków działania dla wszystkich przedsiębiorców. Obejmie to również dalszy rozwój postępowań polubownych między przedsiębiorstwami oraz wykonywanie orzeczeń sądowych. Ważne będzie zapewnienie bezpośredniego wsparcia małym i średnim przedsiębiorstwom (MŚP) – m. in. poprzez realizację strategii na rzecz MŚP – wspieranie przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości kobiet i młodzieży), zapewnienie dostępu do finansowania i wzmocnienie spółdzielni na obszarach wiejskich w Gruzji. Realizacja nowej strategii na rzecz rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich na lata 2021–2027 przyczyni się do rozwoju wydajnych łańcuchów wartości, poprawi zatrudnienie na obszarach wiejskich oraz wesprze MŚP w zwiększeniu ich konkurencyjności w wybranych sektorach o wysokim potencjale eksportowym. Spowoduje to również dalsze umiędzynarodowienie gospodarki i integrację z unijnymi łańcuchami wartości. Prace na rzecz przystąpienia do jednolitego obszaru płatności w euro będą kluczowym elementem programu współpracy gospodarczej, który będzie istotną zachętą dla przedsiębiorstw i przyniesie ludności Gruzji wymierne korzyści. Realizacja polityki rozwoju regionalnego przyczyni się do bardziej zrównoważonego rozwoju terytorialnego, zmniejszy dysproporcje i utworzy nowe centra przyciągania poza Tbilisi i Batumi.

Jednocześnie ważne jest kontynuowanie skutecznej ścieżki silnego zarządzania gospodarczego i budżetowego, co zapewni stabilność gospodarczą i finansową, oraz kontynuowanie modernizacji sektora finansowego, m.in. poprzez reformę sektora bankowego, wspieranie rynków kapitałowych i rozwój mikrokredytów.

Dalsza konwergencja przepisów z normami UE będzie istotna dla przyspieszenia pełnej realizacji zobowiązań wynikających z umowy o pogłębionej i kompleksowej strefie wolnego handlu, co jest warunkiem koniecznym integracji gospodarczej między Gruzją a UE. Szczególny nacisk zostanie położony na wdrażanie przepisów technicznych, nadzór rynku, środki sanitarne i fitosanitarne, w tym bezpieczeństwo żywności i dostosowanie do norm europejskich. Kluczowe znaczenie dla zwiększenia wymiany handlowej ma wdrożenie strategicznych ram współpracy celnej, egzekwowanie praw własności intelektualnej oraz pełne wdrożenie ustawy o oznaczeniach geograficznych.

Strony uznają inicjatywę trzech partnerów stowarzyszonych dotyczącą zacieśnienia współpracy z UE i odnotowują lepszą koordynację między nimi w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania związanych z wdrażaniem układów o stowarzyszeniu i DCFTA oraz współpracy w ramach Partnerstwa Wschodniego.

1.2. *Poprawa łączności*

Strony będą współpracować, aby wzmocnić łączność (transportową, energetyczną i cyfrową) między UE a Gruzją, w szczególności przez Morze Czarne.

W dziedzinie transportu będą one realizować wzajemnie korzystne projekty strategiczne, w tym w ramach Partnerstwa Wschodniego, oraz stopniowo uzupełniać rozszerzoną orientacyjną sieć TEN-T i wspierać rozwiązania w zakresie transportu multimodalnego. Będą one nadal współpracować, aby wdrożyć dorobek prawny UE w przypadku wszystkich rodzajów transportu (lotnictwa, transportu drogowego, morskiego, kolejowego), by poprawić łączność fizyczną, a także powiązane normy oraz aspekty regulacyjne i bezpieczeństwa (w szczególności bezpieczeństwa ruchu drogowego), kładąc jednocześnie większy nacisk na wspieranie ekologicznych rozwiązań transportowych.

Zasadnicze znaczenie będzie miało wykonanie zobowiązań wynikających z przystąpienia Gruzji do Wspólnoty Energetycznej, w szczególności za pomocą reform regulacyjnych oraz inwestycji w bezpieczeństwo energetyczne i efektywność energetyczną, wzmocnienia sieci infrastruktury energetycznej i odnośnych połączeń międzysystemowych, a także rozwoju nowych sieci i połączeń tego rodzaju oraz poprawy przejrzystości i należytego funkcjonowania rynków energii elektrycznej i gazu.

1.3. *Edukacja i szanse na zatrudnienie młodzieży, badania naukowe i innowacje*

Strony będą prowadzić współpracę polegającą na inwestowaniu w ludzi, zwłaszcza ludzi młodych, by zwiększyć ich szanse na zatrudnienie, a jednocześnie zapewniać godne miejsca pracy i skuteczną ochronę pracy. Gruzja poprawi wyniki w zakresie edukacji i badań naukowych przy pomocy kompleksowej reformy edukacji i badań naukowych, skupiając się na skuteczności, powszechnej dostępności i jakości edukacji na wszystkich poziomach. Za wzór wysokiej jakości edukacji zgodnej ze standardami międzynarodowymi może służyć Szkoła Europejska Partnerstwa Wschodniego w Gruzji.

Ponadto kluczowe znaczenie będzie miało zadbanie o to, by program nauczania odpowiadał potrzebom rynku pracy – pozwoli to zlikwidować niedobór kwalifikacji i lepiej dopasowywać umiejętności do oferowanych miejsc pracy. Priorytetem będzie lepszy dostęp do rynku pracy, także dla kobiet i osób znajdujących się w trudnej sytuacji. Jednocześnie ma nastąpić dalsza poprawa polityki zatrudnienia i realizujących ją służb.

Strony będą nadal wspierać wdrażanie polityki w zakresie badań naukowych i innowacji; będą dążyć do tworzenia zachęt do inwestowania w silniejsze ekosystemy badań naukowych i innowacji poprzez reformy polityki, zwiększenie wydatków brutto na badania naukowe i innowacje; oraz będą wspierać transformację ekologiczną i cyfrową poprzez wdrażanie, w stosownych przypadkach, strategii inteligentnej specjalizacji i transferu technologii.

2. **W dziedzinie rozliczalnych instytucji, praworządności i bezpieczeństwa**

2.1. *Praworządność, reforma wymiaru sprawiedliwości i walka z korupcją*

Strony będą współpracować, aby przestrzegać zasad praworządności, zwracając szczególną uwagę na wymiar sprawiedliwości i niezawisłość sądownictwa. Kluczowe znaczenie dla wzmocnienia niezależności i rozliczalności sądownictwa ma pełne wdrożenie trzeciej i czwartej fali reform sądownictwa, w tym poprzez wzmocnienie struktury instytucjonalnej i praktyk Najwyższej Rady Sprawiedliwości i innych kluczowych instytucji sądowniczych, zwiększenie przejrzystości oraz procedur selekcji i awansu opartych na osiągnięciach, zgodnie z zaleceniami Komisji Weneckiej i Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE).

Gruzja podejmie dalszą reformę sądownictwa, stawiając ją m.in. jako priorytet Najwyższej Rady Sprawiedliwości, i przyjmie ambitną strategię reformy sądownictwa na okres po 2021 r., stosując szeroko zakrojony, pluralistyczny i międzypartyjny proces reformy obejmujący ocenę skuteczności trzeciej i czwartej fali reform sądownictwa. Gruzja będzie nadal pracować, w trybie priorytetowym, nad dostosowaniem ustawy o sądach powszechnych do odnośnych zaleceń Komisji Weneckiej⁽³⁾ i nad pełnym stosowaniem przepisów zmienionej ustawy do wszystkich przyszłych nominacji.

⁽³⁾ Przyjęta w trybie pilnym opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisja Wenecka) Rady Europy w sprawie wyboru i mianowania sędziów Sądu Najwyższego Gruzji zatwierdzona przez Komisję Wenecką 21–22 czerwca 2019 r.; przyjęta w trybie pilnym opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisja Wenecka) Rady Europy w sprawie zmian ustawy organicznej o sądach powszechnych, zatwierdzona przez Komisję Wenecką 2–3 lipca 2021 r.

Należy ponadto publikować wysokiej jakości uzasadnienia dotyczące powoływania sędziów oraz przyjąć przepisy dotyczące publikacji orzeczeń sądowych.

Gruzja ma dokonać przeglądu procesu powoływania prokuratora generalnego, aby zwiększyć niezależność urzędu/stanowiska prokuratora. W tym celu wprowadzone zostanie głosowanie większością kwalifikowaną w Parlamencie, co jest głównym zaleceniem Komisji Weneckiej w tym zakresie. Będzie to obejmować skuteczny mechanizm zapobiegający blokowaniu, który cieszy się szerokim poparciem międzypartyjnym i jest zgodny z opinią Komisji Weneckiej. Wprowadzone zostaną dodatkowe zabezpieczenia, aby zagwarantować, że proces selekcji i nominacji będzie przejrzysty i oparty na kryteriach uczciwości, niezależności, bezstronności i kompetencji.

Konieczne będzie dalsze wzmocnienie rozliczalności organów ścigania oraz demokratycznego nadzoru nad tymi organami.

Gruzja będzie kontynuować starania zapewniające jej znaczące postępy w walce z korupcją i przestępczością gospodarczą, w tym wszelkimi formami korupcji, oraz wzmocniać mechanizmy zapobiegania korupcji, m.in. w dziedzinie zamówień publicznych.

3. **W dziedzinie odporności środowiskowej i odporności na zmiany klimatu**

3.1. *Środowisko i działanie w dziedzinie klimatu*

Strony będą współpracować w celu osiągnięcia odporności środowiskowej oraz odporności na zmianę klimatu poprzez budowanie – także w ramach działań na rzecz odbudowy po pandemii COVID-19 – nowoczesnej, zasobooszczędnej, czystej gospodarki o obiegu zamkniętym, prowadzącej do zazieleniania gospodarki i bardziej zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych zgodnie z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu. Będzie temu służyć m.in. kontynuacja reform administracyjnych i budowanie odpowiednich zdolności administracyjnych w celu wdrażania działań w dziedzinie środowiska i klimatu przewidzianych w odnośnych rozdziałach układu o stowarzyszeniu. Ponadto w ramach istniejącej współpracy na mocy umowy o stowarzyszeniu pogłębiany będzie dialog między UE a Gruzją w sprawach środowiska i klimatu. Będzie on prowadzony przy uwzględnieniu opinii społeczeństwa obywatelskiego.

Oznacza to uwzględnienie celów w zakresie redukcji emisji i odporności na zmianę klimatu zgodnie z porozumieniem paryskim w ogólnej polityce gospodarczej i transportowej, aby ograniczyć skutki zmiany klimatu i zapewnić korzystny wpływ na życie obywateli. W tym kontekście Gruzja przedstawi długoterminową strategię rozwoju niskoemisyjnego celem przedłożenia jej Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (UNFCCC) i zaktualizuje swój ustalony na poziomie krajowym wkład zgodnie z porozumieniem paryskim.

Położony zostanie większy nacisk na umożliwienie i propagowanie zrównoważonego rolnictwa i rybołówstwa, w tym jako część niebieskiej gospodarki w ramach wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego ⁽⁴⁾, oraz na zachowanie różnorodności biologicznej i ekosystemów, w tym na obszarze Morza Czarnego.

Zarządzanie w zakresie środowiska zostanie wzmocnione poprzez wdrożenie przepisów dotyczących oceny oddziaływania na środowisko, strategicznej oceny oddziaływania na środowisko oraz poprzez przyjęcie i wdrożenie nowych przepisów dotyczących odpowiedzialności za szkody w środowisku, a także zapewnienie publicznego dostępu do danych środowiskowych i udziału społeczeństwa w procesie decyzyjnym. Poprawa jakości powietrza i wody oraz lepsze gospodarowanie odpadami zgodnie z normami europejskimi nie tylko przyczynią się do poprawy stanu środowiska, ale również będą miały znaczny wpływ na zdrowie publiczne. W tym kontekście wzmocniona zostanie współpraca Stron w dziedzinie zdrowia publicznego.

3.2. *Zdrowie publiczne*

Strony będą współpracować, aby umożliwić świadczenie przystępnej cenowo opieki medycznej i wspierać dostęp do opieki medycznej dla całego społeczeństwa, m.in. przez zwiększenie zasięgu powszechnej opieki zdrowotnej oraz poprzez e-zdrowie. Kluczowe znaczenie będzie miała profilaktyka zdrowotna i ograniczenie użycia tytoniu. Zakłady opieki zdrowotnej oraz ich rozliczalność zostaną usprawnione przez ustanowienie wskaźników jakości, zakupów opartych na wartości oraz innych procesów zarządzania jakością. Kluczowe znaczenie będzie miało skuteczne zwalczanie chorób zakaźnych i niezakaźnych oraz ogólne zwiększenie odporności systemu opieki zdrowotnej na wstrząsy zewnętrzne, takie jak pandemii.

⁽⁴⁾ 21 maja 2019 r., deklaracja ministerialna z Bukaresztu w sprawie Wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego (Black Sea (europa.eu)).

4. **W dziedzinie odpornej transformacji cyfrowej**

4.1. *Rozwój infrastruktury cyfrowej*

Strony będą współpracować, aby umożliwić wzrost gospodarczy i zrównoważony rozwój Gruzji poprzez dalsze wspieranie uruchomienia infrastruktury cyfrowej i wspieranie transformacji cyfrowej w oparciu o realizację krajowej strategii rozwoju sieci szerokopasmowych, zgodnie z prawodawstwem UE i najlepszymi praktykami, zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa infrastruktury cyfrowej. Pandemia COVID-19 ujawniła przepaść cyfrową w społeczeństwach oraz pilną potrzebę wsparcia transformacji cyfrowej. Rozwiązania w zakresie e-zdrowia, nauki na odległość, telemedycyny, śledzenia wirusów i zapobiegania dezinformacji będą pomocne nie tylko w czasie pandemii, ale będą też wsparciem odporności i rozwoju wszystkich partnerów UE przez kolejne lata. Kluczowe znaczenie będzie miało stymulowanie gospodarki cyfrowej i innowacji za pomocą odpowiednich strategii politycznych, które pobudzą i jeszcze bardziej zdywersyfikują nie tylko branżę informatyczną, ale też sektor kreatywny, oraz wzmocnią ich konkurencyjność, pobudzą wzrost i przetrwanie przedsiębiorstw typu start-up oraz zdigitalizują łańcuchy wartości.

4.2. *E-rządzenie i usługi cyfrowe*

Jednocześnie należy dalej rozwijać e-rządzenie i usługi cyfrowe, aby zwiększyć skuteczność, przejrzystość i rozliczalność administracji publicznej. Musi to iść w parze z rozwojem umiejętności cyfrowych oraz informatycznych wśród szerszej populacji. W tym celu mieszkańcy Gruzji powinni mieć dostęp do internetu i innych usług łączności elektronicznej po przystępnych cenach. Strony będą współpracować na rzecz dalszego zwiększenia zdolności administracyjnych i niezależności krajowego organu regulacyjnego Gruzji ds. łączności elektronicznej, co jest warunkiem koniecznym właściwego funkcjonowania odpowiedniego rynku. Ponadto UE będzie wspierać wdrażanie umów roamingowych i umów dotyczących widma między Gruzją a innymi krajami należącymi do Partnerstwa Wschodniego oraz, w stosownych przypadkach, z UE.

4.3. *Cyberodporność*

Strony będą współpracować na rzecz poprawy cyberodporności i zapewnienia solidnych prawnych, politycznych i operacyjnych ram cyberbezpieczeństwa w oparciu o przepisy UE i najlepsze praktyki, w tym unijne ramy certyfikacji cyberbezpieczeństwa. Opierając się na tych ramach, Strony będą kontynuować prace nad dalszym zbliżeniem gruzińskiego ustawodawstwa do dyrektywy w sprawie bezpieczeństwa sieci i informacji.

Strony będą współpracować na rzecz przyjęcia przez Gruzję ram prawnych dotyczących systemów identyfikacji elektronicznej i elektronicznych usług zaufania, zgodnie z prawodawstwem UE i najlepszymi praktykami, w perspektywie ewentualnej umowy o wzajemnym uznawaniu usług zaufania.

5. **W dziedzinie odpornych, sprawiedliwych i integracyjnych społeczeństw**

5.1. *Uwzględnianie aspektu praw człowieka w głównym nurcie polityki oraz wzmocnienie pozycji społeczeństwa obywatelskiego i młodzieży*

Obie Strony będą propagowały dobre rządy, prawa człowieka, praworządność, niedyskryminację, godną pracę, a także podstawowe wartości i zasady humanitarne w działaniach podejmowanych w odpowiedzi na pandemię COVID-19 i w ramach procesu odbudowy.

Gruzja będzie stać na straży wolności, niezależności i pluralizmu mediów, przestrzegając norm unijnych i międzynarodowych oraz zapewniając warunki dla wolnego, profesjonalnego, pluralistycznego, niezależnego i zdrowego środowiska medialnego. Strony będą również zacieśniać współpracę w zakresie komunikacji strategicznej, w tym walki z dezinformacją, oraz promować umiejętności korzystania z mediów.

Obie Strony będą współpracować, aby zapewnić lepsze wdrożenie ustawy antydyskryminacyjnej, opracować i wdrożyć nową krajową strategię w zakresie praw człowieka i późniejszy krajowy plan działania w zakresie praw człowieka, a także aby zapewnić pluralizm i niezależność mediów oraz przestrzeganie prawa do wolności zgromadzeń. Gruzja zapewni niezbędne środki budżetowe i zasoby ludzkie, aby umożliwić skuteczne i szybkie prowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw zarzucanych funkcjonariuszom organów ścigania oraz sprawną kontrolę nad przetwarzaniem danych osobowych.

Kluczowymi priorytetami będzie zwiększanie równości płci i zapewnienie równego traktowania w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym, lepsza integracja i niedyskryminowanie osób należących do wszystkich grup społecznych, w tym osób z niepełnosprawnościami i osób LGBTI. Nacisk zostanie również położony na środki ochrony dzieci przed wszelkimi formami przemocy. Kontynuowane będą działania, by zapewnić wysoki poziom ochrony danych osobowych.

UE i Gruzja będą nadal koncentrować się na kwestii uczestnictwa i przywództwa młodzieży poprzez jej upodmiotowienie. Strony będą nadal współpracować na rzecz maksymalizacji korzyści płynących dla Gruzji z jej stowarzyszenia w ramach programów „Horyzont 2020” i „Horyzont Europa” oraz dalej wspierać jej już teraz aktywny udział w programach Erasmus+ i „Europejski Korpus Solidarności”, a także w innych programach i inicjatywach w zakresie wolontariatu, współpracy i wymiany, zgodnie z wynikami negocjacji i przyjęciem odpowiednich programów.

Gruzja będzie nadal rozwijać sektor młodzieżowy oraz politykę młodzieżową opartą na dowodach i prawach, aby stworzyć zrównoważony ekosystem rozwoju młodzieży, który pozwoli młodzieży w pełni wykorzystać swój potencjał i aktywnie uczestniczyć we wszystkich dziedzinach życia publicznego, zwiększy zrozumienie przez młodych ludzi wartości i zasad demokratycznych oraz będzie ich wspierać w dochodzeniu własnych praw, a także zapewni wszystkim młodym ludziom w Gruzji pełne i równe upodmiotowienie ekonomiczne, ochronę zdrowia i dobrostanu oraz równy dostęp do informacji i zasobów.

Gruzja będzie nadal propagować bezpieczne środowisko sprzyjające włączeniu społecznemu i działaniom organizacji społeczeństwa obywatelskiego, m.in. przez dostosowanie polityk wspierających ich stabilność finansową oraz dalszy rozwój sektora społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności organizacji działających na szczeblu lokalnym. Gruzja będzie również wspierać społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw i przedsiębiorczość społeczną, służące rozwiązaniu wyzwań społecznych i środowiskowych, ze szczególnym naciskiem na zatrudnienie osób w szczególnie trudnej sytuacji, w tym osób z niepełnosprawnościami, oraz wzmocnienie stabilności finansowej organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Gruzja zapewni najwyższe standardy demokratyczne w całym procesie wyborczym, sprawiedliwe, przejrzyste i rygorystyczne rozpatrywanie skarg i odwołań oraz będzie nadal w pełni uwzględniać priorytetowe zalecenia Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) oraz poczyni znaczne postępy w realizacji pozostałych zaleceń ⁽⁵⁾ w drodze pluralistycznego dialogu. Gruzja zapewni również pluralizm partii politycznych i powstrzyma się od ograniczeń sprzecznych ze standardami międzynarodowymi, w szczególności w zakresie rejestracji i finansowania, zgodnie z odpowiednimi opiniami Komisji Weneckiej ⁽⁶⁾.

5.2. Wzmocnienie administracji publicznej

Sprawą najwyższej wagi pozostaje dalsze prowadzenie reformy administracji publicznej za pomocą otwartych mechanizmów rządowych. UE i Gruzja będą współdziałać, aby przestrzegać zasad i norm europejskiej administracji publicznej i propagować je. W tym celu Strony zjednoczą wysiłki, aby promować odpowiedzialną, efektywną, skuteczną, otwartą i przejrzystą administrację publiczną w oparciu o merytokratyczną i profesjonalną służbę cywilną, zapewnić wysokiej jakości usługi publiczne i silny samorząd lokalny.

Strony będą współpracować, aby – w trybie priorytetowym – promować odpowiedzialną, efektywną, skuteczną, przejrzystą, skoncentrowaną na obywatelach administrację publiczną, w oparciu o merytokratyczną i profesjonalną służbę cywilną oraz zapewnić wysokiej jakości usługi publiczne i silny samorząd lokalny.

5.3. Mobilność, w tym system bezwizowy

Gruzja podejmie trwałé działania i zastosuje się do zaleceń zawartych w sprawozdaniach w ramach mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego, aby stale spełniać kryteria odpowiadające planowi działania na rzecz liberalizacji reżimu wizowego ⁽⁷⁾, niezbędne do utrzymania ruchu bezwizowego do UE. W rocznych sprawozdaniach Komisji Europejskiej w ramach mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego nadal będą zamieszczane wytyczne dotyczące dalszych działań niezbędnych do utrwalenia osiągniętych postępów. Gruzja wdroży strategię w zakresie migracji na lata 2021–2030 oraz strategię zintegrowanego zarządzania granicami na lata 2021–2025.

⁽⁵⁾ Np. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/4/480500.pdf> oraz <https://www.osce.org/odihr/elections/georgia/496309>.

⁽⁶⁾ Np. wspólna opinia w sprawie projektu art. 791 kodeksu wyborczego z 20 marca 2021 r., opinia Komisji Weneckiej nr 1019/2021/ODIHR nr ELEGEO/407/2020; wspólna opinia w trybie pilnym w sprawie zmienionego projektu poprawek do ordynacji wyborczej z 5 lipca 2021 r., opinia Komisji Weneckiej nr 1043/2021/ODIHR nr ELE-GEO/417/2021.

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/international-affairs/collaboration-countries/visa-liberalisation-moldova-ukraine-and-georgia_en

6. **W dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa**

6.1. *Pokojowe rozwiązywanie konfliktów*

Strony będą kontynuować skuteczną współpracę, wspierając w ten sposób Gruzję w jej staraniach, by osiągnąć postępy na drodze do pokojowego i trwałego rozwiązania konfliktu w oparciu o zasady prawa międzynarodowego oraz by ułatwić trwały pokój i bezpieczeństwo w Gruzji. Będą one dalej mobilizować wysiłki na rzecz pokojowego rozwiązania konfliktu w Gruzji, w tym także wdrożenia wynegocjowanego przy wsparciu UE porozumienia o zawieszeniu broni z 12 sierpnia 2008 r. Gruzja będzie nadal opracowywać strategiczną wizję pokojowego rozwiązania konfliktu poprzez prowadzenie pluralistycznego, ogólnokrajowego procesu. Strony zintensyfikują działania, aby osiągnąć wymierne rezultaty w ramach międzynarodowych rozmów genewskich prowadzonych wspólnie przez UE, ONZ i OBWE, pozwalające znaleźć trwałe rozwiązanie problemów w zakresie bezpieczeństwa i pomocy humanitarnej wynikających z trwającego tam nadal konfliktu. Poszczególne podmioty UE działające w terenie, delegatura Unii w Gruzji, Specjalny Przedstawiciel UE w Regionie Kaukazu Południowego i ds. Kryzysu w Gruzji oraz misja obserwacyjna Unii Europejskiej będą nadal wspierać stabilność, normalizację, budowanie zaufania i rozwiązywanie konfliktów. Podjęte zostaną odpowiednie kroki, aby wspierać handel, swobodę przemieszczania się i powiązania gospodarcze ponad granicami administracyjnymi, w tym poprzez inicjatywę pokojową „Krok ku lepszej przyszłości” oraz w razie potrzeby polegające na przeglądzie prawodawstwa; poprzez sprzyjanie kontaktom międzyludzkim, budowę zaufania i pojednanie między podzielonymi społecznościami. Strony będą kontynuować współpracę i podejmować działania zapobiegawcze sprzyjające dalszej konsolidacji polityki nieuznawania na arenie międzynarodowej.

6.2. *Współpraca w obszarze bezpieczeństwa i obrony*

Strony pogłębią dwustronny dialog na temat kwestii bezpieczeństwa i obrony, by zająć się problemami będącymi przedmiotem wspólnego zainteresowania, do których należą zapobieganie konfliktom i zarządzanie kryzysowe, zwalczanie terroryzmu, przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz zwalczanie przestępczości zorganizowanej i przestępczości narkotykowej. W oparciu o zalecenia zawarte w badaniu na temat zagrożeń hybrydowych wzmocniona zostanie współpraca w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym. Strony będą współpracować, by zapewnić wdrożenie reform sektora bezpieczeństwa oraz przyjęcie odpowiednich ramy i procedury w obszarach cyberodporności i ochrony infrastruktury krytycznej. Dalej zacieśniana będzie współpraca między wymiarem sprawiedliwości a organami ścigania. UE będzie również ułatwiać nadal udział Gruzji w unijnych operacjach zarządzania kryzysowego oraz w działaniach szkoleniowych i konsultacyjnych związanych ze wspólną polityką bezpieczeństwa i obrony (WPBiO).

B. **Krótko- i średnioterminowe priorytety programu stowarzyszeniowego**

1. **Demokracja, prawa człowieka i dobre rządy**

Celem dialogu politycznego i współpracy na rzecz reform w ramach niniejszego programu stowarzyszeniowego jest wzmocnienie poszanowania zasad demokratycznych, takich jak pluralizm polityczny, inkluzywność w procesie decyzyjnym, podział władzy, współpraca z opozycją, praworządność i dobre rządy, prawa człowieka i podstawowe wolności. Obejmuje to promowanie praw osób należących do mniejszości zgodnie z zapisami głównych konwencji ONZ i Rady Europy oraz powiązanych z nimi protokołów, skuteczne wykonywanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz przyczynienie się do konsolidacji krajowych reform politycznych, w szczególności poprzez zbliżenie do dorobku prawnego UE.

Zwiększenie stabilności, niezależności, skuteczności i odpowiedniego finansowania instytucji gwarantujących demokrację, rządy prawa oraz poszanowanie praw człowieka, równość płci i niedyskryminację obejmuje w szczególności:

Priorytety krótkoterminowe

- dbanie o to, by w dalszym ciągu przeprowadzono przejrzyste, pluralistyczne i wiarygodne wybory, w tym poprzez wyeliminowanie wszystkich niedociągnięć stwierdzonych przez OBWE/ODIHR;
- dbanie o to, by zmiany legislacyjne mające wpływ na kluczowe elementy praworządności, takie jak niezależność władzy sędziowskiej, podlegały kompleksowym i pluralistycznym konsultacjom oraz były zgodne ze standardami europejskimi, a także z zaleceniami organów międzynarodowych, takich jak Komisja Wenecka, GRECO i OBWE/ODIHR;

- dbanie o ciągłe i skuteczne wdrażanie reform administracji publicznej i otwartego rządu, poprzez harmonizację z europejskimi zasadami i najlepszymi praktykami w zakresie administracji publicznej; propagowanie uczestnictwa i otwartego dialogu między społeczeństwem obywatelskim a rządem, wzmocnienie procesu współtworzenia i opartego na porozumieniu zaangażowania zainteresowanych stron w kształtowanie, monitorowanie i ocenę polityki; wspieranie innowacyjnych podejść poprzez wymianę wiedzy i doświadczeń, intensyfikację uczenia się na zasadzie partnerstwa oraz stałą współpracę na szczeblu politycznym i eksperckim;
- dialog i współpraca będą również obejmować wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości poprzez dalszą reformę wymiaru sprawiedliwości, w szczególności zapewnienie pełnej zewnętrznej i wewnętrznej niezawisłości sędziów oraz poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, w tym poprzez kompleksową współpracę.

Priorytety średnioterminowe

- dbanie o ciągłe wzmacnianie ram praw człowieka poprzez harmonizację i praktyczne wdrażanie międzynarodowych i europejskich praktyk i przepisów w zakresie praw człowieka.

1.1. Wymiar sprawiedliwości

Priorytety krótkoterminowe

- skuteczne wdrożenie trzeciej i czwartej fali reform sądownictwa we wszystkich jego aspektach;
- skuteczne wdrożenie strategii wymiaru sprawiedliwości na lata 2017–2021 i jej planów działania we wszystkich aspektach oraz przyjęcie ambitnej strategii reformy sądownictwa na okres po 2021 r. w oparciu o szeroko zakrojony, pluralistyczny i ponadpartyjny proces reform oraz ocenę skuteczności trzeciej i czwartej fali reform sądownictwa;
- wzmocnienie i zasadnicze zreformowanie struktury instytucjonalnej i praktyk Najwyższej Rady Sprawiedliwości i innych kluczowych instytucji sądowniczych, tak aby skutecznie zwiększyć przejrzystość, uczciwość i rozliczalność przyjmowanych przez nie norm i decyzji, w tym decyzji dotyczących mianowania, ocen, awansów, przeniesień i środków dyscyplinarnych. Przedłożenie Komisji Weneckiej i Biuru Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE propozycji reform do zaopiniowania i wdrożenie ich zaleceń;
- w szczególności zadbanie o przejrzyste i merytokratyczne ramy prawne i praktyki powoływania i awansowania sędziów poprzez ich pełne dostosowanie do norm europejskich i zaleceń Komisji Weneckiej, w tym mianowań do Sądu Najwyższego;
- publikowanie pisemnych uzasadnień powoływania sędziów w oparciu o kryteria uczciwości i kompetencji;
- poprawa szkoleń kandydatów na stanowiska sędziowskie, sędziów i pracowników sądów poprzez wdrożenie zaleceń przedstawionych przez UE i Radę Europy;
- modernizacja sprawowania wymiaru sprawiedliwości poprzez dalsze umożliwianie składania oświadczeń i komunikacji z sądami drogą elektroniczną oraz elektronicznego zarządzania sprawami; rozszerzenie stosowania elektronicznego systemu losowego przydziału spraw;
- kontynuowanie reformy prokuratury i służb dochodzeniowych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych oraz innych agencji, która to reforma ma na celu dalsze zapewnienie niezależności i profesjonalizmu prac dochodzeniowych prokuratury i organów śledczych w sprawach karnych, wolnych od wszelkich niewłaściwych nacisków, oraz większej przejrzystości i rozliczalności;
- Gruzja ma dokonać przeglądu procesu powoływania prokuratora generalnego, aby zwiększyć niezależność urzędu/stanowiska prokuratora. W tym celu wprowadzone zostanie głosowanie większością kwalifikowaną w Parlamencie, co jest głównym zaleceniem Komisji Weneckiej w tym zakresie. Będzie to obejmować skuteczny mechanizm zapobiegający blokowaniu, który cieszy się szerokim poparciem międzypartyjnym i jest zgodny z opinią Komisji Weneckiej. Wprowadzone zostaną dodatkowe zabezpieczenia, aby zagwarantować, że proces selekcji i nominacji będzie przejrzysty i oparty na kryteriach uczciwości, niezależności, bezstronności i kompetencji;
- przyjęcie reformy kodeksu karnego w celu unowocześnienia przepisów prawa oraz zapewnienia ich zgodności z odpowiednimi zobowiązaniami i normami unijnymi i międzynarodowymi; zbliżenie postępowań karnych do postępowań stosowanych w państwach członkowskich UE;

- dokonanie przeglądu stosowania i gwarancji prawnych przy stosowaniu ugód sądowych;
- gwarantowanie praw procesowych przestępców i ofiar w postępowaniu karnym oraz dalsza poprawa stosowania zasad sprawiedliwości naprawczej w odniesieniu do dorosłych i młodocianych przestępców;
- dalsze zapewnianie ofiarom, w tym ofiarom przestępstw z nienawiści, skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości i odszkodowania oraz pełnego wsparcia i ochrony;
- wzmocnienie praw procesowych i zapewnienie gwarancji prawnych osobom zatrzymanym w postępowaniu administracyjnym;
- rozszerzenie dostępu do wysokiej jakości bezpłatnej pomocy prawnej;
- zwiększenie wykorzystania i jakości mediacji; zajęcie się niedociągnięciami w arbitrażu konsumenckim oraz stworzenie warunków do częstszego stosowania z postępowań polubownych między przedsiębiorstwami;
- zintensyfikowanie wdrażania strategii zapobiegania przestępczości i więziennictwa, w szczególności poprzez zastosowanie podejścia opartego na rehabilitacji i resocjalizacji w ramach systemu penitencjarnego, prewencji kryminalnej i probacyjnego oraz po uwolnieniu.

Priorytety średnioterminowe

- stosowanie detencji administracyjnej jedynie w należycie uzasadnionych przypadkach; zapewnianie praw procesowych osób objętych detencją administracyjną, zgodnie z zasadami praw człowieka, w tym prawa do rzetelnego procesu sądowego. Dokonanie zmiany ustawy o przestępstwach administracyjnych w tym zakresie;
- modernizacja przepisów w obszarach prawa handlowego, cywilnego i handlowego zgodnie z krajowymi strategiami i poprzez zbliżenie do dorobku prawnego UE;
- zapewnienie powszechnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości za pomocą – odpowiednio finansowanej i dysponującej odpowiednim personelem – służby pomocy prawnej;
- właściwe rozdzielenie funkcji między prokuratorami a śledczymi w sprawach karnych oraz ustanowienie zrównoważonych mechanizmów współpracy w prawodawstwie i praktyce;
- zapewnienie porządku i bezpieczeństwa publicznego przy jednoczesnym zagwarantowaniu ochrony praw człowieka.

1.2. *Walka z korupcją i z nadużyciami, reforma administracji publicznej i służba publiczna*

Priorytety krótkoterminowe

- opracowanie i zapewnianie skutecznego wprowadzenia w życie nowej krajowej strategii antykorupcyjnej i odnośnego planu działania na okres po 2020 r. w zakresie zapobiegania wszelkim rodzajom korupcji, wykrywania ich i przeciwdziałania im;
- wzmocnienie instytucji związanych z uczciwością w pełnieniu funkcji nadzorczych: urzędu służby publicznej ds. oświadczeń majątkowych, urzędu kontroli państwowej w zakresie kontroli wydatków i dochodów na szczeblu krajowym i niższym niż krajowy, agencji ds. konkurencji; nadzoru i monitorowania prowadzonego przez parlament poprzez zwiększenie zdolności komisji sektorowych; sekretariatu ds. przeciwdziałania korupcji pod kierownictwem rządu Gruzji; cywilnych komitetów doradczych na szczeblu lokalnym;
- dalsze zwalczanie korupcji zarówno za pomocą środków represyjnych, jak i zapobiegawczych, np. przez dalsze zwiększanie skuteczności i zdolności do prowadzenia dochodzeń w sprawie korupcji; zintensyfikowanie weryfikacji oświadczeń majątkowych i oświadczeń o dochodach wszystkich odnośnych urzędników, zajęcie się potencjalnymi konfliktami interesów oraz monitorowanie i ocena skuteczności środków;
- zadbanie o skuteczne mechanizmy zapobiegania wszelkim zagrożeniom i słabościom związanym z pandemią COVID-19 oraz ich wykrywanie w walce z korupcją w obszarach wysokiego ryzyka, takich jak zamówienia publiczne i zdrowie;
- dalsze wzmocnienie mechanizmów zapobiegania korupcji i jej zwalczania w kluczowych obszarach ryzyka, takich jak:
- zapewnienie otwartych i konkurencyjnych procedur udzielania zamówień publicznych, ograniczenie liczby bezpośrednich zamówień oraz ustanowienie niezależnego, bezstronnego i przejrzystego organu odwoławczego ds. zamówień publicznych;
- podniesienie standardów rozliczalności i uczciwości w sektorze bezpieczeństwa oraz wzmocnienie nadzoru demokratycznego, m.in. przez ograniczenie odstępstw od tych standardów (w tym w zakresie sprawozdawczości finansowej) lub, w stosownych przypadkach, zmianę odpowiednich przepisów;

- zwalczanie oszustw podatkowych i oszustw związanych z podatkiem od wartości dodanej (VAT) jako integralny element walki z przestępstwami gospodarczymi, korupcją i praniem pieniędzy oraz ochrony finansów publicznych;
- zadbanie o skuteczną współpracę ze stosownymi instytucjami i organami UE, w tym z Europejskim Urzędem ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) w zakresie dochodzeń w sprawie nadużyć finansowych i nielegalnych działań mających wpływ na interesy finansowe Unii, i odpowiednie wspieranie ich w zakresie kontroli na miejscu i inspekcji związanych z zarządzaniem i kontrolą środków unijnych oraz skutecznej współpracy z Prokuraturą Europejską (EPPO) i jej wspieranie w zakresie jej dochodzeń i postępowań karnych w sprawie przestępstw mających wpływ na interesy finansowe Unii, zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami i procedurami;
- kontynuowanie zbliżania przepisów Gruzji do dorobku prawnego UE w obszarze zwalczania nadużyć finansowych oraz wdrożenie przepisów prawa Unii, jak przewidziano w odpowiednich załącznikach do układu o stowarzyszeniu;
- propagowanie praw i możliwości obywateli w zakresie dostępu do informacji i uczestnictwa w zarządzaniu na szczeblu krajowym i niższym niż krajowy, w tym za pośrednictwem społeczeństwa obywatelskiego oraz wolnego i bezpiecznego monitorowania mediów;
- opracowanie nowej strategii reformy administracji publicznej oraz odpowiedniego planu działania na okres po 2020 r. i zadbanie o ich skuteczne wdrożenie;
- wspieranie wdrażania reformy administracji publicznej na szczeblu politycznym i administracyjnym, m.in. przez wzmocnienie koordynacji i monitorowania odpowiednich planów działania i sprawozdawczości w odniesieniu do tych planów;
- zwiększenie otwartości, przejrzystości i rozliczalności administracji publicznej przez wdrożenie otwartych reform rządowych;
- opracowanie jednolitej polityki, jeśli chodzi o rozwój, świadczenie i zapewnianie jakości usług publicznych, ku większemu zadowoleniu obywateli i w celu podniesienia ich zaufania do rządu;
- opracowanie solidnej komunikacji, która poprawi wiedzę na temat pozytywnych skutków reformy administracji publicznej;
- wdrożenie ram prawnych dotyczących służby cywilnej w celu zagwarantowania, że będzie ona bardziej profesjonalna i merytokratyczna;
- dalsze wdrażanie i postępy w zakresie kryteriów praworządności i walki z korupcją w ramach mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze zwalczanie korupcji oraz zapewnienie skutecznego wdrożenia stosownych międzynarodowych instrumentów prawnych, np. Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji, Prawnokarnej konwencji o korupcji i Protokołu dodatkowego do tej konwencji, a także zaleceń działającej przy Radzie Europy Grupy Państw Przeciwko Korupcji (GRECO) oraz zaleceń sieci antykorupcyjnej Europy Wschodniej i Azji Centralnej przy OECD;
- dalsze zapewnianie prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach dotyczących domniemyanych przypadków korupcji oraz stworzenie skutecznego systemu zapobiegania powstawaniu konfliktu interesów;
- wspieranie odpowiedzialnej, efektywnej, skutecznej i przejrzystej administracji publicznej oraz budowanie merytokratycznej i profesjonalnej służby cywilnej, w tym w odniesieniu do systemu zatrudniania, awansowania i zwalniania oraz specjalistycznych szkoleń, dostosowanych do konkretnych potrzeb;
- poprawa jakości, efektywności i dostępności usług publicznych w regionach Gruzji;
- poprawa zarządzania finansami publicznymi i ich rozliczalności, z uwzględnieniem aspektu płci w budżetowaniu zadaniowym, oraz wzmocnienie średniookresowego planowania strategicznego i wdrażania;
- zwiększenie zaangażowania i zdolności zainteresowanych stron, w tym organizacji pozarządowych, samorządów lokalnych, młodzieży, środowisk akademickich; zadbanie o skuteczne narzędzie szerszego zaangażowania społeczeństwa w proces podejmowania decyzji i monitorowania wyników reform administracji publicznej;
- zapewnienie samorządu lokalnego, który byłby wiarygodny, rozliczalny, przejrzysty i zorientowany na wyniki oraz wyposażony w nowe funkcje, obowiązki i zasoby, zgodnie z normami europejskimi.

1.3. Prawa człowieka i podstawowe wolności

Priorytety krótkoterminowe

- opracowanie nowej krajowej strategii w zakresie praw człowieka na lata 2021–2030 oraz odnośnych planów działania na okres po 2020 r., z uwzględnieniem szczegółowych zaleceń organów ONZ, OBWE/ODIHR, Rady Europy, Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) oraz międzynarodowych organizacji praw człowieka, szczególnie poprzez wprowadzenie w życie polityki antydyskryminacyjnej, podejmowanie działań na rzecz ochrony osób należących do mniejszości i życia prywatnego oraz zapewnienie wolności religii lub przekonań; wdrożenie strategii i planów działania w ścisłej współpracy z podmiotami krajowymi i międzynarodowymi;
- dalsze wdrażanie ustawy antydyskryminacyjnej zapewniającej skuteczną ochronę przed dyskryminacją w duchu „niepozostawiania nikogo w tyle”; przyczynianie się do podnoszenia poziomu tolerancji i obniżania poziomu przemocy;
- dalsze wzmacnianie pluralizmu, przejrzystości i niezależności mediów zgodnie z zaleceniami Rady Europy;
- wzmocnienie wdrażania środków ochrony pracowników mediów oraz zapewnienie skutecznych i wydajnych dochodzeń we wszystkich przypadkach przemocy wobec pracowników mediów i postawienia winnych przed sądem;
- opracowanie nowej państwowej strategii na rzecz równości i integracji obywatelskiej oraz planu działania na okres po 2020 r., które mają zapewnić równy i pełny udział przedstawicieli mniejszości etnicznych we wszystkich sferach życia publicznego oraz dalsze wspieranie różnorodności kulturowej;
- poczynienie postępów we wdrażaniu Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, tzw. konwencji stambulskiej, poprzez wzmocnienie krajowych zdolności instytucjonalnych w zakresie wspierania kwestii związanych z równością płci i przemocą uwarunkowaną płcią. Dalsze wzmacnianie środków mających zapobiegać przypadkom przemocy wobec kobiet i dziewcząt, w tym przemocy seksualnej, oraz prowadzenie dochodzeń w ich sprawie, ochrona ofiar i wspieranie rehabilitacji sprawców. Działania na rzecz transformacji społecznej i zmiany istniejących dyskryminacyjnych postaw i praktyk w odniesieniu do przemocy wobec kobiet i przemocy domowej;
- Zintensyfikowanie środków zwalczania dyskryminacji osób LGBTI i zapewnienie im możliwości pełnego korzystania ze wszystkich praw człowieka – obywatelskich i politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych – w tym z prawa do swobodnych zgromadzeń;
- poprawa dostępu do zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego dla osób w każdym wieku, informacja i profilaktyka oraz dalsze zwalczanie szkodliwych praktyk skierowanych przeciwko kobietom i dziewczętom, w tym okaleczania narządów płciowych, małżeństw dzieci, wczesnych i przymusowych małżeństw oraz innych form łamania praw człowieka i poniżającego traktowania, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Zwiększenie wsparcia w zakresie opieki zdrowotnej nad matkami;
- wprowadzenie specjalnych środków wobec osób należących do mniejszości, aby zwiększyć równość w politycznych, gospodarczych i społecznych sferach życia;
- zharmonizowanie prawodawstwa z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami i jej protokołem fakultatywnym oraz ustanowienie organu koordynującego kwestie związane z prawami osób niepełnosprawnych;
- zintensyfikowanie działań, aby wzmocnić integrację osób z niepełnosprawnościami w życiu publicznym i gospodarczym oraz zapewnić im lepszy dostęp do przestrzeni publicznej. Poprawa warunków życia osób z problemami ze zdrowiem psychicznym;
- zwiększenie wysiłków ukierunkowanych na zwalczanie przemocy wobec dzieci przez propagowanie dobrych praktyk w zakresie rodzicielstwa, większe wsparcie w systemie edukacji oraz ulepszony mechanizm ukierunkowanej pomocy;
- zwiększenie wysiłków ukierunkowanych na identyfikację przypadków przemocy wobec osób starszych i zwalczanie jej, dalsze wsparcie gospodarcze i zdrowotne dla osób starszych, przyczynianie się do poprawy włączenia społecznego osób starszych;
- zwiększenie zdolności urzędników publicznych i budowanie wśród nich wiedzy na temat kwestii związanych z prawami człowieka.

Priorytety średnioterminowe

- utrzymanie skutecznych mechanizmów rozstrzygania sporów i ochrony praw człowieka, mających pierwszeństwo przed mechanizmami sądowymi lub stanowiących alternatywę do tych mechanizmów;

- dalsze promowanie, prowadzenie szkoleń i pogłębianie wiedzy na temat ochrony praw człowieka i niedyskryminacji w sądownictwie, organach ścigania i wszystkich organach administracji publicznej, w tym w regionach;
- dalsze wykonywanie zaleceń Biura Obrońcy Publicznego, dotyczących m.in. przypadków dyskryminacji, oraz dalsze zapewnianie skutecznego funkcjonowania mechanizmu instytucjonalnego przewidzianego w ustawie antidyskryminacyjnej;
- dalsze budowanie zdolności kontrolnych komisji parlamentarnej ds. praw człowieka i integracji obywatelskiej, a także w odniesieniu do kwestii prawnych dotyczących realizacji strategii i planu działania w zakresie praw człowieka;
- dalsza współpraca z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i właściwymi partnerami społecznymi (związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców) jako zainteresowanymi stronami i obserwatorami w dziedzinach priorytetowo traktowanych w układzie o stowarzyszeniu UE–Gruzja, w tym w dziedzinie prawa pracy, prywatności, praw osób należących do mniejszości i innych osób będących w trudnej sytuacji oraz wolności mediów;
- podjęcie działań, aby zwiększyć świadomość oraz zapewnić dalsze przestrzeganie obowiązujących postanowień Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych, w tym języków mniejszości;
- dalsze zwalczanie przemocy uwarunkowanej płcią i zapobieganie jej, a ponadto skupienie się na zmianie stereotypów uwarunkowanych płcią, większym zaangażowaniu mężczyzn i chłopców, wspieraniu udziału kobiet w życiu politycznym oraz ich niezależności ekonomicznej i finansowej poprzez przedsiębiorczość i lepszy dostęp do rynku pracy.

1.4. *Złe traktowanie i tortury*

Priorytety krótkoterminowe

- zapewnienie wdrożenia odpowiednich planów działania dotyczących przeciwdziałania torturom, a także stałe podejmowanie dalszych środków w celu zwalczania niewłaściwego traktowania i tortur oraz wzmożenie wysiłków służących zwalczaniu bezkarności;
- dalsze wspieranie i dalsze zwiększanie niezależności organu nadzoru odpowiedzialnego za prowadzenie dochodzeń w sprawie skarg na funkcjonariuszy organów ścigania, na szczeblu legislacyjnym i w praktyce, aby skutecznie prowadzić dochodzenia w sprawie przypadków złego traktowania i tortur, zgodnie ze standardami międzynarodowymi;
- zapewnienie gruntownego, przejrzystego i niezależnego dochodzenia w przypadku wszelkich zarzutów stosowania tortur i złego traktowania w obiektach penitencjarnych, policyjnych, wojskowych i innych ośrodkach detencyjnych przez wyżej wspomniany odpowiedzialny organ nadzoru;
- dalsze wspieranie i stosowanie krajowego mechanizmu prewencji zapewnianego przez Biuro Obrońcy Publicznego z myślą o skutecznym funkcjonowaniu tego mechanizmu mającego zapobiegać nadużyciom w tym poprzez odpowiednie finansowanie i ochronę poufności procesu;
- dalsza poprawa warunków panujących w więzieniach i warunków w placówkach zdrowia psychicznego;

Priorytety średnioterminowe

- kontynuowanie wysiłków na rzecz dalszej poprawy systemu opieki zdrowotnej w zakładach karnych i lepszego dostępu więźniów do usług opieki zdrowotnej, w tym usług dotyczących zdrowia psychicznego, na poziomie porównywalnym do sektora cywilnego. Dalsze rozwijanie zdolności pracowników służby zdrowia pracujących w zakładach zamkniętych (lub na rzecz takich zakładów) i przyznanie im uprawnień w zakresie zgłaszania złego traktowania;
- dalsze wzmocnianie programów rehabilitacji, redukcji szkód i opieki zdrowotnej w ramach systemu penitencjarnego;

dalsze wzmocnianie skuteczności trwającego wewnętrznego i zewnętrznego monitorowania obiektów penitencjarnych, policyjnych, wojskowych i innych obiektów zamkniętych pod kątem wczesnego wykrywania nadużyć i złego traktowania oraz zapobiegania im.

1.5. *Równe traktowanie*

Priorytety krótkoterminowe

- wzmocnienie równouprawnienia płci i zapewnienie równego traktowania kobiet i mężczyzn oraz osób należących do mniejszości bez względu na religię lub przekonania, pochodzenie etniczne lub narodowe, rasę, język, płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową, zdolności czy inne elementy w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym;

- wprowadzenie dalszych środków na rzecz lepszego wdrażania ustawodawstwa dotyczącego przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć, w tym podnoszenie świadomości ogółu społeczeństwa i określonych grup zawodowych, takich jak policja, w szczególności na obszarach wiejskich; zwiększenie dostępu ofiar do usług doradczych, mieszkań i schronisk;
- zwiększenie dostępu ofiar, w tym osób należących do mniejszości, do usług doradczych i schronisk, a także programów upodmiotowienia ekonomicznego po opuszczeniu schroniska;
- usprawnienie gromadzenia danych dotyczących przemocy ze względu na płeć, ich analizy i sprawozdawczości w tym zakresie. Wspieranie zwalczania przemocy ze względu na płeć na szczeblu lokalnym poprzez większe zaangażowanie podmiotów lokalnych, takich jak gminy, pracownicy socjalni i organizacje społeczeństwa obywatelskiego;
- opracowanie i wdrożenie – w ramach strategii i planu działania w zakresie praw człowieka – kompleksowej polityki równości zapewniającej, by wszystkie osoby, w tym będące w trudnej sytuacji, w pełni korzystały z praw człowieka.
- stanowisko UE będzie miało na celu, między innymi w świetle Planu działania UE dotyczącego praw człowieka i demokracji na lata 2020–2024, wzmocnienie międzynarodowych ram politycznych i prawnych i ich egzekwowanie z myślą o działaniach na rzecz równego, pełnego, skutecznego i znaczącego uczestnictwa kobiet i młodzieży, w całej ich różnorodności, we wszystkich sferach i na wszystkich szczeblach publicznego i politycznego życia, w tym poprzez propagowanie ich umieszczania na listach partii politycznych na miejscach, które mają duże szanse na zwycięstwo, i budowanie zdolności kandydatów.

Priorytety średnioterminowe

- zbliżenie do standardów europejskich w zakresie przepisów dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa, przepisów dotyczących ochrony macierzyństwa, przepisów dotyczących łączenia obowiązków rodzicielskich i zawodowych zgodnie z układem o stowarzyszeniu;
- podjęcie aktywnych działań polegających na zwiększeniu znaczącego udziału i reprezentacji kobiet i osób należących do mniejszości na forach podejmujących decyzje polityczne oraz w rynku pracy i w działalności gospodarczej, w tym na szczeblu reprezentacji lokalnej (tj. gmin);
- wspieranie niedyskryminacji na rynku pracy i wdrażania zasady równości wynagrodzeń za pracę o równej wartości;
- przyczynianie się do większego włączenia społecznego i gospodarczego oraz uczestnictwa osób należących do mniejszości etnicznych, m.in. poprzez dostęp do informacji i edukacji, a także do nauki języka gruzińskiego;
- zwiększanie akceptacji i tolerancji wśród ogółu społeczeństwa poprzez szerzenie wiedzy i podnoszenie świadomości.

1.6. *Prawa dziecka*

Priorytety krótkoterminowe

- wdrożenie kodeksu praw dziecka poprzez dostosowanie wszystkich niezbędnych przepisów i wzmocnienie krajowych mechanizmów ochrony dzieci przed wszelkimi formami przemocy, w tym polegającej na dziecięcym, wczesnym i przymusowym małżeństwie;
- zajęcie się potrzebami wszystkich dzieci, także dzieci znajdujących się w sytuacji największej marginalizacji i szczególnie trudnej sytuacji, w tym dzieci z niepełnosprawnościami oraz dzieci ulicy, m.in. poprzez udoskonalenie i rozbudowę mechanizmów ochrony socjalnej, jak też poprzez wspieranie terytorialnego dostępu do programów habilitacji i rehabilitacji dzieci z niepełnosprawnościami, oraz podjęcie dalszych działań mających na celu pełne wyeliminowanie pracy dzieci;
- wdrożenie ustawy o pracy socjalnej oraz zapewnienie zasobów na rekrutację i budowanie zdolności grup zawodowych zajmujących się dziećmi wymagającymi szczególnego traktowania, w tym dziećmi z niepełnosprawnościami;
- podnoszenie świadomości i budowanie wiedzy specjalistów pracujących z dziećmi oraz ogółu społeczeństwa w zakresie zapobiegania przemocy wobec dzieci i jej zwalczania;
- dalsze prace na rzecz deinstytucjonalizacji dzieci, stosowanie mechanizmu bramki i dalszy rozwój opieki zastępczej.

Priorytety średnioterminowe

- kontynuacja reformy wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich;
- podjęcie działań na rzecz transformacji społecznej i behawioralnej w zakresie zwalczania przemocy wobec dzieci;

- zakończenie procesu deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi.

1.7. *Prawa związkowe i podstawowe zasady prawa pracy*

Priorytety krótkoterminowe

- przyjęcie i wdrożenie ram prawnych ustanawiających funkcje nadzorcze systemu inspekcji pracy w odniesieniu do całości prawodawstwa dotyczącego pracy i warunków pracy, usunięcie wszystkich przepisów ograniczających uprawnienia inspektorów zgodnie z normami Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP);
- dalsze wprowadzanie zmian do kodeksu pracy i innych odpowiednich przepisów oraz dalsze dostosowywanie ich do standardów MOP;
- dalsze zapewnianie skutecznego systemu inspekcji pracy wyposażonego w odpowiednie kompetencje, zdolności i zasoby (finansowe, ludzkie i administracyjne) w zakresie przeprowadzania inspekcji dowolnych warunków i stosunków pracy zgodnie z normami MOP.

Priorytety średnioterminowe

- podbudowanie przepisów prawa pracy procedurami rozstrzygania sporów zbiorowych, w tym za pośrednictwem systemu mediacji w sprawach z zakresu prawa pracy;
- opracowanie metodologii oceny/pomiaru takiej samej pracy i wynagrodzenia;
- zapewnienie skutecznego funkcjonowania trójstronnej komisji ds. partnerstwa społecznego i jej oddziału regionalnego oraz dalsza poprawa dialogu społecznego poprzez współpracę z MOP i europejskimi partnerami społecznymi.

2. **Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa**

Dialog i współpraca w dziedzinie unijnej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (WPZiB) będą wzmocnione, a ich celem jest stopniowa konwergencja, w tym w zakresie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO); dialog i współpraca mają dotyczyć w szczególności zapobiegania konfliktom i zarządzania w sytuacji kryzysowej, stabilności regionalnej, kontroli zbrojeń, rozbrojenia, nieprolifracji, bezpieczeństwa cybernetycznego i zagrożeń hybrydowych. Współpraca będzie się opierać na wspólnych wartościach, w tym zobowiązaniu dotyczącym zasad poszanowania suwerenności i integralności terytorialnej, nienaruszalności granic i niezależności, i na wzajemnych interesach, a jej celem będzie zwiększenie spójności i skuteczności polityki, wykorzystywanie dwustronnych, wielostronnych i regionalnych forów oraz podtrzymywanie międzynarodowego ładu opartego na zasadach.

2.1. *Współpraca w dziedzinie WPBiO, dostosowanie, zagrożenia hybrydowe i bezpieczeństwo cybernetyczne, komunikacja strategiczna i współpraca regionalna*

Priorytety krótkoterminowe

- zintensyfikowanie wysiłków, aby zwiększyć dostosowanie sytuacji w Gruzji do deklaracji i decyzji UE w ramach WPZiB, w tym zgodnie z zasadami suwerenności i integralności terytorialnej, zapisanymi w układzie o stowarzyszeniu między UE a Gruzją, oraz zwiększenie działań na forach wielostronnych;
- zacieśnienie współpracy w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym, zwiększenia bezpieczeństwa cybernetycznego, m.in. poprzez wdrożenie zaleceń opartych na badaniu zagrożeń hybrydowych;
- wzmocnienie współpracy w zakresie komunikacji strategicznej w celu zwiększenia odporności państwa i społeczeństwa na dezinformację; rozszerzenie i zróżnicowanie ram praktycznej współpracy w celu włączenia podmiotów społeczeństwa obywatelskiego oraz innych podmiotów i instytucji państwowych o zbieżnych poglądach;
- kontynuowanie wysiłków, aby wdrożyć skuteczną reformę sektora bezpieczeństwa w Gruzji;
- zacieśnienie praktycznej współpracy w zakresie zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysowego poprzez ułatwienie udziału Gruzji w prowadzonych przez UE cywilnych i wojskowych operacjach zarządzania kryzysowego, w działaniach konsultacyjnych i szkoleniowych w obszarze WPBiO – na podstawie umowy w sprawie ram udziału podpisanej w listopadzie 2013 r. i w ramach wielostronnego panelu Partnerstwa Wschodniego w sprawie bezpieczeństwa, WPBiO i ochrony ludności oraz w ramach współpracy z agencjami UE w sprawie kwestii związanych z WPBiO;

propagowanie współpracy regionalnej w zakresie kwestii związanych z bezpieczeństwem, takich jak: migracja, lepsze zarządzanie granicami, ochrona infrastruktury krytycznej, kontrola wywozu, zmniejszanie ryzyka związanego z kłóskami żywiołowymi i zarządzanie nim, w tym reagowanie kryzysowe, ochrona ludności, przeciwdziałanie przemytowi i nielegalnemu handlowi materiałami (takimi jak materiały biologiczne i jądrowe), szkolenia i zapewnienie odpowiedniego personelu, w tym w szczególności za pośrednictwem inicjatywy centrum doskonałości w zakresie ograniczania ryzyka chemicznego, biologicznego, radiologicznego i jądrowego oraz jej regionalnego sekretariatu ds. Europy Południowo-Wschodniej i Wschodniej, znajdującego się w Gruzji.

Priorytety średnioterminowe

- propagowanie pokojowego rozwiązywania konfliktów oraz międzynarodowej stabilności i bezpieczeństwa, aby utrzymać międzynarodowy ład oparty na zasadach i na skutecznym multilateralizmie;
- propagowanie wspólnego poszanowania zasad niezależności, suwerenności, integralności terytorialnej i nienaruszalności granic, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz aktem końcowym KBWE, w tym poprzez dostosowanie do decyzji i deklaracji UE w ramach WPZiB.

2.2. *Zwalczanie terroryzmu, nierozprzestrzenianie broni masowego rażenia oraz nielegalny eksport broni*

Priorytety krótkoterminowe

- współpraca w zakresie przeciwdziałania rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia poprzez pełne przestrzeganie istniejących zobowiązań Stron wynikających z międzynarodowych traktatów i umów o rozbrojeniu i nierozprzestrzenianiu broni oraz innych odpowiednich zobowiązań międzynarodowych, jak również poprzez realizację takich zobowiązań na poziomie krajowym;
- pełne wykorzystanie umowy o współpracy operacyjnej między Gruzją a Europolem, w celu wymiany informacji o organizacjach i grupach terrorystycznych, ich działalności oraz ich sieciach wsparcia.

Priorytety średnioterminowe

- współpraca na rzecz pogłębienia międzynarodowego konsensusu dotyczącego zwalczania terroryzmu w oparciu o prawa człowieka, w tym prawnej definicji aktów terrorystycznych, między innymi poprzez propagowanie porozumienia w sprawie całościowej konwencji dotyczącej terroryzmu międzynarodowego;
- dalsze wdrażanie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2396, a w szczególności wymiana informacji o osobach podejrzanych o terroryzm w celu identyfikacji, wykrywania i ścigania zagranicznych bojowników terrorystycznych;
- współpraca w zakresie kontroli celnych opartych na analizie ryzyka zapewniających bezpieczeństwo i ochronę towarów będących przedmiotem importu, eksportu lub tranzytu;
- radzenie sobie z nielegalnym handlem bronią strzelecką i lekką, w tym amunicją, zgodnie z istniejącymi umowami międzynarodowymi i rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz zobowiązaniami wynikającymi z innych instrumentów międzynarodowych mających zastosowanie w tej dziedzinie;
- dalsza współpraca w dziedzinie kontroli wywozu broni konwencjonalnej, w świetle wspólnego stanowiska UE w sprawie kontroli wywozu technologii wojskowej i sprzętu wojskowego; dalsza współpraca w zakresie zwalczania handlu bronią i niszczenia jej zapasów;
- dalsze przyczynianie się do wdrażania kontroli zbrojeń i odpowiednich systemów budowy zaufania; Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (NPT) dotyczący wszystkich jego trzech filarów, a także konwencja o zakazie broni chemicznej (CWC), konwencja o zakazie broni biologicznej i toksycznej (BWC) oraz inne istniejące zobowiązania wynikające z odpowiednich umów międzynarodowych i innych zobowiązań międzynarodowych.

2.3. *Pokojowe rozwiązywanie konfliktów*

Priorytety krótkoterminowe

- utrzymanie skutecznej współpracy między UE a Gruzją na rzecz rozwiązania konfliktu w ramach uzgodnionych reguł, w tym z myślą o zapewnieniu pełnego wdrożenia wspieranego przez UE porozumienia o zawieszeniu broni z 12 sierpnia 2008 r. oraz bezpiecznego, dobrowolnego i godnego powrotu osób wewnętrznie przesiedlonych i uchodźców do swoich domów, a także ustanowienia sposobów odpowiedniego zaangażowania gruzińskich regionów Abchazji i Regionu Cchinwali/Osetii Południowej w zacieśnianie stosunków między UE a Gruzją;
- utrzymanie skutecznej współpracy i koordynacji między UE a Gruzją w zakresie pokojowego rozwiązywania konfliktów, w tym poprzez regularny dialog polityczny, oraz utrzymanie kwestii budowania pokoju i bezpieczeństwa na ważnym miejscu w programie działań UE;
- koordynowanie wysiłków w celu ułatwienia realizacji wynegocjowanej przez UE umowy o zawieszeniu broni z 12 sierpnia 2008 r., m.in. poprzez opracowanie i propagowanie kolejnych środków wykonawczych w następstwie pierwotnej umowy;

- zintensyfikowanie działań w zakresie znaczących negocjacji, tak aby osiągnąć wymierne rezultaty w ramach międzynarodowych rozmów genewskich prowadzonych wspólnie przez UE, ONZ i OBWE – na podstawie wynegocjowanej przez UE umowy o zawieszeniu broni z 12 sierpnia 2008 r. – i aby znaleźć trwałe rozwiązanie problemów w zakresie bezpieczeństwa i pomocy humanitarnej wynikających z trwającego tam nadal konfliktu;
- pełne i skuteczne wykorzystanie biur misji obserwacyjnej Unii Europejskiej w Gruzji pozwalające przyczynić się do stabilności i normalizacji, w tym ułatwienia bezpiecznego i normalnego życia społecznościom lokalnym mieszkającym po obu stronach granic administracyjnych, oraz budowania zaufania;
- dalsze prace na rzecz wznowienia i skutecznego funkcjonowania mechanizmów zapobiegania incydentom i reagowania na nie w Gali i Ergneti oraz zdwojenie wysiłków w celu zaspokojenia potrzeb humanitarnych i bezpieczeństwa ludności dotkniętej konfliktem;
- kontynuowanie wysiłków na rzecz rozwiązania problemu łamania praw człowieka w gruzińskich regionach Abchazji i Cchinwali / Osetii Południowej;
- wspieranie wysiłków zmierzających do pokojowego rozwiązywania konfliktów, w tym poprzez nawiązywanie kontaktów z ludnością w gruzińskich regionach Abchazji i Cchinwali / Osetii Południowej w kontekście gruzińskiej polityki pojednania i zaangażowania (obejmującej inicjatywę pokojową) oraz unijnej polityki nieuznawania i zaangażowania, nad której wdrożeniem wspólnie pracują UE i Gruzja;
- współpraca ponad podziałami w zakresie dzielenia się z ludnością korzyściami i możliwościami wynikającymi z procesu stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej między UE a Gruzją, w tym z systemu bezwizowego w przypadku pobytów krótkoterminowych w strefie Schengen;
- dalsze wspieranie swobody przemieszczania się, handlu, więzi gospodarczych i możliwości edukacyjnych ponad granicami administracyjnymi, w tym poprzez inicjatywę pokojową „Krok ku lepszej przyszłości” oraz, w razie potrzeby, przegląd prawodawstwa.
współpraca we wprowadzaniu środków na rzecz wspierania kontaktów międzyludzkich, budowania zaufania i na rzecz pojednania między społecznościami podzielonymi konfliktem;
- podejmowanie dalszych kroków (w zakresie praw własności, zatrudnienia i ukierunkowanego wsparcia), aby ułatwić trwałą integrację osób wewnątrznie przesiedlonych;
- zapewnienie skutecznej realizacji krajowego planu działania na lata 2022–2024 w sprawie wdrożenia rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa (rezolucja RB ONZ 1325+);
- zwiększenie znaczącego udziału kobiet w pokojowym rozwiązywaniu konfliktów i budowaniu pokoju oraz zadbanie o to, by w ramach wszelkich wysiłków na rzecz rozwiązania konfliktu aktywnie konsultowano kobiety dotknięte konfliktem i społeczeństwo obywatelskie;
- kontynuowanie wspólnych starań i podejmowanie skutecznych działań zapobiegawczych sprzyjających dalszej konsolidacji polityki nieuznawania na arenie międzynarodowej.

Priorytety średnioterminowe

- podejmowanie działań w kierunku trwałego rozwiązania konfliktu, bez uszczerbku dla istniejących reguł rozwiązywania kwestii związanych z konfliktami; pokojowe rozwiązanie konfliktu będzie stanowiło jeden z głównych tematów w programie dialogu politycznego między Stronami, jak również dialogu z innymi odpowiednimi podmiotami międzynarodowymi;
- kontynuowanie wspólnych starań sprzyjających ustanowieniu międzynarodowych mechanizmów bezpieczeństwa w gruzińskich regionach Abchazji i Cchinwali / Osetii Południowej, dostępu międzynarodowych organizacji praw człowieka do tych terytoriów oraz pełnego wykonania mandatu Misji Obserwacyjnej Unii Europejskiej w Gruzji (EUMM Georgia) w całej Gruzji;
- dalsze prace na rzecz umożliwienia bezpiecznego, godnego i dobrowolnego powrotu osób wewnątrznie przesiedlonych i uchodźców do miejsc pochodzenia zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego;
- kontynuowanie współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym poprzez wdrażanie statutu rzymskiego i związanych z nim instrumentów przy należyтым uwzględnieniu zachowania jego integralności; kontynuowanie współpracy z MTK w odniesieniu do dochodzeń dotyczących konfliktu zbrojnego z sierpnia 2008 r.

3. Sprawiedliwość, wolność i bezpieczeństwo

W marcu 2017 r. obywatelom Gruzji przyznano możliwość bezwizowych podróży do UE. W tym kontekście Gruzja powinna stale spełniać kryteria liberalizacji reżimu wizowego i uwzględniać zalecenia zawarte w sporządzanych przez Komisję regularnych sprawozdaniach w ramach mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego, aby zapewnić stabilność ruchu bezwizowego, a tym samym przyczynić się do mobilności i rozwoju kontaktów międzyludzkich między UE a Gruzją.

Wzmocniona współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych osadzona jest ponadto w kontekście, który tworzy umowa o readmisji, partnerstwo na rzecz mobilności między UE a Gruzją oraz, w stosownych przypadkach, ustalenia dotyczące współpracy i umowy o współpracy z kilkoma agencjami UE w obszarze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, takimi jak Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex), Europejska Sieć Migracyjna (ESM), Europol, CEPOL i Eurojust.

3.1. *Ochrona danych osobowych*

Priorytety krótkoterminowe

- zapewnienie wysokiego poziomu ochrony danych osobowych i przyjęcie prawodawstwa zgodnie z normami europejskimi oraz podejmowanie działań praktycznych na rzecz zagwarantowania ochrony danych osobowych w sektorze publicznym i prywatnym, w tym w dziedzinie sądownictwa karnego;
- wzmocnienie zdolności organu nadzorującego ochronę danych, aby sprostać współczesnym wyzwaniom technologicznym w dziedzinie ochrony danych, oraz pomyślnie wdrożenie norm europejskich w Gruzji.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze zwiększanie zdolności organów nadzorujących ochronę danych oraz kontrolowanie stosowania norm ochrony danych.

3.2. *Migracja, azyl i zintegrowane zarządzanie granicami*

Priorytety krótkoterminowe

- zapewnienie nieustannego spełniania wszystkich kryteriów liberalizacji reżimu wizowego oraz zaleceń wydanych przez Komisję w sprawozdaniach dotyczących mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego;
- dalsze skuteczne wdrażanie umów o readmisji, w tym umowy o readmisji między UE a Gruzją;
- zacieśnienie współpracy operacyjnej w celu szybkiego zmniejszenia liczby nieuzasadnionych wniosków o udzielenie azylu składanych przez obywateli Gruzji w państwach strefy Schengen+;
- skuteczne wdrożenie zmian do gruzińskiej ustawy o zasadach i procedurach dotyczących obywateli Gruzji opuszczających Gruzję i wjeżdżających na jej terytorium, przy pełnym poszanowaniu praw człowieka i wymogów w zakresie ochrony danych;
- dalsze organizowanie kampanii informacyjnych na temat praw i obowiązków związanych z ruchem bezwizowym;
- dalsze wzmocnienie zarządzania granicami i utrzymanie wysokiej jakości odpraw granicznych i ochrony granic;
- składanie sprawozdań na temat poprawy w zakresie analizy danych dotyczących migracji i oceny ryzyka;
- regularna aktualizacja profilu migracyjnego Gruzji (nie rzadziej niż co dwa lata);
- dalsze zacieśnianie współpracy operacyjnej z Europejską Agencją Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex), w tym współpracy dotyczącej zintegrowanego zarządzania granicami, wymiany pracowników, szkoleń, obserwatorów z regionu uczestniczących we wspólnych operacjach oraz wymiany informacji za pośrednictwem sieci analizy ryzyka w ramach Partnerstwa Wschodniego (Partnerstwo Wschodnie – sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw);
- ukończenie i skuteczne wdrożenie gruzińskiej strategii zintegrowanego zarządzania granicą na lata 2021–2025 oraz towarzyszącego jej planu działania.

Priorytety średnioterminowe

- skuteczne wdrożenie gruzińskiej strategii migracyjnej na lata 2021–2030 oraz towarzyszących jej planów działania;
- opracowanie skuteczniejszych sposobów wspierania migracji legalnej i cyrkulacyjnej, w tym programów migracji zarobkowej, przy jednoczesnym przestrzeganiu obowiązujących przepisów i kompetencji krajowych, a także przy pełnym poszanowaniu praw człowieka wszystkich pracowników migrujących;
- skuteczne opracowanie i wdrożenie gruzińskiej strategii zintegrowanego zarządzania granicą na lata 2021–2025 oraz towarzyszących jej planów działania;
- utrzymanie wysokiej jakości kontroli granicznych i ochrony granic;
- poczynienie postępów w zakresie wytyczania granic państwowych z krajami sąsiadującymi;

- dalsza skuteczna realizacja państwowego programu i działań na rzecz reintegracji.

3.3. *Egzekwowanie prawa*

Priorytety krótkoterminowe

- zapewnienie pełnej zdolności operacyjnej organu nadzoru odpowiedzialnego za niezależne dochodzenia w sprawie skarg przeciwko funkcjonariuszom organów ścigania. Potrzebny będzie profesjonalny i skuteczny mechanizm, który zapewni wiarygodne rozpatrywanie skarg dotyczących działań policji, w tym przez wewnętrzną inspekcję generalną;
- kontynuowanie skutecznego funkcjonowania Departamentu Ochrony Praw Człowieka i Monitorowania Jakości Dochodzeń w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, w tym przez wspieranie szkolenia zawodowego funkcjonariuszy organów ścigania w zakresie praw człowieka zagwarantowanych w europejskiej konwencji praw człowieka;
- dalsze rozszerzenie stosowania rozwiązań alternatywnych dla kary pozbawienia wolności przez poprawę wykorzystania istniejących i wprowadzenie nowych kar nieizolacyjnych oraz zwiększenie zdolności służby kuratorskiej;
- modernizacja procesów i technik dochodzeniowych w walce z przestępczością zorganizowaną, poważną i innymi rodzajami przestępczości.

3.4. *Walka z przestępczością zorganizowaną*

Priorytety krótkoterminowe

- zadbanie o dalsze wdrażanie odpowiednich planów działania na rzecz zwalczania handlu ludźmi oraz dalsze działania na rzecz rozwijania zdolności organów państwowych w zakresie proaktywnego wykrywania przypadków handlu ludźmi i efektywnego prowadzenia dochodzeń w tych sprawach;
- monitorowanie i sprawozdawczość w zakresie skuteczności wykrywania przypadków handlu ludźmi oraz prowadzenia odnośnych dochodzeń;
- opracowanie nowej krajowej strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej wraz z towarzyszącym jej planem działania oraz zapewnienie ich skutecznej realizacji;
- pełne wykorzystanie porozumienia w sprawie współpracy operacyjnej i strategicznej z Europolem, m.in. poprzez dostarczanie informacji operacyjnych i strategicznych oraz większe zaangażowanie w cykl polityki UE / europejską multidyscyplinarną platformę przeciwko zagrożeniom przestępstwami (EMPACT);
- kontynuowanie współpracy z CEPOL-em na potrzeby szkoleń w zakresie egzekwowania prawa;
- dalsze rozwijanie działań policyjnych z wykorzystaniem danych wywiadowczych oraz jednolitego systemu analizy kryminalnej, w tym poprzez przyjęcie i wdrożenie strategii działań policyjnych z wykorzystaniem danych wywiadowczych.

Priorytety średnioterminowe

- kontynuowanie wysiłków w dziedzinie zapobiegania przestępczości zorganizowanej i jej zwalczania, zwłaszcza w ramach cyklu polityki unijnej dotyczącej zorganizowanej i poważnej przestępczości międzynarodowej / europejskiej multidyscyplinarnej platformy przeciwko zagrożeniom przestępstwami (EMPACT);
- zacieśnienie współpracy w zakresie walki z cyberprzestępczością oraz zapewnienie gruzińskim organom odpowiednich szkoleń na potrzeby ścigania przestępstw;
- wzmożenie starań na rzecz zwalczania cyberprzestępczości, zmierzających do opracowania kompleksowych ram prawnych i instytucjonalnych zgodnych z Konwencją o cyberprzestępczości;
- dalsze zacieśnianie transgranicznej współpracy w zakresie ścigania przestępstw w celu zwalczania gruzińskich organizacji przestępczych.

3.5. *Walka z niedozwolonymi środkami odurzającymi*

Priorytety krótkoterminowe

- kontynuowanie współpracy w zakresie zapobiegania stosowaniu środków odurzających oraz poprzez pełne dostosowanie polityki antynarkotykowej do stanowisk UE i dalsze rozwijanie mechanizmów profilaktyki przez wdrożenie krajowej strategii zapobiegania nadużywaniu środków odurzających na lata 2021–2026 i jej odpowiednich planów działania;

- utrzymywanie ścisłej współpracy z Europejskim Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA) w celu zwiększenia zdolności gruzińskiego Krajowego Biura Monitorowania Narkotyków oraz wymiany istotnych i aktualnych informacji;
- zadbanie o wdrożenie krajowych strategii antynarkotykowych i późniejszych planów działania.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze zapewnianie zrównoważonego i zintegrowanego podejścia do kwestii środków odurzających w celu wzmocnienia systemów służących do radzenia sobie ze zdrowotnymi i społecznymi skutkami używania takich środków, a także skuteczniejsze zapobieganie temu zjawisku oraz działanie na rzecz ograniczenia podaży niedozwolonych środków odurzających, handlu nimi i popytu na nie;
- kontynuowanie regularnego dialogu w sprawie środków odurzających w ramach Partnerstwa Wschodniego.

3.6. *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*

Priorytety krótkoterminowe

- dostosowanie prawodawstwa gruzińskiego do czwartej i piątej dyrektywy UE w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy;
- monitorowanie i sprawozdawczość dotyczące liczby wydawanych nakazów zamrożenia i konfiskaty oraz szacowanej wartości zamrożonego lub skonfiskowanego mienia, w celu zapewnienia skutecznego wdrożenia przez Gruzję prawodawstwa dotyczącego konfiskaty mienia pochodzącego z działalności przestępczej.

Priorytety średnioterminowe

- kontynuowanie wysiłków na rzecz dalszego rozwoju ram prawnych i instytucjonalnych dotyczących zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz walki z tymi zjawiskami, m.in. poprzez zbliżenie przepisów do ustawodawstwa unijnego we wspomnianych dziedzinach;
- dalsze wdrażanie standardów ujętych w zaleceniach Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF) dotyczących finansowania terroryzmu;
- kontynuowanie współpracy z FATF, Radą Europy, MONEYVAL oraz z właściwymi organami w państwach członkowskich UE w kwestiach dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy;
- dalsze zacieśnianie współpracy operacyjnej w zakresie konfiskaty, odzyskiwania mienia i zarządzania nim poprzez skuteczną komunikację i wymianę najlepszych praktyk między gruzińskimi organami a unijnymi biurami ds. odzyskiwania mienia.

3.7. *Współpraca prawna*

Priorytety krótkoterminowe

- Dalsza realizacja umowy o współpracy operacyjnej z Eurojustem.

Priorytety średnioterminowe

- wzmocnienie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych poprzez wdrożenie Konwencji z 1965 r. o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz Konwencji z 1970 r. o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych;
- przystąpienie do głównych konwencji Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego w dziedzinie współpracy sądowej i ochrony dzieci, takich jak Konwencja o umowach dotyczących właściwości sądu z 2005 r. i Konwencja haska o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny z 2007 r. oraz jej Protokołów w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych, oraz wdrożenie tych konwencji;
- wzmocnienie współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych poprzez przystąpienie do odpowiednich konwencji, w szczególności konwencji Rady Europy, i wdrożenie ich postanowień.

4. **Handel i zagadnienia związane z handlem**

Strony będą kontynuować pogłębianie integracji na podstawie układu o stowarzyszeniu oraz pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu (DCFTA). Strony są świadome, że nie wykorzystano jeszcze pełnego potencjału tego układu i będą współpracować, aby osiągnąć zgodność z dorobkiem prawnym UE, jak wskazano w odpowiednich załącznikach do układu o stowarzyszeniu / DCFTA, w szczególności w obszarach związanych z handlem określonych poniżej.

Skuteczne wdrożenie układu o stowarzyszeniu i związanej z nim DCFTA, w powiązaniu z szerszym procesem zbliżenia przepisów i odnośnymi niezbędnymi reformami, przyczynia się do stworzenia warunków sprzyjających zacieśnieniu stosunków gospodarczych i handlowych z UE, prowadząc do dalszej stopniowej integracji gospodarczej Gruzji z rynkiem wewnętrznym Unii Europejskiej, jak przewidziano w układzie o stowarzyszeniu. Strony będą współpracować, aby wdrożyć wszystkie postanowienia układu o stowarzyszeniu / DCFTA. Obie Strony prowadzą regularną współpracę, m.in. za pośrednictwem struktur dwustronnych ustanowionych na mocy układu o stowarzyszeniu UE–Gruzja, a także w ramach stosunków wielostronnych.

Gruzja wzmocni krajowe ramy instytucjonalne, aby zapewnić bezstronne wdrażanie, egzekwowanie i monitorowanie nowego prawodawstwa przyjętego w poszczególnych odpowiednich obszarach.

Za pośrednictwem wyspecjalizowanych podkomitetów oraz w ramach zwoływanego co roku Komitetu Stowarzyszenia w Składzie Rozstrzygającym Kwestie Dotyczące Handlu Gruzja będzie regularnie informować UE o stanie realizacji procesu zbliżania przepisów ustawodawstwa. W stosownych przypadkach i za zgodą obu Stron UE będzie służyć pomocą i wiedzą fachową, aby wesprzeć gruzińskie organy w tym procesie.

4.1. *Handel towarami*

Priorytety krótkoterminowe

- wprowadzanie dalszych usprawnień w obszarze statystyk handlowych;
- współdziałanie na rzecz dywersyfikacji struktury eksportu Gruzji, m.in. wsparcia eksportu nowych produktów na rynek UE.

Priorytety średnioterminowe

- bliskie współdziałanie na rzecz skutecznego stosowania mechanizmu przeciwdziałania obejściu ceł;
- wsparcie Gruzji przy sporządzaniu projektów ustaw, które zamierza przygotować w zakresie dostępu do rynku oraz innych kwestii z tym związanych (tj. środków ochrony handlu), oraz przy ich wdrażaniu;
- zapewnienie wymiany informacji dotyczących zmian związanych z dostępem do rynku oraz polityki w zakresie dostępu do rynku.

4.2. *Przepisy techniczne, normalizacja i odnośna infrastruktura*

Priorytety krótkoterminowe

- opracowanie przepisów, które Gruzja zobowiązała się wdrożyć na podstawie układu o stowarzyszeniu, przewidzianych w jej strategii w sprawie barier technicznych w handlu;
- dalszy rozwój infrastruktury związanej z zarządzaniem normami, przepisami technicznymi, metrologią, nadzorem rynku, akredytacją oraz procedurami oceny zgodności, w tym z wykorzystaniem wsparcia unijnego;
- ułatwienie przygotowania i dostosowania się zainteresowanych podmiotów, w tym podmiotów gospodarczych, w celu wdrożenia zbliżonych przepisów;
- dalsze wdrażanie strategii nadzoru rynku w odniesieniu do produktów przemysłowych;
- w zakresie nadzoru rynku – wzmocnienie zdolności administracyjnych odpowiednich gruzińskich instytucji państwowych i organów nadzoru rynku;
- dalsze szkolenie personelu w zakresie zarządzania organami i agencjami rządowymi zajmującymi się przepisami technicznymi, metrologią i normalizacją oraz akredytacją;
- wymiana informacji na temat wszelkich odpowiednich aspektów gruzińskich strategii w sprawie barier technicznych w handlu i nadzoru rynku, w stosownych przypadkach z uwzględnieniem ram czasowych.

4.3. *Środki sanitarne i fitosanitarne*

Priorytety krótkoterminowe

- wsparcie systemu wczesnego ostrzegania w zakresie bezpieczeństwa żywności i pasz, zdrowia zwierząt oraz zdrowia roślin;
- organizowanie kampanii informacyjnych wraz z odpowiednimi agencjami, przedsiębiorstwami i organizacjami pozarządowymi (NGO) na temat wymogów w zakresie dostępu do rynku UE, jak również wraz ze społeczeństwem obywatelskim na temat odpowiednich aspektów ochrony konsumentów w zakresie żywności i bezpieczeństwa żywności;

- dalsze unijne doradztwo techniczne i wsparcie dla Gruzji w przygotowaniu projektów przepisów w sprawie środków sanitarnych i fitosanitarnych oraz w ich wdrożeniu, w tym szkolenie odpowiedniego personelu, umożliwienie właściwemu organowi budowania zdolności oraz wspieranie zwiększania potencjału laboratoryjnego, zgodnie z wymogami UE;
- wspieranie Gruzji w skutecznym wdrażaniu zbliżonych przepisów w obszarze środków sanitarnych i fitosanitarnych;
- zwiększanie zdolności gruzińskich przedsiębiorstw do dostosowania się do wdrażanych zbliżonych przepisów; ukierunkowanie wsparcia dotyczącego zdolności przystosowawczych w szczególności na mikroprzedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa sektora spożywczego.

Priorytety średnioterminowe

- wspieranie Gruzji w udoskonalaniu analizy ryzyka w odniesieniu do kwestii sanitarnych i fitosanitarnych; zapewnienie weterynaryjnych kontroli fitosanitarnych oraz kontroli bezpieczeństwa żywności w punktach kontroli granicznej; ułatwienie gruzińskim przedsiębiorstwom dostosowania się do wdrożenia zbliżonych przepisów; postęp w zakresie udzielania zezwoleń na dodatkowe produkty spożywcze na rynek UE;
- współdziałanie w dziedzinie dobrostanu zwierząt i w zakresie ograniczenia stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej z myślą o zaradzeniu problemowi oporności na antybiotyki.

4.4. *Ułatwienia celne i handlowe*

Priorytety krótkoterminowe

- dalsze współdziałanie w zakresie trwających prac dotyczących zbliżenia przepisów Gruzji do dorobku prawnego UE i do międzynarodowych norm wymienionych w odpowiednim załączniku do układu o stowarzyszeniu, takich jak nowy kodeks celny;
- zadbanie o wdrożenie strategicznych ram współpracy celnej, wraz z przeglądem działań następczych i aktualizacją, jeżeli zajdzie taka potrzeba;
- dalsze wspieranie wdrażania gruzińskich przepisów w zakresie egzekwowania przez organy celne praw własności intelektualnej zgodnie z dorobkiem prawnym UE, jak przewidziano w układzie o stowarzyszeniu;
- regularne informowanie o postępach we wdrażaniu kodeksu celnego;
- pomoc Gruzji w jej przystąpieniu do Konwencji o wspólnej procedurze tranzytowej;
- współpraca dotycząca środków odnoszących się do inicjatyw i platform (otwartych dla Gruzji) dotyczących cyfryzacji systemu celnego.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze modernizowanie gruzińskich organów celnych;
- dalsze upraszczanie i modernizowanie procedur celnych;
- współpraca w zakresie kontroli celnej opartej na ryzyku oraz dzielenie się odpowiednimi informacjami, które przyczyniają się do lepszego zarządzania ryzykiem i większego bezpieczeństwa łańcuchów dostaw, ułatwienia legalnej wymiany handlowej oraz poprawy bezpieczeństwa i ochrony towarów będących przedmiotem importu, eksportu lub tranzytu;
- zacieśnienie dialogu w zakresie walki z nadużyciami finansowymi w celu zapobiegania nielegalnemu handlowi, w tym handlowi produktami objętymi akcyzą, w szczególności w ramach Protokołu dotyczącego wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach celnych;
- budowanie zdolności pozwalających usprawnić wdrażanie cyfrowego środowiska celnego;
- prace na rzecz wzajemnego uznawania Systemu Upoważnionych Przedsiębiorców, jak przewidziano w układzie o stowarzyszeniu.

4.5. *Reguły pochodzenia*

Priorytety krótkoterminowe

- wdrożenie postanowień konwencji paneurośródziemnomorskiej, w szczególności w dziedzinie dowodów pochodzenia (wydawanie i weryfikacja, zgodność z regułami pochodzenia) i współpracy celnej.

4.6. *Prowadzenie działalności gospodarczej, handel usługami i handel elektroniczny*

- szkolenie i budowanie odpowiednich zdolności administracyjnych, aby przedsięwziąć planowane zbliżenie przepisów;

- wymiana informacji i doświadczeń dotyczących rozwoju interoperacyjnych platform obrotu na potrzeby handlu elektronicznego;
- wymiana informacji i doświadczeń w zakresie pogłębiania wiedzy zainteresowanych podmiotów o wdrażaniu i egzekwowaniu kluczowych przepisów unijnej dyrektywy o usługach pocztowych, w szczególności obowiązku świadczenia usługi powszechnej, jak również innych odpowiednich strategii dotyczących sektora usług pocztowych.

4.7. Zamówienia publiczne

Priorytety krótkoterminowe

- zmniejszenie odsetka zamówień bezpośrednich (bez procedury otwartej) dzięki bardziej rygorystycznemu prawodawstwu wtórnemu i bardziej rygorystycznemu stosowaniu przepisów, w szczególności w odniesieniu do zamówień bezpośrednich ze względu na pilną konieczność i wydarzenia o ograniczonym czasie;
- ustanowienie niezależnego i bezstronnego organu odwoławczego ds. zamówień publicznych, zgodnie ze zmienionymi ramami prawnymi;
- udzielanie dokładnych i aktualnych informacji na temat planowanych prac legislacyjnych dotyczących polityki zamówień i jej wdrażania, zarówno w odniesieniu do kwestii zbliżenia przepisów, jak i powoływania instytucji w dziedzinie zamówień publicznych;
- Rada Stowarzyszenia przyjmie odpowiednią wspólną decyzję w sprawie przyznania dostępu do rynku zgodnie z zakończeniem etapu I planu działania dotyczącego rozdziału o zamówieniach publicznych.

Priorytety średnioterminowe

- Strony będą dalej omawiały realizację zobowiązań wynikających z układu o stowarzyszeniu;
- Gruzja powinna kontynuować, przy wsparciu UE, opracowywanie i przyjmowanie nowych przepisów dotyczących zamówień publicznych, zgodnie z procesem zbliżania przepisów i harmonogramem przewidzianym w układzie o stowarzyszeniu.

4.8. Prawa własności intelektualnej

Priorytety krótkoterminowe

- wspieranie funkcjonowania gruzińskiego krajowego ośrodka własności intelektualnej „Sakpatenti” w celu zapewnienia ochrony praw własności przemysłowej oraz praw autorskich; poszerzenie współpracy z organami i stowarzyszeniami branżowymi w państwach trzecich;
- zwiększenie możliwości egzekwowania prawa przez odpowiednie organy rządowe lub agencje wykonawcze, jak również zapewnienie właściwego funkcjonowania systemu sądowego, aby podmioty prawa autorskiego miały dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz by zagwarantować wdrażanie sankcji;
- wprowadzenie skutecznych środków przeciwko podrabianiu towarów i piractwu, w tym tworzenie odnośnych statystyk, którymi Strony będą się dzielić;
- współpraca w zakresie stosowania systemu wyczerpania praw własności intelektualnej.

Priorytety średnioterminowe

- zapewnienie podmiotom prawa autorskiego obu Stron wysokiego poziomu ochrony praw własności intelektualnej oraz egzekwowania tych praw;
wprowadzenie środków w celu zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony i stosowania własności intelektualnej i przemysłowej oraz zapewnienie skutecznego dialogu z podmiotami prawa autorskiego.

4.9. Konkurencja

Priorytety średnioterminowe

- współpraca na rzecz wdrożenia rozdziału „Konkurencja” układu o stowarzyszeniu i powiązanych reform. Współpraca będzie dotyczyć ram instytucjonalnych i odpowiednich zdolności administracyjnych gruzińskiego organu ds. konkurencji, aby zagwarantować skuteczne wdrożenie odpowiednich przepisów w dziedzinie konkurencji;
- współpraca obejmie również wzmocniony dialog na temat działań w zakresie egzekwowania prawa w obszarach konkurencji i dotacji.

4.10. *Przejrzystość*

Priorytety krótkoterminowe

- dalsze wzmocnienie realizacji zobowiązań dotyczących przejrzystości w kształtowaniu polityki związanej z handlem;
- omawianie najlepszych praktyk oraz doświadczeń w zakresie przejrzystego kształtowania polityki, wymiana informacji oraz zapewnienie odpowiednich szkoleń, m.in. dotyczących mechanizmów komunikacji i konsultacji z zainteresowanymi podmiotami; oraz organizowanie seminariów i innych wydarzeń dla ogółu społeczeństwa objaśniających proces wdrażania układu o stowarzyszeniu i zbliżania przepisów.

4.11. *Handel i zrównoważony rozwój*

Priorytety krótkoterminowe

- ustanowienie odpowiedniego systemu egzekwowania i nadzoru w odniesieniu do wszystkich norm i praw pracowniczych, a w szczególności zwalczania pracy dzieci, zgodnie z międzynarodowymi i unijnymi zasadami i praktykami;
- współpraca na rzecz wdrażania zaktualizowanego, ustalonego na poziomie krajowym wkładu oraz opracowania długoterminowej strategii rozwoju niskoemisyjnego zgodnie z porozumieniem paryskim;
- dalsze zwiększenie skuteczności wdrażania systemu CITES, w szczególności w odniesieniu do gatunków będących przedmiotem handlu z UE w dużych ilościach, takich jak *Galanthus* spp.;
- dalsza poprawa i wymiana najlepszych praktyk w ramach rozdziału dotyczącego zaangażowania zainteresowanych stron i dialogu ze społeczeństwem obywatelskim;
- kontynuowanie dialogu na temat realizacji zobowiązań związanych z handlem i zrównoważonym rozwojem.

Priorytety średnioterminowe

- dalsza wymiana informacji na temat skutecznego wdrażania norm pracy oraz utrzymania ochrony pracy, w tym skutecznego nadzoru i egzekwowania;
- omawianie wdrażania wielostronnych umów środowiskowych, do których przystąpiła co najmniej jedna ze stron;
- współpraca na rzecz realizacji ambitnych globalnych ram różnorodności biologicznej w ramach Konwencji o różnorodności biologicznej.

5. ***Współpraca gospodarcza i sektorowa***

Strony będą współpracować na rzecz pobudzenia rozwoju gospodarczego i integracji gospodarczej, m.in. poprzez zacieśnienie współpracy sektorowej, wspieranie rozwoju MŚP, koncentrując się na osiągnięciu zrównoważonego, ekologicznego i cyfrowego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. Strony będą współpracować na rzecz niwelowania społeczno-gospodarczych skutków pandemii COVID-19 przy jednoczesnym budowaniu krótko- i długoterminowej odporności. Strony będą współpracować na rzecz zapewnienia godnej pracy i sprawiedliwych warunków pracy dla wszystkich, zwiększenia równości szans i dostępu do zatrudnienia, zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. Gruzja poprawi zbieżność swoich przepisów z dorobkiem prawnym UE zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z układu o stowarzyszeniu. Gruzja wzmocni także krajowe ramy instytucjonalne, aby zapewnić niezależne wdrażanie, egzekwowanie i monitorowanie nowego prawodawstwa przyjętego w poszczególnych odpowiednich obszarach. Za pośrednictwem wyspecjalizowanych podkomitetów Gruzja będzie regularnie informować UE o postępach w zbliżaniu ustawodawstwa, a w stosownych przypadkach i za zgodą obu Stron UE udzieli pomocy i przekaze wiedzę fachową, aby wesprzeć gruzińskie organy w tym procesie.

5.1. *Rozwój gospodarczy i możliwości rynkowe*

Priorytety średnioterminowe

- współpraca w celu udzielenia Gruzji wsparcia w zakresie ustanowienia w pełni sprawnej gospodarki rynkowej, koncentrująca się na osiągnięciu zrównoważonego i ekologicznego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz stopniowego zbliżenia jej polityk do polityk UE zgodnie z podstawowymi zasadami stabilności makroekonomicznej, zdrowych finansów publicznych, odpornego systemu finansowego i trwałej równowagi płatniczej;

- monitorowanie rozwoju sytuacji makroekonomicznej, omówienie głównych wyzwań politycznych i wymiana informacji na temat najlepszych praktyk poprzez wzmocnienie regularnego dialogu makroekonomicznego w celu poprawy jakości procesu kształtowania polityki gospodarczej;
- wzmocnienie niezależności i zdolności regulacyjnych Narodowego Banku Gruzji (NKG) oraz dzielenie się doświadczeniem UE w zakresie polityki pieniężnej i polityki kursów wymiany walut, w tym międzynarodowej roli euro, by dalej rozwijać zdolności Gruzji w tych obszarach;
- poprawa stabilności finansów publicznych i zarządzania nimi poprzez dalsze doskonalenie reform fiskalnych;
- poprawa efektywności przedsiębiorstw państwowych i dalsze ograniczenie związanego z nimi ryzyka fiskalnego poprzez przyjęcie standardów ładu korporacyjnego;
- rozwijanie trwałych, kompleksowych i dobrze ukierunkowanych zabezpieczeń społecznych;
wspieranie większej integracji kobiet w rynku pracy i w biznesie, co sprzyjałoby wzrostowi gospodarczemu.

5.2. Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich

Priorytety krótkoterminowe

- zadbanie o wdrożenie strategii w dziedzinie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich na lata 2021–2027 oraz odpowiednich planów działania;
- przyjęcie do 2021 r. i wdrożenie dokumentu strategicznego w sprawie komponentu strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na lata 2021–2027 dotyczącego bezpieczeństwa żywności;
- wdrożenie reformy instytucjonalnej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich;
- wspieranie rozwoju wydajnych łańcuchów wartości i wspieranie MŚP, aby zwiększyć ich konkurencyjność w wybranych sektorach o wysokim potencjale eksportowym; zwiększenie spójności między wyborem priorytetowych łańcuchów wartości a priorytetami handlowymi;
- zapewnienie kobietom możliwości w zróżnicowanych gospodarkach wiejskich;
- zapewnienie świadczenia wszystkich usług publicznych na obszarach wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej oddalonych obszarów wiejskich, aby nie pozostawiać nikogo w tyle.

Priorytety średnioterminowe

- Modernizowanie i poprawa efektywności instytucji odpowiedzialnych za rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich, w tym poprzez udział w tym procesie wszystkich właściwych zainteresowanych podmiotów z branży; dalsze wzmocnienie mechanizmu koordynacji między rządem a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- propagowanie i ułatwianie rolnictwa przyjaznego dla klimatu, energooszczędnych technologii i innych dobrych praktyk rolniczych; modernizacja i poprawa produkcji, przetwarzania i przechowywania produktów rolnych w celu zwiększenia wydajności, wartości dodanej i konkurencyjności gruzińskiego rolnictwa;
- ułatwienie stopniowego przyjmowania norm handlowych dla produktów rolnych, aby zwiększyć bezpieczeństwo żywności oraz dalej wdrażać systemy jakości, w tym rolnictwa ekologicznego i produktów z oznaczeniami geograficznymi;
- poprawa konkurencyjności i zrównoważonego charakteru produkcji rolnej, między innymi przez propagowanie korzyści skali za pośrednictwem spółdzielni rolniczych i organizacji producentów uwzględniających potrzeby rynku, poprzez tworzenie systemów doradztwa i upowszechniania wiedzy w celu zwiększenia produkcji i eksportu; poprzez propagowanie produkcji ekologicznej, a także przez ułatwianie dostępu do przystępnych kredytów i środków finansowych dla rolnictwa;
- dążenie do postępującej konwergencji oraz wdrożenia skutecznej polityki rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, na bazie sprawdzonych modeli UE;
- poprawa warunków zatrudnienia i życia na obszarach wiejskich dzięki lepszemu zarządzaniu zasobami naturalnymi, poprawie usług i infrastruktury oraz zróżnicowaniu gospodarki wiejskiej.

5.3. *Publiczna wewnętrzna kontrola finansowa i audyt zewnętrzny*

Priorytety krótkoterminowe

- zapewnienie dalszego rozwoju systemu kontroli wewnętrznej w ramach zdecentralizowanej odpowiedzialności osób zarządzających, w tym funkcjonalnie niezależnego audytu wewnętrznego w organach państwowych, poprzez harmonizację z ogólnie przyjętymi międzynarodowymi standardami i ramami oraz dobrą praktyką UE.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze usprawnianie systemu kontroli wewnętrznej oraz audytu wewnętrznego w sektorze publicznym zgodnie z oceną rozbieżności między dotychczasowymi praktykami a powszechnie uznawanymi międzynarodowymi standardami i ramami oraz dobrą praktyką UE;
- zapewnienie dalszego rozwoju funkcji audytu zewnętrznego Sądu Obrachunkowego (krajowego urzędu obrachunkowego w Gruzji) zgodnie z ogólnie przyjętymi międzynarodowymi standardami (INTOSAI).

5.4. *Zdrowie publiczne*

Priorytety krótkoterminowe

- dalsze wdrażanie dorobku prawnego UE w zakresie zdrowia, jak określono w stosownych załącznikach do układu o stowarzyszeniu, w szczególności w odniesieniu do: bezpieczeństwa krwi, ograniczenia użycia tytoniu, jakości i bezpieczeństwa substancji pochodzenia ludzkiego (krwi, tkanek, narządów, komórek), chorób zakaźnych i gotowości na wypadek pandemii – z uwzględnieniem także międzynarodowych zobowiązań Gruzji wynikających z Ramowej konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o ograniczeniu użycia tytoniu i z międzynarodowych przepisów zdrowotnych;
- poprawa zasięgu programu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego oraz zmniejszenie wydatków pokrywanych przez pacjentów. Podniesienie poziomu cyfryzacji (e-zdrowie);
- zwiększenie jakości i dostępności podstawowej opieki zdrowotnej z myślą o profilaktyce chorób i poprawie jakości życia;
- sfinalizowanie, przyjęcie i rozpoczęcie wdrażania krajowej strategii zdrowia i związanych z nią planów działania;
- wzmożenie krajowych działań obejmujących wiele sektorów, mających na celu walkę z opornością na środki przeciwdrobnoustrojowe, m.in. poprzez wzmocnienie nadzoru, rozsądne stosowanie środków przeciwdrobnoustrojowych i kontrolę zakażeń w placówkach opieki zdrowotnej;
- przygotowanie wdrożenia Międzynarodowej Rady ds. Harmonizacji Wymagań Technicznych dla Rejestracji Produktów Leczniczych Stosowanych u Ludzi (ICH) w ramach zbliżenia do dorobku prawnego UE w dziedzinie farmacji. Stanowiłoby to dla Gruzji dobrą podstawę do zapewnienia jakości, bezpieczeństwa i skuteczności leków (głównie w przypadku przywozu lub lokalnej produkcji/konsumpcji).

Priorytety średnioterminowe

- poprawa inkluzywności opieki zdrowotnej i usług profilaktycznych, np. zachęcanie do zdrowego trybu życia przez zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego i władz lokalnych;
- wzmocnienie kształtowania polityki i kontroli zakładów opieki zdrowotnej, a także praw pacjentów i ich wykonalności; wzmocnienie zakładów opieki zdrowotnej, z których większość to instytucje zarządzane przez podmioty prywatne, oraz zwiększenie ich rozliczalności poprzez ustanowienie wskaźników jakości, zakupów opartych na wartości oraz innych procesów zarządzania jakością, w tym procesu akredytacji tych instytucji przez międzynarodowe organy akredytacyjne.

5.5. *Opodatkowanie*

Priorytety krótkoterminowe

- ulepszenie i uproszczenie przepisów podatkowych;
- propagowanie dobrego zarządzania w kwestiach podatkowych, poprawa współpracy międzynarodowej i wdrażanie zasad dobrego zarządzania w kwestiach podatkowych, w tym globalnych standardów dotyczących przejrzystości i wymiany informacji, sprawiedliwego opodatkowania oraz minimalnych standardów przeciwdziałania erozji bazy podatkowej i przenoszeniu zysków (BEPS);

- zwiększenie potencjału administracji podatkowej, w szczególności poprzez przejście na bardziej ukierunkowany, oparty na ryzyku system kontroli podatkowej i zwrotu VAT;
- zacieśnienie współpracy z Europejskim Urzędem ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF) w zakresie przeciwdziałania nadużyciom finansowym i przemytowi produktów objętych podatkiem akcyzowym oraz zwalczenia tych zjawisk;
- wprowadzenie środków w celu zharmonizowania polityk w zakresie zwalczenia nadużyć finansowych oraz przemytu produktów objętych akcyzą oraz przeciwdziałania tym zjawiskom, w tym w głównych obszarach polityki;
- współpraca z Gruzją w zakresie przystąpienia do Protokołu Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) w sprawie wyeliminowania nielegalnego obrotu wyrobami tytoniowymi oraz jego pomyślnego wdrożenia;
- rozwój współpracy z organami podatkowymi państw członkowskich UE poprzez wymianę nowych doświadczeń i tendencji w dziedzinie opodatkowania, w tym zbadanie możliwości zaangażowania administracji podatkowej Gruzji w unijny program Fiscalis.

Priorytety średnioterminowe

- stopniowe dostosowanie (do 2026 r.) krajowych stawek podatku akcyzowego od wyrobów tytoniowych do poziomów podatku UE;
- stopniowe dostosowanie gruzińskiego ustawodawstwa do dyrektywy Rady 2003/96/WE z dnia 27 października 2003 r. w sprawie restrukturyzacji wspólnotowych przepisów ramowych dotyczących opodatkowania produktów energetycznych i energii elektrycznej.

5.6. *Dane statystyczne*

Priorytety krótkoterminowe

- podjęcie problemu rozbieżności statystycznych w pomiarze danych dotyczących dwustronnej wymiany handlowej między UE a Gruzją;
- opracowanie danych segregowanych według kryterium płci i ich wykorzystanie do celów analizy i sprawozdawczości.

Priorytety średnioterminowe

- zapewnienie zbliżenia przepisów do odpowiedniego dorobku prawnego UE;
- ustanowienie rejestru ludności w Gruzji;
- tworzenie statystyk regionalnych zgodnie z klasyfikacją NUTS;
- zwiększenie dostępu do danych administracyjnych i ich wykorzystania do celów statystycznych;
- dalsze zapewnianie dostępności statystyk i danych naukowcom, dziennikarzom i ogółowi społeczeństwa;
- dostosowanie metod sporządzania statystyk dotyczących przedsiębiorstw do norm unijnych oraz podobnych statystyk zorientowanych na przyszłe wymogi dotyczące danych zawarte w rozporządzeniu ramowym w sprawie zintegrowanych statystyk dotyczących przedsiębiorstw (FRIBS); w celu nasilenia procesu dostosowań pożądane jest propagowanie wymiany doświadczeń z państwami UE zdobytych w trakcie wdrażania FRIBS.

5.7. *Polityka konsumencka*

- dalsze stopniowe zbliżanie ustawodawstwa Gruzji do odpowiednich przepisów UE oraz do instrumentów międzynarodowych;
- wzmocnienie ochrony konsumentów w Gruzji, zwłaszcza poprzez szkolenie urzędników państwowych i innych przedstawicieli reprezentujących interesy konsumentów w zakresie zbliżenia do przepisów UE, a następnie ich wdrożenie.

5.8. *Prawo spółek, rachunkowość i audyt oraz ład korporacyjny*

Priorytety krótkoterminowe

- wdrożenie gruzińskiej ustawy o przedsiębiorcach zgodnie z wymogami załącznika do układu o stowarzyszeniu.

Priorytety średnioterminowe

- rozwijanie potencjału administracyjnego odpowiednich instytucji państwowych;
- dalsze wdrażanie odpowiednich międzynarodowych standardów audytu na poziomie krajowym i propagowanie ich stosowania przez wszystkich biegłych rewidentów na poziomie krajowym;

- wymiana – w ramach formatu uzgodnionego przez Strony – aktualnych, istotnych i dokładnych informacji na temat stanu obowiązującego ustawodawstwa i jego zgodności z prawem UE, w celu wdrożenia prawa UE według uzgodnionego harmonogramu.

5.9. Usługi finansowe

Priorytety krótkoterminowe

- przyjęcie i wdrożenie ustawy ustanawiającej obowiązkowe ubezpieczenie pojazdów silnikowych;
- określenie obszarów, w których należy zapewnić szkolenia i budowanie zdolności;
- przedstawianie aktualnych, odpowiednich i precyzyjnych informacji na temat aktualnej sytuacji i zmian przepisów obowiązujących w Gruzji.

Priorytety średnioterminowe

- dalszy rozwój ram regulacyjnych i nadzorczych spełniających uzgodnione na poziomie międzynarodowym normy regulacyjne, w tym opracowanie nowego podejścia do nadzoru oraz narzędzi i instrumentów nadzorczych;
- zwiększenie potencjału administracyjnego organów nadzoru;
- propagowanie dywersyfikacji rynków finansowych poprzez rozwój rynków usług ubezpieczeniowych, kapitałowych, emerytalnych i pozabankowych usług finansowych. Wzmocnienie infrastruktury finansowej oraz wspieranie stabilności finansowej i inkluzywności;
- wspieranie wysiłków Gruzji, by spełnić kryteria pozwalające na ostateczne przystąpienie do jednolitego obszaru płatności w euro (SEPA).

5.10. Polityka w dziedzinie przemysłu i przedsiębiorstw oraz sektor wydobywczy

Priorytety krótkoterminowe

- wdrożenie gruzińskiej strategii dotyczącej MŚP oraz odnośnych planów działania;
- opracowanie zapisanej w budżecie kolejnej strategii na rzecz MŚP, z uwzględnieniem ram pomiaru efektywności. Zapewnienie konsultacji z sektorem prywatnym. Powierzenie agencjom ds. MŚP jasnych celów (w tym kluczowych wskaźników skuteczności działania), przy jednoczesnym zapewnieniu niezależności operacyjnej i ciągłości działania.

Priorytety średnioterminowe

- wdrożenie w możliwym zakresie indywidualnego planu działania oraz zaleceń sformułowanych w następstwie oceny programu Small Business Act dla Europy;
- powiązanie rozwoju MŚP z możliwościami, jakie stwarza DCFTA, m.in. za pośrednictwem sieci (wspierających) przedsiębiorców (takich jak Europejska Sieć Przedsiębiorczości) i klastrów;
- wzmocnienie dialogu publiczno-prywatnego, aby zwiększyć zaangażowanie przedsiębiorstw każdej wielkości i ich stowarzyszeń w przygotowanie działań regulacyjnych, oraz odpowiednio wczesne informowanie ich o środkach wykonawczych, by umożliwić przedsiębiorstwom – w szczególności MŚP – dostosowanie się do nowych środków;
- rozwijanie możliwości w zakresie wchodzenia gruzińskich przedsiębiorstw typu start-up na rynek unijny i gruziński;
- poprawa zasięgu finansowania i dostępu do niego dla MŚP; rozwój pozabankowego finansowania działalności gospodarczej, np. kapitału wysokiego ryzyka, finansowania społecznościowego, przedsiębiorstw społecznych;
- wspieranie równouprawnienia płci i uwzględniania aspektu płci w rozwoju MŚP w Gruzji poprzez wspieranie zwiększenia odsetka kobiet będących przedsiębiorcami, w szczególności w małych i średnich przedsiębiorstwach, ich dostępu do finansowania itp.;
- wspieranie przedsiębiorczości wśród młodzieży i włączanie młodzieży do głównego nurtu ekosystemu przedsiębiorczości i start-upów;
- ułatwianie lepszej współpracy między przedsiębiorstwami poprzez rozwój i wzmocnianie klastrów ukierunkowanych na zrównoważony, ekologiczny i sprzyjający włączeniu społecznemu wzrost gospodarczy oraz uwzględnianie możliwości, jakie oferuje przejście na gospodarkę o bardziej zamkniętym obiegu;

- zwiększenie wydajności, np. poprzez dalszą cyfryzację gospodarki i wdrażanie innowacyjnych praktyk w sektorze publicznym i prywatnym; priorytetowe traktowanie transformacji cyfrowej łańcuchów wartości o znaczeniu strategicznym;
- wymienianie się informacjami – za pośrednictwem specjalnego podkomitetu – na temat sektora wydobywczego i metali, aby poprawić zrozumienie polityki UE i Gruzji, w tym na temat realizacji unijnej Inicjatywy na rzecz surowców, planu działania w sprawie surowców krytycznych, programu badawczego „Horyzont 2020” i programu będącego jego kontynuacją, programu „Horyzont Europa” oraz europejskiego partnerstwa innowacyjnego w dziedzinie surowców.

5.11. Turystyka

- wymienianie się informacjami – między innymi za pośrednictwem specjalnego podkomitetu – na temat rozwoju turystyki w Gruzji i w UE, m.in. na temat istotnych wydarzeń i najlepszych praktyk; Gruzja będzie wspierana w realizacji jej strategii na rzecz turystyki.

5.12. Zatrudnienie, polityka społeczna i równość szans

Priorytety krótkoterminowe

- dalsze zbliżanie gruzińskiego ustawodawstwa do dorobku prawnego UE w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, prawa pracy, równości płci i przeciwdziałania dyskryminacji, zgodnie z harmonogramem określonym w odpowiednim załączniku do układu o stowarzyszeniu;
- ustanowienie i wdrożenie ram prawnych skutecznego systemu egzekwowania i nadzoru w odniesieniu do wszystkich przepisów prawa pracy i warunków pracy, zgodnie z zasadami międzynarodowymi i unijnymi, oraz budowanie zdolności partnerów społecznych, wymiaru sprawiedliwości i innych odpowiednich zainteresowanych stron w zakresie przepisów objętych zbliżeniem;
- wdrożenie ustawy o promocji zatrudnienia i zapewnienie skutecznego funkcjonowania nowej Państwowej Agencji Wspierania Zatrudnienia (SESA), a w szczególności zapewnienie jej zasobów (budżetu, personelu);
- wdrożenie strategii rynku pracy na lata 2020–2023 oraz odnośnych planów działania;
- dalsze zwiększanie zdolności Ministerstwa ds. Osób Wewnętrznie Przesiedlonych z Terytoriów Okupowanych, Pracy, Zdrowia i Spraw Społecznych oraz usług społecznych;
- zwiększanie aktywnego wsparcia na rzecz przechodzenia młodzieży do zatrudnienia poprzez zapewnienie wszystkim młodym ludziom równych szans w zakresie rozwijania niezbędnych umiejętności i zdobywania praktycznego doświadczenia, aby ułatwić im płynne przejście ze szkoły do pracy;
- zapewnienie, aby system ochrony socjalnej sprzyjał aktywizacji (uczestnictwu w rynku pracy) oraz zapewnienie adekwatności i trwałości systemu pomocy społecznej i systemu emerytalno-rentowego.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze zapewnianie skutecznego systemu inspekcji pracy zgodnie z międzynarodowymi i unijnymi praktykami, aby zagwarantować zdolności administracyjne i egzekucyjne w obszarze bezpieczeństwa i higieny pracy oraz prawa pracy, a także by wzmocnić odpowiednie organy sądownictwa i zwiększyć zdolności zainteresowanych podmiotów;
- dalsze wzmocnianie zdolności nowej Państwowej Agencji Wspierania Zatrudnienia zgodnie z praktykami europejskich publicznych służb zatrudnienia oraz zapewnienie dostępnych i skutecznych służb zatrudnienia;
- przyjmowanie podejść pilotażowych mających na celu wspieranie przechodzenia młodych ludzi do zatrudnienia;
- monitorowanie wdrażania i wyników strategii rynku pracy na lata 2020–2023;
- utrzymanie skutecznego dialogu społecznego za sprawą dobrze funkcjonującej trójstronnej komisji ds. partnerstwa społecznego i jej oddziału regionalnego oraz poprzez budowę zdolności partnerów społecznych;
- wspieranie środków przekrojowych mających na celu poprawę dostępu do miejsc pracy dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji;
- opracowanie kodeksu socjalnego mającego na celu poprawę systemu zatrudnienia, świadczeń socjalnych i opieki zdrowotnej z szerszej perspektywy opieki społecznej (zatrudnienie, mobilność społeczna, opieka zdrowotna, zabezpieczenie społeczne i pomoc społeczna);
- podjęcie kroków, aby rozwiązać problem „zatrudnienia nieformalnego” / „pracy nierejestrowanej” we współpracy z partnerami społecznymi i organizacjami międzynarodowymi.

5.13. Gospodarka cyfrowa i społeczeństwo cyfrowe

Priorytety średnioterminowe

- Strony będą współpracować na rzecz dalszej harmonizacji gruzińskich przepisów z unijną dyrektywą w sprawie bezpieczeństwa sieci i informacji oraz na rzecz poprawy cyberodporności organizacji sektora publicznego i kluczowych sektorów infrastruktury krytycznej, w oparciu o odpowiednie doświadczenia, praktyki i normy UE;
- zbliżenie do dorobku prawnego UE w dziedzinie łączności elektronicznej; w szczególności dalsze wzmocnienie niezależności i zdolności administracyjnych krajowego organu regulacyjnego ds. łączności elektronicznej;
- wdrożenie regionalnej umowy roamingowej (oczekuje się, że zostanie podpisana na początku 2022 r.);
- wdrożenie regionalnej umowy o koordynacji widma (oczekuje się, że zostanie podpisana na początku 2022 r.);
- wdrożenie gruzińskiej krajowej strategii rozwoju sieci szerokopasmowych i powiązanego z nią planu działania, z uwzględnieniem prawodawstwa UE i najlepszych praktyk;
- wspieranie Gruzji w zakresie wzajemnych połączeń cyfrowych w basenie Morza Czarnego;
- Strony będą współpracować na rzecz przyjęcia przez Gruzję ram prawnych dotyczących systemów identyfikacji elektronicznej i elektronicznych usług zaufania, zgodnie z prawodawstwem UE i najlepszymi praktykami, w perspektywie ewentualnej umowy o wzajemnym uznawaniu usług zaufania;
- wzmocnienie gruzińskiej gospodarki cyfrowej w dziedzinie umiejętności cyfrowych, innowacji cyfrowych i ekosystemów start-upów, cyberbezpieczeństwa i e-usług dla obywateli i przedsiębiorstw oraz upowszechnienia danych satelitarnych i usług opartych na tych danych.

5.14. Rybołówstwo i polityka morska

Priorytety krótkoterminowe

- promowanie zintegrowanego podejścia do kwestii morskich, w szczególności poprzez przyczynianie się do rozwoju międzysektorowych i regionalnych inicjatyw obszaru morskiego dzięki ustanowieniu mechanizmu koordynacji, poprzez wskazanie obszarów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania oraz przy pomocy aktywnej współpracy z państwami nadbrzeżnymi i podmiotami sektora morskiego w regionie Morza Czarnego, w kontekście Wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego;
- poprawa i zwiększenie monitorowania i kontroli działalności połowowej i handlu produktami rybołówstwa i ich identyfikowalności oraz zdolności właściwych organów w celu skutecznego zwalczania nielegalnych, nieraportowanych i nieuregulowanych połowów (połowów NNN);
- śledzenie rozwoju sytuacji i środków wprowadzonych w ramach Generalnej Komisji Rybołówstwa Morza Śródziemnego (GFCM) oraz zakończenie procesu podnoszenia jej statusu jako pełnoprawnego członka GFCM;
- dalsze wdrażanie zarządzania rybołówstwem i akwakulturą, zgodnie ze strategią GFCM na 2030 r., w kierunku zrównoważonego rybołówstwa na Morzu Czarnym i zrównoważonego rozwoju akwakultury;
- kontynuowanie trwającego procesu przyjmowania ram prawnych obejmujących połowy i działalność związaną z połowami gruzińskiej floty dalekomorskiej oraz narzędzi wdrażania tych ram prawnych, aby skutecznie zwalczać połowy NNN.

Priorytety średnioterminowe

- podejmowanie koniecznych kroków na rzecz osiągnięcia zrównoważonego rybołówstwa na Morzu Czarnym, zarówno w ramach stosunków dwustronnych, jak i wielostronnych na podstawie ekosystemowego podejścia do zarządzania połowami;
- zacieśnienie współpracy naukowo-technicznej na szczeblu regionalnym i dwustronnym, aby zapewnić zdolność monitorowania działalności połowowej, gromadzenia danych, prowadzenia badań na morzu, służących poprawie oceny stanu zasobów i interakcji rybołówstwa ze środowiskiem morskim;
- wykorzystanie możliwości pomocy technicznej w zakresie monitorowania rybołówstwa w celu dalszego rozwoju kontroli i nadzoru służących wsparciu funkcjonowania centrum monitorowania rybołówstwa oraz elektronicznego systemu monitorowania statków rybackich;

- wprowadzanie niezbędnych środków, aby zapewnić właściwe wdrożenie ram prawnych, które obejmą połowy i działalność połowową dalekomorskiej floty Gruzji, w tym narzędzia monitorowania, kontroli i nadzoru nad tą działalnością zmierzające do skutecznego zwalczania połowów NNN;
- aktywne wspieranie wdrażania Wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego oraz identyfikacja projektów zdolnych pozyskać finansowanie z banków;
- poprawa warunków rozwoju rybołówstwa łodziowego i akwakultury na małą skalę, usprawnienie gromadzenia danych, poprawa dostępu do rynków lokalnych i łańcucha dostaw, poprawa norm bezpieczeństwa żywności dla produktów rybołówstwa łodziowego i akwakultury na małą skalę oraz zachęcanie do tworzenia organizacji producentów.

6. **Łączność, energetyka, środowisko, działanie w dziedzinie klimatu oraz ochrona ludności**

Strony będą współpracować, aby wspierać wdrażanie dorobku prawnego UE we wszystkich rodzajach transportu w celu poprawy łączności fizycznej, a także powiązanych norm oraz aspektów regulacyjnych i bezpieczeństwa. Strony będą współpracować na rzecz osiągnięcia odporności środowiskowej i na zmianę klimatu poprzez propagowanie – także w ramach działań na rzecz odbudowy po pandemii COVID-19 – nowoczesnej, zasobooszczędnej, czystej gospodarki o obiegu zamkniętym, prowadzącej do zazieleniania gospodarki i bardziej zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych. Propagowanie i wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych dodatkowo wpłynie na zmniejszenie emisji. Dalej będzie się zacieśniać współpraca w zakresie zapobiegania klęskom żywiołowym, gotowości na wypadek ich wystąpienia i reagowania na nie.

6.1. *Transport*

Priorytety średnioterminowe

- dalsze wdrażanie dorobku prawnego UE w dziedzinie lotnictwa w celu pełnego wykorzystania umowy UE–Gruzja w sprawie ustanowienia wspólnego obszaru lotniczego;
- poprawa bezpieczeństwa poszczególnych rodzajów transportu (transportu lotniczego, drogowego, morskiego, kolejowego);
- wspieranie Gruzji w tworzeniu kompleksowej bazy informacji na temat bezpieczeństwa ruchu drogowego będącej źródłem niezbędnych danych na temat obecnej sytuacji w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego (dane dotyczące wypadków / poważnych obrażeń), aby umożliwić skuteczniejsze działania związane z polityką;
- mając na uwadze znaczenie bezpieczeństwa ruchu drogowego – zapewnienie Gruzji dalszego wsparcia w harmonizacji jej przepisów dotyczących bezpieczeństwa ruchu drogowego z dorobkiem prawnym UE, w tym w zakresie zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego i budowania zdolności;
- wspieranie reformy gruzińskiego sektora kolejowego, która mogłaby w szczególności przyczynić się do bardziej zrównoważonego transportu poprzez przeniesienie transportu towarowego z dróg na kolej;
- dalszy rozwój infrastruktury, w szczególności poprzez realizację projektów zawartych w orientacyjnym planie działania w zakresie inwestycji TEN-T, służących ukończeniu rozszerzonej sieci bazowej TEN-T w Gruzji do 2030 r.; rozważenie dalszego rozwoju pomostowej roli basenu Morza Czarnego w zakresie sieci połączeń;
- wspieranie Gruzji w opracowywaniu planów zrównoważonej mobilności miejskiej oraz w działaniach mających na celu podnoszenie świadomości ogółu społeczeństwa na temat alternatywnych możliwości mobilności w miastach (w stosunku do korzystania z samochodu), aby zwiększyć dostępność, bezpieczeństwo, efektywność i zrównoważony charakter miejskiego transportu publicznego.

6.2. *Współpraca energetyczna*

Priorytety krótkoterminowe

- zapewnienie realizacji zobowiązań jako umawiającej się strony Wspólnoty Energetycznej;
- wdrożenie odpowiedniego ustawodawstwa w dziedzinie energii elektrycznej, energii odnawialnej, efektywności energetycznej, ropy naftowej, gazu, statystyk w zakresie energii, poszukiwania złóż węgłowodorów oraz przepisów środowiskowych dotyczących energii, zgodnie z warunkami określonymi w protokole w sprawie przystąpienia do Traktatu o Wspólnocie Energetycznej oraz w układzie o stowarzyszeniu;
- uzupełnienie i wdrożenie ram instytucjonalnych polityki efektywności energetycznej;
- przygotowanie krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu oraz rozpoczęcie jego realizacji.

Priorytety średnioterminowe

- podjęcie kroków w kierunku integracji gruzińskiego rynku energii z rynkiem UE oraz wzmocnienia gruzińskiego bezpieczeństwa energetycznego i zbieżności przepisów poprzez wdrażanie odpowiednich przepisów UE, w tym odnośnych przepisów prawa wtórnego zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z Traktatu o Wspólnocie Energetycznej;
- podejmowanie wspólnych działań mających przyciągnąć wsparcie międzynarodowe na potrzeby rozwoju w dziedzinie zrównoważonej energii, m.in. środków pochodzących z międzynarodowych funduszy klimatycznych i innych instrumentów finansowych;
- wzmocnienie gruzińskiej sieci infrastruktury energetycznej i połączeń międzysystemowych, w szczególności:
- w odniesieniu do energii elektrycznej – wspieranie handlu transgranicznego i połączeń międzysystemowych z krajami sąsiadującymi oraz wzmocnienie gruzińskiej sieci przesyłowej; dalsza ocena wykonalności projektu budowy czarnomorskiej linii przesyłowej, a także innych projektów służących bezpieczeństwu dostaw i ogólnemu bezpieczeństwu energetycznemu w regionie;
- w odniesieniu do gazu ziemnego – wspieranie ciągłego prawidłowego funkcjonowania głównych gazociągów, w tym odcinka południowego korytarza gazowego znajdującego się na terytorium Gruzji, jak również wspieranie / propagowanie innych projektów dotyczących przesyłu gazu i ropy naftowej o znaczeniu regionalnym służących zapewnieniu transportu zasobów energetycznych z Morza Kaspijskiego na rynki zachodnie, a także ułatwienie rozwoju podziemnego magazynowania gazu, aby wzmocnić bezpieczeństwo energetyczne Gruzji, zgodnie z celem UE polegającym na osiągnięciu neutralności klimatycznej do 2050 r.

6.3. Środowisko

Priorytety krótkoterminowe

- lepsze zarządzanie w zakresie środowiska poprzez wdrożenie przez Gruzję przepisów dotyczących oceny oddziaływania na środowisko, strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, przez przyjęcie i wdrożenie przepisów dotyczących odpowiedzialności za szkody w środowisku, poprzez zapewnienie publicznego dostępu do danych środowiskowych i włączenie ogółu społeczeństwa w proces decyzyjny, poprzez włączenie w ten proces wszystkich zainteresowanych podmiotów, jak również poprzez uwzględnienie kwestii środowiskowych w innych dziedzinach polityki i usprawnienie wymiany informacji na temat środowiska zgodnie z zasadami wspólnego systemu informacji o środowisku (SEIS);
- dalsze wprowadzanie w życie krajowej strategii dotyczącej gospodarowania odpadami promieniotwórczymi;
- zapewnienie zrównoważonego użytkowania zasobów wodnych poprzez przyjęcie i rozpoczęcie wdrażania ustawy o gospodarce wodnej;
- wdrożenie nowego kodeksu leśnego i przyjęcie ustawodawstwa pomocniczego; ustanowienie opłacalnego finansowo państwowego organu gospodarki leśnej; ukończenie krajowej inwentaryzacji stanu lasów i prowadzenie bazy danych;
- wdrożenie trzeciego krajowego programu działań w zakresie środowiska (NEAP 3) w Gruzji (2017–2021) zgodnie z harmonogramem tego programu;
- opracowanie czwartego krajowego programu działań Gruzji w zakresie środowiska, w tym pięcioletniego programu w zakresie zasobów wodnych, który obejmowałby podejście strategiczne i plan działania;
- wprowadzenie w życie krajowej strategii gospodarowania odpadami i środków przewidzianych w planie działania na lata 2016–2020 i w kolejnych planach;
- zapewnienie właściwej oceny kosztów operacyjnych obiektów gospodarowania odpadami oraz ustanowienie odpowiedniego systemu taryfowego na potrzeby ich odzysku.

Priorytety średnioterminowe

- wykorzystanie potencjału gospodarczego zielonej gospodarki o obiegu zamkniętym oraz opracowanie kompleksowej polityki zielonego wzrostu we wszystkich odpowiednich sektorach, np. poprzez uznanie zielonego wizerunku Gruzji za przewagę konkurencyjną, włączenie zasad gospodarki o obiegu zamkniętym do krajowego systemu gospodarowania odpadami itp.;
- dalsze zbliżanie gruzińskich przepisów do unijnego dorobku prawnego UE oraz wdrażanie przepisów unijnych dyrektyw i rozporządzeń zgodnie z tym, co przewidziano w odpowiednich załącznikach układu o stowarzyszeniu;

- przyjęcie i wprowadzenie środków mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wody i powietrza oraz ochronę różnorodności biologicznej, w tym na Morzu Czarnym;
- przyjęcie gruzińskiej ustawy o różnorodności biologicznej i opracowanie prawodawstwa pomocniczego, między innymi w celu zapewnienia solidnej podstawy prawnej dla utworzenia terenów w obrębie sieci Emerald, rezerwatów biosfery, a także dla krajowej czerwonej listy gatunków zagrożonych wyginięciem, i zarządzania nimi. Należy dalej wzmacniać zarządzanie obszarami chronionymi i odpowiednio je finansować z budżetu państwa;
- dalszy rozwój sieci monitorowania jakości powietrza w kluczowych gminach i na obszarach najbardziej zanieczyszczonych. Przyjęcie środków zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli na najbardziej zanieczyszczonych obszarach (plany ochrony powietrza). Przyjęcie i wdrożenie ustawy o emisjach przemysłowych;
- zapewnienie właściwej oceny kosztów operacyjnych obiektów gospodarki wodnej oraz opracowanie odpowiednich instrumentów ekonomicznych na potrzeby zwrotu kosztów;
- opracowanie harmonogramu ratyfikacji i wdrażania wielostronnych umów środowiskowych, w tym między innymi Konwencji o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych, protokołów do Konwencji w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości (protokół z Göteborga w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, którego celem jest przeciwdziałanie zakwaszeniu, eutrofizacji i powstawaniu ozonu w warstwie przyziemnej, protokół w sprawie trwałych zanieczyszczeń organicznych (TZO) z 1998 r. oraz protokół w sprawie metali ciężkich) oraz Konwencji EKG ONZ w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych. Poczynienie postępów w przygotowaniach do przystąpienia jako strona do konwencji z Espoo i jej protokołu w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

6.4. *Zmiana klimatu*

Priorytety krótkoterminowe

- uruchomienie Rady ds. Zmian Klimatu w celu koordynacji polityki przeciwdziałania zmianie klimatu w Gruzji;
- sfinalizowanie i przyjęcie gruzińskiej długoterminowej strategii rozwoju w oparciu o niskie emisje gazów cieplarnianych, obejmującej ramy czasowe do połowy bieżącego stulecia;
- opracowanie i przyjęcie krajowego planu adaptacji;
- rozpoczęcie wdrażania ustalonego na poziomie krajowym wkładu zgodnie z porozumieniem klimatycznym z Paryża;
- zapewnienie, aby odbudowa po pandemii COVID-19 obejmowała wysiłki w celu uczynienia gospodarki bardziej przyjazną dla środowiska i aby nie zagrażała ona celom środowiskowym i klimatycznym.

Priorytety średnioterminowe

- zbliżenie gruzińskich przepisów do dorobku prawnego UE i instrumentów międzynarodowych przewidzianych w układzie o stowarzyszeniu zgodnie z jego odpowiednimi załącznikami;
- wspieranie terminowej realizacji zobowiązań Gruzji w zakresie działań w dziedzinie klimatu w ramach Wspólnoty Energetycznej;
- uwzględnienie działań w dziedzinie klimatu w politykach i środkach sektorowych oraz wzmacnianie zdolności poszczególnych organów do realizacji takich działań w poszczególnych sektorach;
- zwiększenie ram przejrzystości Gruzji w zakresie działań w dziedzinie klimatu, w szczególności za pośrednictwem solidnego krajowego systemu monitorowania i sprawozdawczości w zakresie polityki przeciwdziałania zmianie klimatu, odnośnych środków i emisji gazów cieplarnianych, zgodnie z pakietem katowickim do porozumienia klimatycznego z Paryża.

6.5. *Ochrona ludności*

Priorytety krótkoterminowe

- w nawiązaniu do porozumienia administracyjnego podpisanego w lipcu 2018 r. – zbadanie sposobów dalszego określenia najodpowiedniejszych elementów współpracy w odniesieniu do profilu ryzyka oraz ram ustawodawczych i organizacyjnych Gruzji w ramach podejścia regionalnego UE.

Priorytety średnioterminowe

- zapewnienie skutecznej całodobowej komunikacji, w tym wymiany wczesnych ostrzeżeń i informacji odnośnie do sytuacji nadzwyczajnych dotyczących UE i Gruzji, jak również państw trzecich w przypadku, gdy są zaangażowane w działania podejmowane w odpowiedzi na katastrofę;

- ułatwianie wzajemnej i regionalnej pomocy w przypadku poważnych sytuacji nadzwyczajnych, w stosownych przypadkach oraz z zastrzeżeniem dostępności wystarczających zasobów;
- wspieranie wdrażania wytycznych UE w sprawie wsparcia ze strony kraju-gospodarza: zachęcanie do skutecznej koordynacji międzyinstytucjonalnej i nawiązywania powiązań międzysektorowych w celu ułatwienia pomocy międzynarodowej w operacjach reagowania w przypadku katastrof; dalsze zwiększanie zdolności do przyjmowania i udzielania międzynarodowej pomocy;
- rozbudowanie bazy wiedzy na temat zagrożeń związanych z klęskami i katastrofami poprzez rozszerzenie współpracy w zakresie dostępności i porównywalności danych;
- propagowanie zintegrowanego zarządzania ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi w oparciu o wieloczynnikową metodę oceny ryzyka;
wspieranie, w razie potrzeby, rozwoju i wzmocnienia systemów wczesnego ostrzegania na szczeblu krajowym;
- ułatwianie – we współpracy ze Wspólnym Centrum Badawczym Komisji Europejskiej – stosowania przez Gruzję, działającego w ramach programu Copernicus, europejskiego systemu informowania o powodziach i europejskiego systemu informacji o pożarach lasów;
- wzmocnienie zapobiegania katastrofom przemysłowym i katastrofom naturalno-technicznym oraz zwiększenie gotowości na wypadek ich wystąpienia;
- wzmocnienie zapobiegania klęskom żywiołowemu, gotowości na nie i reagowania na nie zgodnie z ramami z Sendai dotyczącymi ograniczania ryzyka klęsk żywiołowych i Europejskim Zielonym Ładem poprzez wymianę najlepszych praktyk, wspólne szkolenia, ćwiczenia, wizyty studyjne, warsztaty i spotkania na temat doświadczeń zdobytych podczas rzeczywistych sytuacji nadzwyczajnych lub ćwiczeń. Dzielenie się dobrymi praktykami w zakresie włączania scenariuszy zmiany klimatu do oceny ryzyka i planowania zarządzania nim.

7. **Mobilność i kontakty międzyludzkie**

UE i Gruzja będą nadal koncentrować się na kwestii uczestnictwa i przywództwa młodzieży poprzez jej upodmiotowienie. Strony będą nadal współpracować na rzecz maksymalizacji korzyści płynących dla Gruzji z jej stowarzyszenia w ramach programów „Horyzont Europa” i „Kreatywna Europa” oraz dalej propagować jej już aktywny udział w programach Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności, a także w innych programach i inicjatywach w zakresie wolontariatu, współpracy i wymiany.

Strony będą wspierać strategiczne podejście do kształcenia i szkolenia zawodowego. Priorytetowym punktem współpracy między UE a Gruzją będzie również zintegrowany rozwój terytorialny w Gruzji. Obie Strony zapewnią merytoryczną dyskusję z obywatelami Gruzji na temat możliwości i skutków stowarzyszenia Gruzji z UE poprzez utworzenie polityki młodzieżowej, aby powstał trwały ekosystem rozwoju młodzieży.

7.1. *Badania naukowe, rozwój technologiczny i innowacje*

Priorytety krótkoterminowe

- przyjęcie i wdrożenie nowej strategii na rzecz edukacji i nauki na lata 2022–2032 z udziałem decydentów politycznych, środowiska akademickiego i naukowego, liderów biznesu i społeczeństwa obywatelskiego;
- wspieranie rozwoju i wprowadzania w życie polityki innowacyjności, w tym przeprowadzenie przeglądu ram regulacyjnych i infrastruktury na potrzeby badań naukowych i innowacji;
- zapewnienie lepszej koordynacji i komplementarności między kluczowymi zainteresowanymi stronami (ministerstwami i agencjami); poprawa transferu wiedzy (za pośrednictwem sieci pośrednictwa i korzystnego systemu praw własności intelektualnej); stymulowanie współtworzenia za pośrednictwem centrów kompetencji; dostosowanie systemów finansowania do potrzeb wspólnych badań naukowych i innowacji; oraz zwiększenie mobilności zasobów ludzkich między pracami badawczymi a działalnością gospodarczą;
- stowarzyszenie Gruzji w ramach programu „Horyzont Europa”.

Priorytety średnioterminowe

- maksymalizacja korzyści płynących dla Gruzji ze stowarzyszenia z programem „Horyzont Europa”, aby przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności i wzrostu gospodarczego tego kraju;
- zachęcanie do udziału w programie badawczo-szkoleniowym Euratomu, uzupełniającym program „Horyzont Europa”, w szczególności w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej, w oparciu o konkurencyjne zaproszenia do składania wniosków;

- wzmacnianie zasobów ludzkich, materialnych i instytucjonalnych w celu zwiększenia zdolności w zakresie badań naukowych i innowacji;
- opracowanie właściwie funkcjonującego systemu informacji na temat badań naukowych i innowacji, pozwalającego ograniczyć rozdrobnienie (poprzez tworzenie ośrodków badań naukowych i innowacji) oraz dostosowującego priorytety w zakresie badań naukowych i innowacji do priorytetów gospodarczych;
- wprowadzenie odpowiedniego finansowania podstawowego, aby wspierać publiczne organizacje badawcze i stworzyć równe warunki działania między nimi;
- stworzenie korzystnych warunków wspierających przedsiębiorstwa przy inwestowaniu w badania naukowe i innowacje oraz zachęcających je do tego;
- wdrożenie Strategicznego programu badań i innowacji na rzecz Morza Czarnego, który stanowi element regionalnego programu dotyczącego synergii czarnomorskiej.

7.2. *Kształcenie, szkolenie i młodzież*

Priorytety średnioterminowe

- zapewnienie wszystkim, w tym osobom ze środowisk defaworyzowanych, prawa do edukacji o wysokiej jakości; podejmowanie dalszych kroków na rzecz propagowania włączającego kształcenia i szkolenia;
 - zachęcanie do strategicznego podejścia do kształcenia i szkolenia zawodowego w celu dostosowania gruzińskiego systemu kształcenia i szkolenia zawodowego do struktur kształcenia i szkolenia zawodowego UE modernizowanych w ramach procesu kopenhaskiego i jego instrumentów oraz przestrzeganie zasady równych szans;
 - zachęcanie sektora prywatnego do aktywnego angażowania się w kształcenie i szkolenie zawodowe, aby zwiększyć jego przydatność i skuteczność, a ostatecznie by poprawić dostęp sektora prywatnego do wykwalifikowanej siły roboczej;
 - dalsza poprawa jakości edukacji, równego dostępu i trwałości (w tym skuteczne finansowanie wszystkich poziomów edukacji) oraz stymulowanie kształcenia pozaformalnego i uczenia się przez całe życie;
 - wspieranie aktywnego uczestnictwa Gruzji w programach Erasmus+ i „Europejski Korpus Solidarności”;
 - prowadzenie wspólnych prac i wymiany, aby propagować gruzińskie reformy systemu kształcenia i szkolenia oraz dalszą integrację z europejskim obszarem szkolnictwa wyższego, poprawę jakości oferty kształcenia, modernizację praktyk nauczania i uczenia się oraz wspieranie rozwoju umiejętności zwiększających szanse na zatrudnienie i zaangażowanie obywatelskie absolwentów;
- dalsze wzmocnienie wspólnych wysiłków, aby zapewnić skuteczne i pełne wdrożenie w Gruzji Szkoły Europejskiej Partnerstwa Wschodniego;
- wzmocnienie strategicznego podejścia do polityki młodzieżowej za pośrednictwem gruzińskiego Ministerstwa Kultury, Młodzieży i Sportu oraz wzmocnienie wymiany i współpracy w dziedzinie kształcenia pozaformalnego dla młodych ludzi i osób pracujących z młodzieżą, m.in. poprzez komponent programu Erasmus+ dotyczący młodzieży, aby powstał trwały ekosystem rozwoju młodzieży;
- zachęcanie do przyjęcia strategicznego podejścia do pracy z młodzieżą umożliwiającego skuteczniejsze zajęcie się wyzwaniami stojącymi przed młodymi ludźmi oraz propagowanie rozwoju kluczowych kompetencji i wykorzystania potencjału młodych ludzi.

7.3. *Współpraca w dziedzinie kultury*

- wspieranie wdrożenia przyjętej w ramach UNESCO w 2005 r. Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego;
- współdziałanie na rzecz rozwoju polityki kulturalnej sprzyjającej włączeniu społecznemu w Gruzji oraz na rzecz ochrony i utrzymania wartości dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, sektora kultury i sektora kreatywnego w celu wspierania rozwoju społeczno-gospodarczego, włączenia i aktywności obywatelskiej;
- wspieranie udziału podmiotów kulturalnych i audiowizualnych z Gruzji w programach współpracy kulturalnej i audiowizualnej, w szczególności w ramach programu „Kreatywna Europa”;
- propagowanie dialogu międzykulturowego i rozwoju kultury demokratycznej poprzez pracę z młodzieżą;

- zachęcanie do mobilności artystów;
- współpraca w zakresie rozwoju polityki sportowej w Gruzji poprzez wymianę najlepszych praktyk. Propagowanie udziału gruzińskich podmiotów ruchu sportowego w działaniach w dziedzinie sportu w ramach programu Erasmus oraz innych inicjatywach, takich jak Europejski Tydzień Sportu Ponad Granicami i nagrody #BeActive;
- wymiana dobrych praktyk, jeśli chodzi o zwalczanie zagrożeń dla sportu, takich jak przemoc w sporcie, wszelkiego rodzaju dyskryminacja, manipulacje zawodami sportowymi i doping;
- zachęcanie do propagowania równości płci w sporcie, rozwoju etyki sportowej, a także włączenia społecznego i zasad dobrego zarządzania.

7.4. *Współpraca w obszarze środków audiowizualnych i mediów*

Priorytety średnioterminowe

- praca na rzecz wzmocnienia niezależności i profesjonalizmu mediów zgodnie z odpowiednimi standardami europejskimi oraz zbliżenie prawodawstwa audiowizualnego do dorobku prawnego UE zgodnie z układem o stowarzyszeniu, między innymi poprzez wymianę poglądów na temat polityki audiowizualnej, odpowiednich międzynarodowych standardów, w tym poprzez współpracę w walce z podżeganiem do nienawiści, rasizmu i ksenofobii;
- wymiana najlepszych praktyk dotyczących wolności mediów, pluralizmu mediów, dekryminalizacji zniesławienia, ochrony źródeł dziennikarskich i aspektów różnorodności kulturowej mediów poprzez stały dialog; wzmocnienie zdolności i niezależności organów i instytucji regulacyjnych ds. mediów.

7.5. *Rozwój regionalny i współpraca na poziomie regionalnym*

Priorytety krótkoterminowe

- pomyślne zakończenie realizacji programu rozwoju regionalnego Gruzji na lata 2018–2021, w tym poprzez ustanowienie skutecznych mechanizmów koordynacji międzyinstytucjonalnej i partnerstwa między władzami krajowymi i władzami szczebla niższego niż krajowy;
- pomyślne wdrożenie pilotażowego zintegrowanego programu rozwoju regionalnego na lata 2020–2022 skupiającego się na „regionach kluczowych” UE, w tym potencjalnych inwestycji w obszarach, takich jak innowacje i MŚP, z myślą o stworzeniu nowych centrów przyciągania w Gruzji;
- poczynienie postępów w pracach nad regionalnym programem inteligentnej specjalizacji, w tym poprzez szkolenia i budowanie zdolności zainteresowanych stron;
- określenie dalszych działań umożliwiających przyszłe stopniowe wprowadzanie metodologii i klasyfikacji NUTS UE w Gruzji;
- aktywne uczestnictwo w opracowywaniu programu Interreg NEXT w basenie Morza Czarnego na lata 2021–2027, aby przeciwdziałać zagrożeniom związanym ze zmianą klimatu, klęskom wywołanym przez człowieka i klęskom żywiołowym, a także zacieśnić współpracę w zakresie ochrony dziedzictwa naturalnego i różnorodności biologicznej; zwiększenie zdolności niezbędnych struktur zarządzania i kontroli.

Priorytety średnioterminowe

- dalsze wspieranie władz w umacnianiu partnerstw między administracjami krajowymi i regionalnymi, w staraniach na rzecz budowania zdolności i innych instrumentach rozwoju regionalnego, przy jednoczesnym skutecznym wdrażaniu pilotażowego zintegrowanego programu rozwoju regionalnego na lata 2020–2022 i programów będących jego kontynuacją, a także strategii decentralizacji Gruzji na lata 2020–2025;
- wspieranie zintegrowanych działań opartych na porozumieniu zainteresowanych stron na rzecz rozwoju terytorialnego Gruzji, m.in. działań w dziedzinie planowania przestrzennego, gospodarki wodnej i gospodarowania odpadami, infrastruktury drogowej, energetycznej i innej podstawowej infrastruktury, zróżnicowania gospodarki wiejskiej, turystyki i rozwoju biznesu, infrastruktury i placówek edukacyjnych, operacji związanych z terenami zdegradowanymi, efektywności energetycznej, aktywizacji społecznej i zaangażowania społecznego;
- poprawa rozwiązań instytucjonalnych i budowanie odpowiednich zdolności na szczeblu krajowym / regionalnym / lokalnym do udziału w programie Interreg NEXT w basenie Morza Czarnego na lata 2021–2027;
- opracowanie i uruchomienie inteligentnej specjalizacji jako podstawy do podejmowania decyzji o inwestycjach w badania naukowe i innowacje w celu zwiększenia innowacyjnego potencjału regionów i całego kraju;

- wybór priorytetowych dziedzin transformacji gospodarczej w oparciu o przewagę konkurencyjną i pluralistyczny dialog między samorządami terytorialnymi, środowiskiem akademickim, przedsiębiorstwami i społeczeństwem obywatelskim;
- wspieranie stopniowego stosowania unijnej metodyki i klasyfikacji NUTS w gruzińskim krajowym systemie statystycznym.

7.6. *Udział w programach UE i działaniach jej agencji*

Priorytety średnioterminowe

- dokonanie przeglądu wykonania protokołu w sprawie uczestnictwa w programach UE w oparciu o obecny udział Gruzji w konkretnych programach UE.

7.7. *Publiczne kampanie informacyjne i eksponowanie w społeczeństwie*

- zagwarantowanie merytorycznej dyskusji, również z szerszą grupą odbiorców i obywateli gruzińskich, na temat możliwości i konsekwencji zbliżenia Gruzji do UE, w szczególności na temat programu stowarzyszeniowego i DCFTA;
 - zwiększenie zdolności komunikacyjnych w celu poprawy widoczności UE, propagowania wspólnych wartości i wyjaśniania pozytywnych skutków stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej UE;
 - zapewnienie odpowiedniej widoczności wszystkich projektów i programów UE oraz ich wpływu, zgodnie z art. 2 ust. 6 priorytetów Partnerstwa Wschodniego po 2020 r. oraz obowiązującymi nadrzędnymi zasadami i wytycznymi dotyczącymi komunikacji na temat UE i eksponowania roli UE.
-

ISSN 1977-0766 (wydanie elektroniczne)
ISSN 1725-5139 (wydanie papierowe)